

Graciológia

Úvod

Graciológia – z lat. slova gratia - obľuba, priazeň – je teologická náuka o nadprirodzenej milosti; je to náuka o podobách (formách) Božej lásky. V niektorých krajinách (napr. v Poľsku) sa táto disciplína volá aj charitológia – z gr. charis - milosť. Slovo „milosť“ má viac významov. Milosť znamená priazeň, prejav priazne; súcitiť, zľutovanie; nezaslúžený dar. V právnom poriadku znamená udelenie amnestie, omilostenie, odpustenie trestu. Vo vyššej spoločnosti znamená titul a oslovenie panovníkov, šľachticov, napr. Vaša milosť.

Katolícka teológia je a priori kristocentrická. To znamená, že každé obrátenie človeka k Bohu, je účasťou na spojení Krista s Bohom Otcom. Stav spojenia jednotlivca s Bohom sa nazýva milosť. Kristus – Boh vychádza prvý s iniciatívou, lebo každý z ľudí je pre neho taký dôležitý, ako keby bol na svete iba sám. V teológii je milosť nadprirodzený nezaslúžený dar, ktorý Boh dáva svetú. Najväčšou milosťou pre svet je práve Emanuel (*Mt 1, 23*) – vtelený Syn Boží.

Téma Božej milosti je veľmi rozsiahla a v náboženstve najpodstatnejšia, pretože vyplýva z faktu, že od Boha všetko vyšlo, že k Bohu všetko smeruje a že Boh všetko neustále sprevádza (tzv. Božia prozreteľnosť). Milosť (milota Pána Boha) patrí k najväčším hodnotám, ktoré kresťanstvo ponúka svetú. Graciológia určuje druh kresťanského humanizmu a celé náboženské prežívanie.

Pretože milosť tvorí podstatu duchovnosti a patrí k jadrú náboženského života, mnohí teológovia náuku o milosti spájajú s inými dogmatickými traktátmi – tak, ako to bolo v minulosti, napr. v spojení s kristológiou (Atanáz, +373; Gregor Nysský, +394), s pneumatológiou (Bazil Veľký, +379; Ján Damaský, +750), s antropológiou (Augustín, +430; Gregor Veľký, +603; Tomáš Akvinský, +1274), so sakramentológiou (Abelárd, +1142; Alexander Halský, +1245).

Prvú samostatnú graciológiu (*De gratia*) napísal až Francisco de Suárez (+1617), jezuita, na začiatku 17. stor.

Rozvoj graciológie

Spojenie človeka (stvorenia) s Bohom (Stvoriteľom) je veľkým tajomstvom. Teologické chápanie tohto tajomstva sa vyvíja. V *Starom zákone* nebolo badať rozdelenie medzi prirodzeným a nadprirodzeným poriadkom (predmet graciológie). Avšak presvedčenie, že Boh pomáha človeku v časných i nebeských dobrách, bolo veľmi silné, por. *Gn 8, 21; Ž 10, 12n; Múd 9, 17*.

Kresťanský starovek

Zárodky náuky o milosti sú v *Novom zákone*, ktorý hovorí o milosti 155 krát (Pavol apoštol 100 krát). Ján Evanjelista namiesto slova milosť používal výraz večný život.

Na Východe pojem „milosť“ (charis) nebol centrálny a netvoril doktrínu, ale bol prítomný v celej teológii. Teológovia, hoci mali vlastné chápanie i motívy, sa všetci držali tej istej všeobecnej línie: milosť je zbožštenie človeka (theiosis, theia genesis). O zbožštení človeka – ktorý dostáva Ducha Svätého, por. *Lk 1, 41 a Sk 5, 32* – učili najmä Klement Alexandrijský (+215), Atanáz (+373), Gregor Nazianský (+390) a Gregor Nysský (+394). Východní otcovia rozlišovali „všeobecné milosti stvorenia“ a „špeciálne milosti spasenia“.

Odborné state a články o milosti vznikali v 2. stor. v polemikách s gnostikmi. Apologéta Justín (+165) predstavoval Božiu milosť najmä z pohľadu „poznania“, lebo Boh je večný Rozum a večný Logos (*Apologia prima 46; Apologia secunda 8, 1; 10, 8*). Biskup Irenej (+202) vykladajúc verš: „Keď Boh stvoril Adama, urobil ho na Božiu podobu, muža a ženu ich stvoril“ (*Gn 5, 1-2*), poukázal na teologický rozdiel medzi všeobecnou podobnosťou Bohu a vyššou podobnosťou Bohu:

- a) všeobecná podobnosť – to sú prirodzené dary človeka: najmä rozum, vôľa, cit;
- b) vyššia podobnosť – to sú nadprirodzené dary človeka: milosť, svätosť.

Tertulián (+224) učil o prirodzenosti a o milosti. Milosť nestaval proti prirodzenosti; ona má umocňovať, pretvárať a dopĺňať prirodzenosť. Bytostný rozmer milosti úzko spájal s morálnym i empiricko-praktickým rozmerom milosti. Zároveň bránil slobodu človeka a jeho možnosť s pomocou milosti zasluhovať pred Bohom.

Origenes (+253) horlivo obraňoval slobodu ľudského rozhodovania pred determinizmom (gnostickým i astrologickým): „Ľudia slobodnej vôle sú sami príčinou svojho zániku i svojej záchrany“ (por. *De principiis* III). Pritom nepopieral potrebu milosti. Učil, že ľudia sami (tak sú Bohom stvorení) začnú konať dobro, ale aby ho zdarne dokončili, k tomu potrebujú Božiu milosť.

Na Západe na prelome 4. a 5. stor. začalo rozlišovanie prirodzenej (generálnej) milosti a spásnej (špeciálnej) milosti, ktorú neskôr Hugo od sv. Viktora (+1141) nazval „nadprirodzená milosť“. Toto rozlíšenie otvorilo dôležitú otázku vzájomného vzťahu medzi „prirodzeným“ a „nadprirodzeným“. Tak začalo dlhé hľadanie spoločného menovateľa pre „oba“ poriadky.

Teológiu milosti prehľbil najmä Augustín (+430), ktorý zápasil s pelagiánmi. Augustín vypracoval teologický systém o milosti, za čo si vyslúžil titul „Doktor milosti“. Ako všeobecne geniálny doktor západnej Cirkvi mal obrovský vplyv na teológiu Západu, hoci v problematike milosti nie vo všetkom pozitívny. Pozitíva jeho nauky:

- a) zaviedol pojem „pomáhajúca milosť“ a naznačil jej možné druhy;
- b) urobil pokrok v náuke o predurčení (keď opustil absolútne predurčenie);
- c) urobil pokrok v náuke o zotrvaní v dobrom.

Zbožný bretónsky mních Pelágius (+420) bol podľa novoobjavených spisov *Expositiones XIII. epistularum Pauli* ortodoxnejší, ako ho predstavovali dejiny. Jeho žiaci, napr. Celestín (+c.431) a Julián z Eklanu (+c.454), však učili nesprávne: „Ak chceš (človeče), sám môžeš byť svätý“, lebo ťažisko pri posvätení preniesli na človeka, akosi mimo Boha. Podľa nich: „Milosť pochádza z prirodzenej činnosti.“ Pripúšťali len vonkajšiu milosť ako dobrý príklad. Kartáginská synoda v r. 418 pelagianizmus odsúdila.

Neskôr sa zrodila umiernená forma pelagianizmu (Ján Kasián, +435; Vincent Lerinský, +c.450; Faustus z Riez, +c.495), tzv. semipelagianizmus (meno zo 16. stor.), ktorý tvrdil, že človek Božiu milosť dostane, lebo si ju zaslúži, a potom ju už nepotrebuje. Semipelagianisti sa viac-menej úspešne snažili nájsť strednú cestu medzi pelagianizmom a krajným augustinianizmom, ktorý preferoval predurčenie. Napokon krajný augustinizmus upravil Gregor Veľký (+603), keď kládol väčší dôraz na slobodnú ľudskú vôľu, a tak vyrovnal oba akcenty (milosť – sloboda).

Stredovek

Náuku o milosti ovplyvnili najmä Anzelm z Canterbury (+1109), Peter Lombardský (+1164) a Tomáš Akvinský (+1274). Anzelm rozdelil pomáhajúcu milosť na predchádzajúcu (skutok) a sprevádzajúcu. Lombardský učil o pomáhajúcej milosti konajúcej (operans) a spolukonajúcej (co-operans); presadzoval aj nesprávny názor, že „milosť“ je Duch Svätý prebývajúci v človekovi (jednostranný personalizmus; nesprávne stotožnil Darcu s darom). Tomáš vykladal náuku o milosti pomocou Aristotelovej filozofie, najmä metafyziky. Dôležité je, že nadprirodzenú milosť chápal ako určenie pre ľudskú prirodzenosť (ktorú chce Boh naplniť), a nie ako nejaký iný samostatný poriadok. Vo svojom dôkladnom systéme zaviedol nové pojmy:

- a) posväcujúca milosť (gratia habitualis) – kvalita duše, stav svätosti, svätosť;
- b) pomáhajúca milosť (gratia actualis) – vlastnosť duše, impulz svätosti, akcident.

Celý Tomášov systém (por. *Theologická summa* II-1., 109-114) obsahuje rôzne pohľady na milosť (Česlav Stanislav Bartník), tvorí ho osem párov druhov milosti.

1. Pár: Nestvorená Milosť a stvorená milosť; Boh (Darca) a dar.
2. Pár: Milosť Stvoriteľa a milosť Spasiteľa; milosť prvotných ľudí (gratia Dei; obsahovala prirodzenú i prvotnú nadprirodzenú milosť) a milosť dejín spásy (gratia Christi).
3. Pár: Večná milosť a časná milosť; nebeská (lumen gloriae) a pozemská (gratia viatoris).
4. Pár: Milosť pre iných a milosť pre seba; charisma a ospravedľujúca milosť (iustificans).
5. Pár: Posväcujúca milosť a pomáhajúca milosť; stav svätosti (gratia habitualis) a impulz svätosti (gratia actualis).

6. Pár: Milosť uzdravujúca a milosť povznášajúca; posvätenie hriešnika v dvoch fázach; liečivá milosť (gratia sanans) a dvíhajúca, spásna milosť (gratia salutaris).

7. Pár: Predchádzajúca milosť a sprevádzajúca milosť; pred skutkom a počas konania skutku.

8. Pár: Milosť konajúca a milosť spolukonajúca; pohýnajúca milosť (gratia operans, excitans) a spolupracujúca milosť (gratia cooperans).

Tomášov systém dopodrobna učil o individuálnej milosti, ale milosť spoločenstva (gratia societativa, ecclesialis) ešte nespomínal.

Hľadanie spoločného menovateľa pre „oba“ poriadky v človeku (prirodená a nadprirodená oblasť) riešil Hugo od sv. Viktora (+1141) v duchu chalcedónskeho koncilu o dvoch prirodenostiach v Kristovi: sú netotožné, nezmiešané, ale vnútorne spojené. Tomáš Akvinský učil inak, tvrdil: - oba poriadky majú ten istý cieľ (konečné šťastie); - ich rozdiel je v hierarchii; - nadprirodené dopĺňa prirodené, ale „nadprirodené“ a „prirodené“ neexistujú osamotene (Pavel Mikluščák).

Ján Duns Scot (+1308) zdôrazňoval absolútnu Božiu slobodu (ak Boh chce, môže – teoreticky – osláviť aj nekajúceho hriešnika). Prakticky však rozlišoval dve Božie slobody – absolútnu (potentia Dei absoluta) a ordinačnú (potentia Dei ordinata). Ordinačná Božia sloboda je vlastne Bohom zjavený poriadok spásy.

Stredovekú teológiu o milosti obohatil aj pravoslávny teológ Gregor Palamas (+1359), ktorý paralelne s latinskými učencami (napr. Alexander Halský, +1245; Tomáš Akvinský) rozlišoval Nestvorenú Milosť (Boh) a stvorenú milosť.

Stredoveká západná graciológia mala isté nedostatky: Najmä ohraničenie spásnej milosti do oblasti viditeľnej príslušnosti k Cirkvi; pesimistický pohľad, že človek bez špeciálnej milosti nemôže túžiť a myslieť na Boha.

Novovek

V 16. storočí sa sústredila pozornosť teológov na vyriešenie otázky, ako sa človek stane svätým, čiže ako sa ospravedlní. Michal Bajus (+1513) oživil rigoristický augustinianizmus. Tvrdil, že ľudská prirodenosť, ktorá hreší, a milosť sú nezlučiteľné. Človek po hriechu je vraj celkom pokazený. Jeho náuku odsúdili teológovia parížskej Sorbony v r. 1560 a tiež Pius V. (1565-1572) v r. 1567 (por. *DH* 1913-1978).

Kornel Jansen (+1638) v diele *Augustinus*, ktoré vyšlo po jeho smrti v r. 1640, zaujal ešte radikálnejší postoj ako Michal Bajus. Vraj vo všetkých oblastiach je ľudská prirodenosť celkom bezmocná bez nadprirodenej milosti. Pápež Inocent X. (1644-1655) v r. 1653 jansenizmus odsúdil (por. *DH* 2006).

Prvú samostatnú graciológiu *De gratia* napísal František de Suárez (+1617), mala tri diely. V 16. stor. vznikli výrazy: - milosť účinná (gratia efficax); - milosť dostatočná (gratia sufficiens), a to podľa toho, či osoba s milosťou spolupracuje (vtedy je účinná), alebo nespôsobuje.

Martin Luther (+1546) hlásal, že človek sa ospravedlní tým, že sa mu pripočítajú Kristove zásluhy, ktoré „si oblečie“, keď verí (dôveruje). Základom jeho náuky bola trojtéza: „iba milosť“ (sola gratia); „iba viera“ (sola fide); „iba Kristus“ (solus Christus). Ak má byť Boh Bohom, tak nemôže hľadiť „na zásluhy“ človeka. Ján Kalvín (+1564) a Ulrich Zwingli (+1531) prehnali náuku o predurčení „Boh sám vyberie koho zatratí a koho ospravedlní“.

Náuka Tridentského koncilu o ospravedlnení z r. 1547 mala štyri hlavné body: Prvoradá je milosť (por. *DH* 1532, 1526); Milosť naozaj ospravedľuje (por. *DH* 1528); Človek sa aj po hriechu slobodne rozhoduje (por. *DH* 1554-1556); Človek v spolupráci s milosťou môže zasluhovať (por. *DH* 1525, 1554). V teologických dišputách sa ukázalo, že spravodlivosť (svätosť) možno vnímať dvojako: Spravodlivosť v Bohu, v Kristovi (iustitia Dei) – a spravodlivosť v ľuďoch, v človeku (iustitia nostra). Protestanti uznávali len Božiu spravodlivosť a osobe – jedincovi ju „pripísali“, ako tzv. vonkajšiu. Katolíci uznávali aj tú druhú, ktorú v človeku spôsobuje Boh a nazvali ju „vnútornou“. Niektorí teológovia (napr. Albert Pighi, +1542; Ján Gropper, +1559) chceli dosiahnuť kompromis medzi „vonkajšou“ a „vnútornou“ spravodlivosťou, a preto vytvorili teóriu obojakej spravodlivosti. Túto teóriu neprijali ani protestanti ani katolíci.

Podľa staroveku božstvo určovalo človeka deterministicky alebo fatalisticky. Stredovek ukázal na to, že Boh sa riadi láskou a z časných dejín robí sväté dejiny. Koncil nastúpil na cestu docenenia človeka ako rozumného, slobodného i dialogizujúceho s Bohom – tak na rovine spasnej, ako i na rovine stvorenia.

V 17. a 18. stor. sa ustálil termín *pura natura*. V jansenistickom spore to bola číra ľudská prirodzenosť nedotknutá ani dedičným hriechom ani milosťou. Zároveň sa hľadalo najlepšie vyjadrenie na opísanie vzťahu medzi milosťou a prirodzenosťou.

V 20. stor. personalistické teórie prehľadali vzťah „milosť a prirodzenosť“ v človeku. Karl Rahner (+1984) odsúdil extrémne delenie „milosť“ a „prirodzenosť“.

Druhý vatikánsky koncil (r. 1962-1965), najmä v konštitúciách *Lumen gentium* a *Gaudium et spes*, graciológiu zdynamizoval a zosobnil. Pred koncilom sa učilo: „K nadprirodzenému cieľu Boh dáva ľuďom prostriedky (milosť), aby mohli cieľ dosiahnuť.“ Tento pohľad bol správny, ale z milosti robil „vec“. Koncil vyhlásil: „Človek má nadprirodzený cieľ, preto ho Boh volá a zapája do svojej lásky (milosť), aby tento cieľ dosiahol.“ Koncilový pohľad učí, že milosť je osobné mystérium, špeciálny vzťah medzi božskými osobami a ľudskou osobou. Milosť – v podstate jediná – má dva nezmiešané vzťahy: Boží a ľudský – podľa vzoru inkarnácie v chalcedonskom chápaní (Česlav Stanislav Bartník).

Praktický rozdiel „v pred“ a „v po“ koncilovom nazeraní na milosť je značný:

- a) pred koncilom bolo snahou človeka: „Len aby nezhršil.“
- b) po koncile je snahou človeka: „Aby dobre konal.“

Hľadanie spoločného menovateľa pre prirodzený a nadprirodzený poriadok v človeku koncil riešil poukazom, že prirodzené i nadprirodzené je tajomne spojené v ľudskej osobe, kde nejestvuje jedno bez druhého. Stvorený človek má jediný cieľ – prísť do Božieho života v Ježišovi Kristovi, por. *Gaudium et spes* 1-2, 22.

V r. 2000 vydala Kongregácia pre náuku viery deklaráciu *Dominus Iesus*, v ktorej – v duchu Druhého vatikánskeho koncilu (por. *Lumen gentium* 15 a dekrét *Unitatis redintegratio* 3) – poukázala na silu Božej milosti (č. 16), ktorá cez Kristovu Cirkev ospravedlňuje aj za viditeľnými hranicami Katolíckej cirkvi. A to aj v tých cirkvách a cirkevných spoločenstvách, ktoré zatiaľ nie sú v plnom spoločenstve s Katolíckou cirkvou (v nich sa totiž nachádzajú „elementa Ecclesiae“, ktoré – ako prvky Kristovej Cirkvi – inklinujú do Katolíckej cirkvi, por. Kongregácia pre náuku viery, r. 1985). Pravdaže Kristova Cirkev jestvuje (subsistit) v Katolíckej cirkvi, por. *Lumen gentium* 8.

Personalizmus na sklonku 20. stor. sa pokúsil vysvetliť tajomstvo spolupráce Božej milosti a slobodnej vôle človeka tak, že ľudskú vôľu urobil podmetom ľudskej osoby. Trojosobný Boh vložil „niečo svoje“ do slobody a partnerstva osoby človeka.

Systematické graciologické teórie

V novoveku povstali viaceré teologické systémy pojednávajúce o milosti.

Neotomizmus spojil milosť predovšetkým s poznaním. Hlavným predstaviteľom bol Jacques Maritain (+1973). Nesprávne je, že ľudská osoba je zredukovaná na rozum a poznanie.

Voluntarizmus zas skoncentroval milosť na túžbu, lásku, chcenie – vec vôle. Predstavil ho Wincenty Granat (+1979). Nesprávne je zredukovanie osoby na vôľu a chcenie.

Transcendentizmus učil, že milosť človeku akosi vnútorne patrí, lebo človek vlastní nadprirodzený potenciál. Transcendentú teóriu rozvinul Karl Rahner (+1984). Obohacujúca teória (najmä subtilnosť a teocentrizmus) však slabo rozlišuje milosť Stvoriteľa od milosti Spasiteľa.

Graciologizmus, teória milosti, stavala na myšlienke prirodzenej túžby človeka po Bohu a na spojení prirodzenosti s nadprirodzenom. Propagoval ju Henri de Lubac (+1990). Ak sa nepoprie, že milosť je „zdarma daná“ (por. *DH* 1532, 3891), tak teória je moderná a prijateľná.

Empirizmus, svedectvo milosti, opísalo milosť v jej skúsenostnej rovine, vo viditeľnom svedectve, „po ovocí“ (por. *Mt* 7, 16; *Gal* 5, 22-23). Teóriu šíri Gisbert Greshake. Je prínosom zvlášť pre oblasť morálnej teológie. Potrebuje však presné kritéria správnosti.

Dynamický personalizmus, historicko-inkarnačná teória, sa odklonila od scholastickej graciológie ako „starej“, vyčítajúc jej nebiblickú abstrakciu a statiku. Nová teória, ktorú rozvíja Georg

Kraus, predstavuje človeka ako Božie dieťa, ako „bytie-v-Kristovi“. Milosť je dynamická prítomnosť Najsvätejšej Trojice v človeku, ktorá v ňom vyvoláva kladnú zmenu.

Trinitárny personalizmus, teória aktívneho osobného spoločenstva, učí, že Božia milosť, ako tajomný vzťah Trojice k bytiu, robí človeka účastníkom Božej prirodzenosti (por. 2 Pt 1, 3-4). Propaguje ju Česlav Stanislav Bartnik. Zdôrazňuje, aby sa milosť nezužovala len na milosť Vykupiteľa-Spasiteľa, ale aby sa predstavila ako ozajstná „Plnosť prítomnosti Trojice“ vo svete (tzv. Veľká Milosť). K tejto plnosti milosti patrí: Milosť Stvoriteľa, čiže milosť Prvého Adama – milosť existencie; milosť Vykupiteľa, čiže milosť Druhého Adama – milosť „novej“, „duchovnej“ existencie; milosť večného života, čiže milosť Tretieho (eschatologického) Adama – milosť trvalého prebývania v Najsvätejšej Trojici.

Personalistické teórie (dynamická i trinitárna) môžu dozrieť v to najkrajšie, čo teológia zatiaľ vie o milosti povedať.

Delenie vieroučných a mravoučných právd – stupne istoty

Objektívne pravdy viery nie sú empiricky (vedecky) skúmateľné. No i napriek tomu sa na ne vzťahuje prvý – najvyšší stupeň ľudskej istoty, a to kvôli Božej autorite.

Katolícka cirkev kvôli väčšej prehľadnosti dňa 18.5.1998 apoštolským listom Jána Pavla II. *Na obranu viery (Ad tuendam fidem)* rozdelila pravdy viery a mravov na tri skupiny.

1. Pravdy Bohom zjavené (dogmy).
2. Pravdy definitívne rozhodnuté.
3. Pravdy definitívne nerozhodnuté (pravé alebo isté učenie, náuka).

Hoci vo väčšine použitej literatúry sa nachádza klasické stupňovanie vieroučných právd (niektorí autori stupne neuviedli), toto dielo používa klasifikáciu Jána Pavla II., ktorú potvrdila aj Kongregácia pre náuku viery dňa 29.6.1998.

Boh je Dobro – Boh je dobrý

Svet a ľudstvo by neexistovali, keby dobrý Boh nešíril dobro mimo seba. Boh dvomi vetami zjavil o sebe všetko podstatné. V *Starom zákone* sa predstavil: „Ja som“ (*Ex 3, 14*) a v *Novom zákone*: „Boh je láska“ (*1 Jn 4, 8*). Tieto stručné vety zamestnávali teológov od najstarších čias.

Teologické delenie – podstata a vlastnosti Boha

Klasická teológia z praktických dôvodov delila nerozdielnu totožnosť Božích vlastností a Božej podstaty. Učila o vlastnostiach Božieho bytia, a potom o vlastnostiach Božieho života (por. *DH 3001*).

Vlastnosti Božieho bytia: dokonalý, jediný, jednoduchý, nezmeniteľný, večný, šťastný, pravý, nesmierny. Vlastnosti Božieho života sa delili z dvoch hľadísk: - z poznania (rozumu): Boh je predovšetkým absolútne vševediaci, pravdivý, aktuálny; - z chcenia (vôle): Boh je najmä všemohúci, svätý a dobrý (milosrdný, štedrý, dobrotivý).

Odborné rozlišovanie medzi Božím bytím a Božími vlastnosťami bolo logické (nie vecné, lebo vecné rozlišovanie má základ v samých veciach), hľadiskové (nie len rozumové, lebo čisto rozumové rozlišovanie sú synonymá) a nedokonalé (nie dokonalé, lebo rozlišované prvky v Bohu neexistujú oddelene).

Božia dobrota je teda vlastnosťou Božieho života. Kresťanská filozofia na základe Božieho zjavenia poukazuje na tri hľadiská, z ktorých je Pán Boh Dobro: - ontologické (objektívne) dobro; - mravné dobro; - vzťahné dobro.

Sväté písmo

Boh – ontologické Dobro

Ex 3, 14: „Boh povedal Mojžišovi: Ja som, ktorý som! – a dodal: Toto povieš Izraelitom: Ja-som ma poslal k vám!“

I Jn 4, 8: „Boh je láska.“

Boh – ako prvá príčina všetkého (biblicky „prvý a posledný“, por. *Iz 41, 4; 44, 6; 48, 12*) – musí byť číra aktuálnosť (actus purus), celý v uskutočnení, samé prvé Bytie, a teda najdokonalejší. Najvyššia dokonalosť je tam, kde je samé uskutočnenie. Bytie a dobro sú vecne totožné, rozlišujú sa len logicky. Všetko, čo je, je ontologicky dobré. Boh, ktorý je „Ja-som“, je ontologicky najlepší, por. Tomáš Akvinský, *Theologická summa* I., 6, 3.

Boh – morálne Dobro

Lv 20, 26: „Buďte mi svätí, lebo ja, Pán, som svätý a ja som si vás oddelil od národov, aby ste boli moji!“ Por. *Iz 6, 3; Ž 99, 9*.

Jn 6, 68-69: „Odpovedal mu Šimon Peter: Pane, a ku komu by sme išli? Ty máš slová večného života. A my sme uverili a spoznali, že ty si Boží Svätý.“ Por. *Jn 1, 14*.

Kde je poznanie (rozum), tam je aj chcenie (vôľa). To, čo je, má v prirodzenosti náklonnosť k sebe. Boh ako najdokonalejšie Bytie, sa dokonale pozná a dokonale chce – miluje, lebo on je najväčšie Dobro. Božia svätosť je neodolateľná vitalita, hoci je celkom vnútorná. Božia svätosť je oheň, ktorý spaľuje a súčasne oživuje. Boh je svätý, Božie meno je sväté a vyžarovanie Božej svätosti posväcuje jeho ľud (*Ex 19, 6*).

Boh – vzťahné Dobro

Mal 1, 1-2: „Pánovo slovo Izraelu prostredníctvom Malachiáša: Miloval som vás, hovorí Pán, vy sa však pýtate: Čímže si nám preukazoval lásku?“ Exegéza: Boh preukázal svoju vzťahnú lásku najprv tak, že všetko stvoril (*Gn 1, 1; Jn 1, 3*) a potom vykúpil (*Ez 34, 11-12; I Tim 2, 4-6*).

Jn 3, 16-17: „Boh tak miloval svet, že dal svojho jednorodeného Syna, aby nezahynul nik, kto v neho verí, ale aby mal večný život. Lebo Boh neposlal Syna na svet, aby svet odsúdil, ale aby sa skrze neho svet spasil.“ Por. *Jn 1, 16-17*.

Boh – ako absolútne Bytie a ako najväčšie Dobro – chce (miluje) okrem seba aj bytia mimo seba, čiže rozdáva sa, por. Tomáš Akvinský, *Theologická summa* I., 19, 2. Tak sa bytostná a morálna Božia доброта prejavila aj navonok – v rámci stvorenia (*Gn 1, 31*).

Tvrdenie, že starozákonný Boh bol prísny a neľútostný, je mylné. Aj podľa *Starého zákona* bol Boh milosrdný a láskavý, hoci prístup k spoznaniu „Boh je Láska“ sa otvoril až vďaka Ježišovi Kristovi. *Starý zákon* toto tajomstvo tušil (por. *Ex 34, 6*) a *Nový zákon* ho odhalil (por. *Rim 5, 8*).

Tradícia

Dobrота, prejavujúca sa mnohokrakým spôsobom, patrila k základným Božím vlastnostiam.

Aristides Aténsky (+c.140): „(Boh) všetko stvoril pre človeka“ (*Apologia* 1).

Tertulián (+224): „Meno Boh Otec nebolo nikomu zjavené. Aj Mojžiš, ktorý sa naň pýtal, počul iné meno. Nám bolo zjavené v Synovi. Meno Otec nejestvuje totiž prv ako Syn“ (*De oratione* 3, 1).

Augustín (+430): „Pretože (Boh) je dobrý, sme“ (*De doctrina christiana* I, 32, 35). „V Bohu je dobrotivosť najvyššia, svätá i spravodlivá. Je to láska ku svojim dielam, ktorá neplynie z potreby, ale z dobrotivosti“ (*De Genesi ad litteram* I, 5, 11). „Čo Boh má, to je on“ (*De civitate Dei* XI, 10, 1).

Ešte viac ako v stvorení, sa Božia доброта ukázala vo vykúpení, por. *Didaché* 9, 3; 10, 2.

Melito Sardský (+c.190): „Kristus je Milosťou“ (*De passione* 9, 57).

Atanáž (+373): „Syn Boží sa sám stal človek, aby zbožštil ľudí“ (*Orationes contra arianos* 1, 38).

Ambróz (+397) učil, že Kristova spásonosná obeta je zároveň prejavom lásky Boha – Otca, ktorý poslal svojho Syna i lásky Boha – Syna, ktorý dobrovoľne vydal seba samého, por. *De Isaac et anima* 46. Augustín argumentoval, že aj životie v Cirkvi môže byť opísané ako prvok lásky, pretože Duch Svätý ako zosobnená láska, je výsledok vzájomnej lásky Otca a Syna, por. *Enarrationes in psalmos* 32, 21.

Rozumová úvaha

Tomáš Akvinský (+1274) učil, že Boh ako prvá účinná príčina všetkého, musí byť najdokonalejší, por. *Theologická summa* I., 4, 1. Čokoľvek z bytia, z dobroty a z dokonalosti sa nachádza v nejakom stvorení, to je najvynikajúcejším spôsobom v Bohu, por. *Theologická summa* I., 4, 2. Kresťanská filozofia opisuje Pána Boha ako trojnásobne „dobrého“ – ontologicky, mravne a vzťahne.

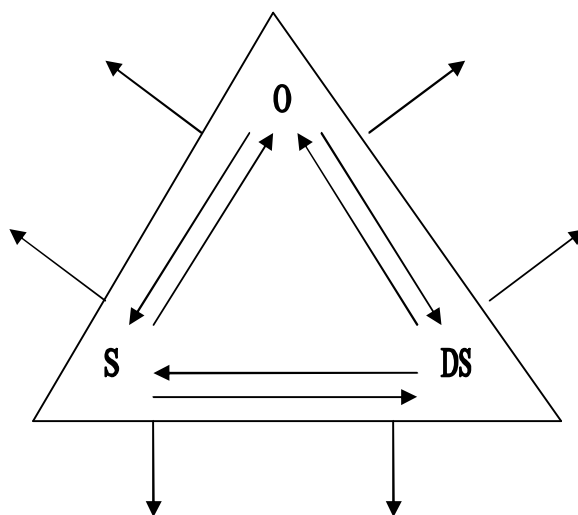
Človek miluje preto, lebo objekt milovania má v sebe niečo láskyhodné, čo ľudskú lásku motivuje. U Boha je motívom lásky jeho vlastná Plnosť – bytia i dobra – a nie iba niečo láskyhodné v druhom objekte milovania. Dôvodom, z ktorého Boh všetko stvoril a pozorne sa o to stará, je jeho trojičná láska.

Magistérium

Dogma: „Boh je absolútne dobrý.“

Por. *Ex* 3, 14; *I Jn* 4, 8; Prvý vatikánsky koncil, r. 1870, *DH* 3002.

Absolútna Božia moc súvisí s absolútnou Božou láskou. Pán Boh sa prvý ujal iniciatívy v dialógu lásky so stvorením, a stále v ňom pokračuje. Preto mnohé životné udalosti dosvedčujú, že dobrota a láska sú najväčšou hybnou silou vo svete (Harold Morris).

Božia dobrota v добрote matky a otca

Boh nie je „na obraz“ človeka (*KKC* 370), ale človek je stvorený na Boží obraz (*Gn* 1, 27). Boh nie je ani muž, ani žena. Boh je čistý duch, v ktorom niet miesta pre rozdielnosť pohlaví. Boh je však spoločenstvo božských osôb, ktoré sa odzrkadľuje v ľuďoch: a to v prirodzenej rovine – ľudia sú ako „žena a muž“; i v nadprirodzenej rovine – ľudia sú v cirkevnom spoločenstve. Boží obraz v ľuďoch však nie je čosi statické – tento obraz „sa musí žiť“, „musí sa stávať“ v spolupráci s Bohom.

Dobrá matka a otec, príkladní rodičia, dávajú svojim deťom život aj správnu výchovu. Oni utvárajú láskavé rodinné ovzdušie, ktoré napomáha úplnú osobnú a spoločenskú výchovu detí (por. *Gravissimum educationis* 3). Dokonalosti ženy a muža odzrkadľujú niečo z nekonečnej dokonalosti Boha (*KKC* 370): sú to dokonalosti matky, napr. *Iz* 49, 15: „Či zabudne žena na svoje nemlúvna a nemá zľutovania nad plodom svojho lona?“ *Iz* 66, 13: „Ako keď niekoho teší matka, tak vás budem ja tešiť.“ *Ž* 131, 2: „Ako nasýtené dieťa v matkinom náručí, ako nasýtené dieťa, tak je moja duša vo mne.“ A tiež dokonalosti otca (Marian Šuráb), napr. *Oz* 11, 3-4: „Ja som vodil Efraima, vzal som si ich na ramená, no nezbadali, že ich opatrujem. Povrazmi ľudskosti som ich tiahol, lanami lásky; bol som, ako kto dvíha jarmo ponad ich líca, a skláňal som sa k nemu chovať ho.“

Sociológovia a pedagógovia v základe rozlišujú lásku matky a lásku otca (Adolfo L'Arco, +2010). Láska matky je v podstate nepodmienená – a odzrkadľuje tú milosť Boha, ktorú teológia nazývajú pomáhajúca milosť. Láska otca je v podstate podmienená – a odzrkadľuje tú milosť Boha, ktorú teológia nazýva posväcujúca milosť.

Božia starostlivosť

Neustála Božia starostlivosť o svet je prejavom jeho vzťahnej dobroty. Klasická teológia rozlišovala v Božej starostlivosti tri dimenzie:

1. dimenzia starostlivosti: Zachovávanie sveta.
2. dimenzia starostlivosti: Božie spolupôsobenie a činnosť tvorov.
3. dimenzia starostlivosti: Božia prozreteľnosť.

Pokoncilová teológia Božiu starostlivosť zahŕňa pod pojem „stvorenie“.

Zachovávanie sveta

Boh „svojím premocným slovom udržuje vesmír“ (*Hebr 1, 3*). Filozofia učí, že všetky veci – duchovné aj hmotné – sú kontingentné, čiže závislé, nie nutné. Samy v sebe nemajú dôvod svojej existencie. Kontingentné veci v podstate jestvujú len tak, že sú napojené na Boha a Boh ich udržuje v bytí, por. Inocent I. (1198-1216) proti Valdencom, r. 1208, *DH 790*; Prvý vatikánsky koncil, r. 1870, *DH 3003*; *KKC 421*.

Božie spolupôsobenie a činnosť tvorov

Ide o prirodzený a fyzický Boží vplyv na stvorenie, a nie o vplyv nadprirodzený. *Sväté písmo* pripisuje účinky stvorených vecí aj Bohu (por. *Iz 26,12*: „Pane všetky naše diela si ty učinil“), aj tvorom (por. *Sk 17,28*: „Lebo v Bohu žijeme, hýbeme sa a sme“).

Bezprostredné Božie spolupôsobenie s fyzickými činnosťami stvorených bytostí (por. *KKC 300*; *KKC 2428*) nutne vyplýva zo zachovávanía tvorstva všemohúcou Božou vôľou. Každá bytosť, pretože je stvorená, je závislá na Bohu vo všetkých chvíľach svojho jestvovania – teda je na ňom závislá aj vo svojej činnosti.

Boh stvorením udelil každému tvorovi zvláštnu podstatu, schopnosti a sily, aby mohol byť činný podľa svojho druhu. Božie spolupôsobenie nenahrádza a nevytíška činnosť tvora, ono ju umožňuje. Boh pôsobí ako prvá príčina a tvor pôsobí ako druhá príčina.

Z toho, že Boh fyzicky bezprostredne spolupôsobí so všetkými činnosťami stvorených bytostí, nevyplýva, že aj Boh je príčinou mravného zla. V každom slobodnom skutku badať: - materiálnu stránku (skutok podľa jeho fyzickej reality) a - formálnu stránku (vzťah skutku k mravnému zákonu). Boh pôsobí len po materiálnej stránke.

Božia prozreteľnosť

Pojem „prozreteľnosť“ znamená obdivuhodné Božie riadenie sveta podľa večného plánu, por. *Múd 6, 7*: „(Boh) stvoril malého i veľkého, rovnako sa stará o všetkých.“ V širšom zmysle slova je prozreteľnosť „uskutočňovanie Božieho plánu“ so všetkým stvorením. V užšom zmysle je to „uskutočňovanie Božieho plánu“ s rozumným stvorením, predovšetkým s človekom – jeho spása.

Boh koná premyslene, nie slepo. Koná účelne, nie zbytočne. Tak to vyžaduje jeho múdrosť. „Boh svojou prozreteľnosťou chráni a spravuje všetko, čo stvoril“, por. Prvý vatikánsky koncil, r. 1870, *DH 3003*; *KKC 216*, *KKC 301*. Božia prozreteľnosť je neomylná (nie je možné, aby sa stalo niečo, čo by nebolo Bohom predvídané a chcené alebo pripustené; pre Boha neexistuje náhoda, ani osud) a nezmeniteľná (Boží plán je nezmeniteľný pre absolútnu nezmeniteľnosť Boha).

Dejiny spásy – história spásy

Dejiny spásy sú jedinou veľkou Božou milosťou. V Ježišovi Kristovi Boh obrátil kruté pravidlo hriechu a odplaty: Ježiš sa stal pre ľudí hriechom. Ježiš predstavil Boha ako iniciatívneho Otca (márnotratný syn)..., ako kráľa, ktorý odpúšťa obrovský dlh..., ako pána vinice, ktorý dáva denár aj tým posledným robotníkom..., ako hostiteľa, ktorý pozýva všetkých chudákov z ulice na svoju hostinu... (Philip Yancey).

Božia milosť sa v dejinách ukazuje trojako: - stvorenie, vykúpenie, spása; - protológia, eonológia, eschatológia; - Alfa, Centrum, Omega. Dejiny spásy sú tri kroky Najsvätejšej Trojice na ceste k človeku (Česlav Stanislav Bartník).

Milosť stvorenia je úplná vtedy, keď človek „je osobou“ (por. *Gn* 1, 27). K milosti stvorenia patrí aj „milosť času“.

Milosť vykúpenia, prevyšujúca stvorenie, sa zjavila vo vtelení Božieho Syna (*Jn* 1, 14). Pritom platia obe teórie motívu vtelenia: - historická, čiže motív „šťastnej viny“ (Tomáš Akvinský, +1274); - transhistorická, čiže motív Božej slávy, motív doplnenia stvorenia (Bonaventúra, +1274; Ján Duns Scot, +1308).

Milosť spásy, eschatologická milosť, je nebeská blaženosť (*2 Mach* 7, 9; *Lk* 18, 30).

Výraz dejiny spásy je starý (od čias Gregora Naziánskeho, +390) a bežný. Keď sa však použije výraz „história spásy“, vtedy sa viac poukáže aj na podmetovú dimenziu spásy.

Milosť času

Ovocím a prednosťou kresťanstva je presvedčenie, že čas a večnosť si diametrálne neodporujú, pretože sa vo vtelení spojili v Kristovi (por. *Hebr* 7, 27). Znamená to, že nielen večnosť „sa vtelila“, „zmomentizovala“, ale že aj čas sa stal „účastníkom večnosti“; bytie zrodené v čase má totiž možnosť večnej existencie.

Pritom sa večnosť a čas vzájomne nepomiešali, ani nepremenili, len – v Kristovi, ktorý je zároveň Večnosťou i Časom – povstal „oblúk prechodu“ (arcus transitorius). Preto kresťania používajú výrazy „liturgia hodín (času)“, „posvätný čas“. Čas je mimoriadne zhodnotený a aj dialekticky využiteľný: - vedie k rozkladu i zániku; - vedie k zrodeniu večného života.

Osoba žijúca v čase má úžasnú spásnu moc – šancu. S Bohom (v kladnom vzťahu k Bohu) koná morálne dobré skutky, ktoré sa stávajú semenami večnosti.

Zlo vo svete a Boh

Na otázku, prečo jestvuje zlo, keď všemohúci Boh je absolútne dobrý, sa nedá rýchlo odpovedať. Len kresťanská viera „ako celok“ dokáže dať čiastočnú odpoveď na túto znepokojujúcu otázku (por. *KKC* 309, 314, 324).

Boh stvoril svet v stave napredovania, preto sa svet musí vyvíjať k dokonalosti (por. *KKC* 310). Znamená to, že svet mohol byť aj lepší. Tomáš Akvinský (+1274) konštatoval, že Boh mohol stvoriť svet lepší (stupeň dobra), ale nie lepšie (spôsob), por. *Theologická summa* I., 25, 2, 10. Zlo vo všeobecnosti je nedostatok povinného dobra (absencia dokonalosti), teda zlo samo o sebe nejestvuje, zlo nie je bytie.

Od čias Augustína (354-430) sa zlo (absencia dokonalosti) delí na fyzické a morálne (por. *De libero arbitrio* 1, 1, 1). Fyzické zlo je tam, kde je bytosť zbavená tej dokonalosti, ktorú vo fyzickom poriadku má mať (napr. kde chýba zdravie, je choroba). Toto zlo je prirodzene podmienené. Hmotný predmet nikdy nič nebolí, preto nemožno premietat ľudské pocity do prírody a nazývať zlom niečo, čo v skutočnosti je prirodzené. Každá bytosť – všetko, čo je, je dobré (por. Tomáš Akvinský, *Theologická summa* I., 20, 2) – a zlým sa nazýva len preto, že nemá nejakú dokonalosť. Boh kvôli nejakému vyššiemu dobru, teda nepriamo, chce fyzické zlo. Odporovalo by Božej добрote, keby fyzické zlo chcel priamo.

Morálne zlo alebo hriech je urážka Boha. Hriech je vlastné a opravdivé zlo, oveľa horšie ako fyzické zlo. Morálne zlo je spôsobené slobodným rozhodnutím tvora proti Bohu, ktorý je tvorca všetkého dobra. Morálne zlo nie je len nedostatok dobra, ale je aj jeho výslovné popretie. Boh nemôže chcieť morálne zlo ani priamo ani nepriamo, odporovalo by to jeho svätosti. Boh morálne zlo iba pripustí. Pripustí ho preto, lebo ľudia (i anjeli) majú slobodnú vôľu (por. *KKC* 311). Najhoršie, čiže vlastné zlo, hriech – začal existovať vtedy, keď sa v stvorení objavilo vedomie.

Už vtedy, keď sa Boh zjavil ako Spasiteľ, dal najavo, že zvíťazí nad zlom. Prítomnosť zla vo svete však ostáva tajomstvom. Kresťan, keď si volí život s Kristom a poslúcha vanutie Ducha Svätého, zrieka sa zla. A veľkosť Božej dobroty sa mocne prejavuje aj v tajomstve zla, keďže všetko môže poslúžiť na dobré tým, ktorí ho milujú (por. *Rim* 8, 28).

Predmet Božieho chcenia

Prítomnosť zla priviedla teológov k tomu, aby detailne skúmali, „čo Boh chce“. Boh je samobytné chcenie. Jeho vôľa (chcenie) je totožná s jeho podstatou. Božie chcenie, keďže je totožné s jeho podstatou, je jediné a úplne jednoduché.

Teoreticky, podľa predmetu, je Božie chcenie dvojaké:

- Vnútorne Božie chcenie - označuje jeho vôľu, aká je sama v sebe. Boh sám seba nutne chce (miluje).

- Vonkajšie Božie chcenie - sa prejavuje navonok k stvoreniu. Boh stvorenie slobodne chce (miluje). Augustín to vyjadril stručne: „Vôbec nič sa nestane, iba to, čo Všemohúci chce – buď z dopustenia alebo z vykonania“ (*Enchiridion ad Laurentium*).

Vonkajšie Božie chcenie, Božiu vôľu, je možné zaregistrovať, lebo ľudia „vyšli z Božej ruky“, a aj preto, že Boh sa svetu zjavil. Vonkajšie Božie chcenie je tiež dvojaké:

- Najprv to je vôľa Stvoriteľa. Najistejším znakom stvoriteľskej Božej vôle je Boží čin (čo Boh robí, to nepochybne chce).

- Potom to je vôľa Spasiteľa - Zákonodarcu. Tomáš Akvinský (*Theologická summa* I., 19, 12) učil, že vôľa Zákonodarcu má päť stupňov, čiže „znamení Božej vôle“: - zákaz (na nejaké zlo); - príkaz (na nejaké povinné dobro); - rada (na nejaké nepovinné dobro); - vykonanie (nejakého dobra); - pripustenie (nejakého zla).

Pripustenie a vykonanie sa vzťahujú na prítomnosť – pripustenie na zlo a vykonanie na dobro. Zákaz a príkaz sa vzťahujú na budúcnosť – zákaz na zlo a príkaz na dobro. Rada sa vzťahuje tiež na budúcnosť – a to na nadbytok dobra.

Augustín zdôrazňoval (por. *In Iohannis Evangelium tractatus*), že Boh, hoci všetko miluje, nemiluje všetko rovnako: „Všetko, čo Boh učinil, miluje. Viac z toho miluje rozumné tvory. Z nich rozsiahlejšie tých, ktorí sú údmi Jednorodeného. A oveľa viac svojho Jednorodeného.“

Teda, „viac milovať u Boha“, nie je nič iné, len veľkodušné preukázanie väčšieho dobra. Toto „viac“ však nikomu nie je na úkor. Veď Božia vôľa je príčinou dobroty všetkých stvorených vecí. Preto platí, že lepšie stvorenia Boh miluje viac (por. Tomáš Akvinský, *Theologická summa* I., 20, 3-4).

Rozdelenie milosti

(rozdelenie milosti je v prílohe)

Pán Boh sám je Nestvorená Milosť, a to v dvojakom zmysle. Raz ako ten, ktorý sám seba dáva svetu (dve trojičné poslania); potom ako ten, ktorý dáva svetu stvorené dobrá, napr. existenciu, svoj vzťah a milosť. Stvorená milosť, čiže Božia láska navonok (ad extra), sa prejavuje takým mnohorakým spôsobom, že zjavenie muselo použiť celý rad pojmov, aby túto dobrotu opísalo.

V *Starom zákone* tieto pojmy vytvorili štyri okruhovité skupiny. Prvá skupina vznikla okolo hebr. podstatného mena chen - milosť, priazeň; druhá okolo slova chesed - láskavosť, dobrotá; tretia okolo slova rachamim - milosrdenstvo; štvrtá okolo slova ahava - láska (Viliam Karľa).

V *Novom zákone* je milosť, gr. charis, zjavovaná najmä cez udalosti – vtelenie, vykúpenie, kráľovstvo, nový ľud, nový život... Pavol apoštol, teológ Božej milosti, predstavil Božiu milosť v desiatich rozmeroch – udalostiach: - v blahosklonnosti Božej; - v dejinách spásy; - v Kristovi; - v novej božskej existencii; - v cirkevnom spoločenstve; - v eucharistii; - v charizmách; - v spásе jednotlivca (nové pneuma); - v spásе kozmu (kozmická kristológia); - vo vnútorne novej etape sveta (Česlav Stanislav Bartník).

Podstata stvorenej milosti – definícia milosti

Jedna Božia láska k svetu, a najmä k človeku, lebo „Boh je Láska“ (*1 Jn* 4, 8), sa prejavuje mnohorako (por. *Ef* 4, 7). Preto milosť nie je možné definovať jedinou poučkou. Z vôle koncilových otcov (r. 1962-1965), koexistujú viaceré graciologické systémy, ktoré z rôznych pohľadov opisujú vzťahnú Božiu lásku. Pokoncilové systémy sú orientované dynamicky a personalisticky.

„Milosť je prirodzený i nadprirodzený dar reálne odlišný od Boha“ (klasický západný opis).

„Milosť je trinitárne, osobné, spasne konanie Boha v dejinách“ (klasický východný opis).

„Milosť je priazeň; nezaslúžená pomoc, ktorú nám dáva Boh, aby sme odpovedali na jeho pozvanie stať sa Božími deťmi, adoptovanými synmi, účastníkmi na Božej prirodzenosti a na večnom živote. Milosť je účasť na Božom živote“ (KKC 1996, 1997).

„Milosť je duchovná Božia sila realizujúca spásu v človeku a smerovanie sveta k Bohu“ (pokoncilový dynamický opis).

„Milosť je osobné mystérium, špeciálny vzťah medzi božskými osobami a ľudskou osobou“ (pokoncilový personalistický opis).

Delenie stvorenej milosti

Mnohoraká Božia láska, ktorá má v dejinnom procese rôzne formy a podoby, sa prejavuje aj v jej delení (por. *Rim* 12, 6n; *KKC* 2003). Klasické delenie milosti odzrkadľuje starší, akýsi vecný rozmer milosti. Stvorená milosť sa delí: - na prirodzené dary; - na nadprirodzené dary.

Prirodzené dary sú tie, ktoré prináležia ľudskej prirodzenosti ako takej.

Nadprirodzené dary sa delia: - na milosť Stvoriteľa; - na milosť Vykupiteľa. Milosť Stvoriteľa (existenciu a prapôvodnú svätosť) dostali anjeli a prví ľudia v raji. Milosť Vykupiteľa (Ježiša Krista) je dvojaká: - vonkajšia; - vnútorná.

Vonkajšia milosť Vykupiteľa

Vonkajšia milosť Vykupiteľa je všetko to, čo je vnímateľné ľudskými zmyslami a privádza človeka k nadprirodzeniu (por. *KKC* 2581, 2702) – k náboženským a duchovným veciam. Napr. osoby v kňazskom alebo rehoľnom odevu, kostol so svojimi charakteristickými znakmi, Pánov kríž, náboženský obraz, socha... Súčasťou vonkajšej milosti Vykupiteľa je aj tzv. spoločenská milosť (*gratia societativa, ecclesialis*); je to Boží dar, že človek sa narodí a žije v dobrej veriacej rodine, kresťanskom národe a Katolíckej cirkvi, ktorá vykonáva posvätnú liturgiu s mnohými znakmi a symbolmi. Dobré náboženské zvyky veriacej rodiny a kultúra kresťanského národa od malička vplývajú na človeka a formujú ho. Posvätná liturgia má tiež za úlohu (okrem prvoradáho vnútorného posväcovania) cez zmysly zaujať človeka a akosi mu sprítomňovať tajomstvo Boha.

Základom náuky o vonkajšej milosti Krista – Vykupiteľa je samotné vtelenie Božieho Syna a tiež ustanovenie sviatostí. Aj vtelenie Božieho Syna bolo pre zmysly ľudí (por. *I Jn* 1, 1); tiež sviatosti ako „viditeľné znaky založené Kristom, ktoré sprostredkujú neviditeľnú milosť“ pôsobia aj na ľudské zmysly.

Cirkev vždy pripisovala vonkajšej milosti Vykupiteľa dôležité miesto. Ustanovila sväteniny, dbá o krásu liturgie, sakrálnych stavieb, obrazov, sôch, malieb, hudby... Žiada klerikov nosiť slušný cirkevný oblek, por. *Kódex kánonického práva*, kán. 284.

Vnútorná milosť Vykupiteľa

Vnútorná milosť Vykupiteľa je zameraná priamo na dušu človeka (nie na zmysly) a podľa zamerania sa delí: - na „pre iných“; - na „pre seba“. Milosť „pre iných“ je dvojaká: - charizma (v úzkom zmysle slova); - milosť spojená s úradom.

Charizma je vo všeobecnosti každá milosť, ktorú človek dostáva od Boha. Avšak špeciálne sa charizmou volá slobodné pôsobenie Ducha Svätého na veriaceho pre dobro druhých. Charizmy sú zamerané na posväcujúcu milosť a ich cieľom je spoločné dobro Cirkvi (por. *KKC* 2003).

Milosť „pre seba“ je milosťou vo vlastnom zmysle slova. Človek ju dostáva v stave skúšky, preto sa volá časná alebo pozemská; keď vo svätosti zomrie, táto svätosť sa zmení na milosť večnú alebo nebeskú; špeciálne sa volá „svetlo slávy“ (*lumen gloriae*). Svetlo slávy je schopnosť, ktorou dobrí anjeli i ľudia môžu blažene vidieť Boha (por. *Múd* 3, 7; *DH* 895). Tento výraz zaviedli Tomáš Akvinský (+1274) a Bonaventúra (+1274). Svetlo slávy po skončení skúšky (po smrti) strieda v duši stav svätosti; je to akoby pretvorená posväcujúca milosť. Preto vidieť Boha môže len ten, kto zomrie v stave svätosti.

Časná milosť sa delí: - na pomáhajúcu (nepodmienená); - na posväcujúcu (podmienená). Najmä o týchto dvoch milostiach pojednáva celá graciológia.

Aspekty (štrukturálne kategórie) milosti

Hlavné aspekty milosti sú (por. *Rim* 3, 23-26; *Mt* 20, 1-16; *Zjv* 21, 24. 26):

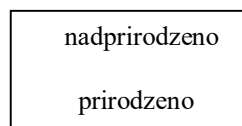
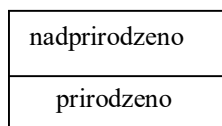
1. Milosť je pre všetkých – univerzalizmus; tzv. objektívne vykúpenie.
2. Milosť je zadarmo – nezaslúžitelnosť.
3. Milosť je potrebná k spáse.
4. Milosť je z vykupiteľského diela Ježiša Krista – konkrétne a objektívne darovanie sa Boha.
5. Milosť je spravodlivá; Boh z lásky stvoril a z ešte väčšej lásky vykúpil celý svet; Boh teda každého miluje a zároveň každého rešpektuje.
6. Milosť je tajomná; nielen vo svojej podstate, ale aj v naviazaní na osobné povolanie.
7. Milosť je spoločenská – vychádza zo spoločenstva (Trojica), buduje spoločenstvo, privádza do spoločenstva; milosť má dva nezmiešané póly: Boží a ľudský – podľa vzoru inkarnácie v chalcedonskom chápaní (Česlav Stanislav Bartník).
8. Milosť je dialogická – prijíma sa osobnou vierou; tzv. subjektívne vykúpenie.

Nové prvky pokoncilovej graciológie

Graciológia koncilu má štyri obohacujúce prvky (Karl Rahner, +1984):

1. Zdôraznenie: - popri stvorenom dare (milosť, svätosť) poukazuje aj na nestvorený Dar (Boh).
2. Objasnenie: - poukazuje na úzke spojenie medzi prirodzenými a nadprirodzenými darmi.
3. Rozšírenie: - milosť Vykupiteľa nie je obmedzená len na tých, čo viditeľne patria do Cirkvi.
4. Poučenie: - svätosť možno už v pozemskom živote akosi nepriamo zakusovať.

Všetky koncilové prvky majú dynamický charakter, čo možno obrazne vyjadriť takto:

Pred

a

po Druhom vatikánskom koncile.

Niektorí teológovia na koncile chceli zrušiť pojmy „prirodzeno“ a „nadprirodzeno“, a napokon aj samostatný teologický traktát o milosti. Koncil to neodobril, radšej napomohol kvalitnejšie vysvetliť vzťah „prirodzeno“ a „nadprirodzeno“ v ľudskej osobe.

Všeobecnosť Božej milosti – povolanie ku spáse

Keby Boh nechcel spásu niektorého človeka, protivilo by sa to Božej spravodlivosti a láske. Božia milosť musí byť všeobecná vzhľadom na ľudí.

Sväté písmo

Zjavenie ohľadom univerzálnosti Božej milosti ponúka dvojaké vyjadrenia: - raz zdôrazňujúce všeobecnosť spásnej Božej vôle; - inokedy zdôrazňujúce osobné rozhodnutie človeka.

Všeobecnosť spásnej Božej vôle

Gn 1, 26: „Urobme človeka na náš obraz a podľa našej podoby.“ Por. *Sk* 17, 24-27. Exegéza: Celú hĺbku „byť na Boží obraz“ ešte nedokážeme dobre pochopiť. Okrem toho podstatného – „bolo to veľmi dobré“ (por. *Gn* 1, 31), vieme: (po prvé) jedine človek je konajúci, čiže dokáže myslieť a chcieť; (po druhé) len človek je slobodný; (po tretie) iba človek je spoločenský, môže vstupovať do spoločenstva s Bohom a ľuďmi.

Gn 2, 15: „I vzal Pán, Boh, človeka a umiestnil ho v raji Edenu, aby ho obrábal a strážil.“ Exegéza: Obraz raja znamená šťastie. Raj chápaný doslovne – hmotne neexistoval. Opísaný raj predstavuje duchovnú, nadprirodzenú dokonalosť prvých ľudí. Por. Ž 33, 5; Gn 12, 3.

Ž 63, 4: „Veď tvoja milosť je lepšia než život; moje pery budú ťa oslavovať.“ Exegéza: Štedrý Boh rozdáva život – veľký dar; no jeho štedrosť je ešte väčšia, keď všetkému žijúcemu udeľuje aj milosť – dar ešte lepší, ako je dar života.

Jn 3, 16-17: „Boh tak miloval svet, že dal svojho jednorodeného Syna, aby nezahynul nik, kto v neho verí, ale aby mal život večný. Lebo Boh neposlal Syna na svet, aby svet odsúdil, ale aby sa svet skrze neho spasil.“

1Tim 2, 4-5: „Boh chce, aby boli všetci ľudia spasení a poznali pravdu, lebo jeden je Boh jeden prostredník medzi Bohom a ľuďmi, človek Kristus Ježiš, ktorý vydal seba samého, ako výkupné za mnohých.“ Por. aj Ef 1, 3-6; Rim 3, 23-26; 11, 32.

Tit 2, 11: „Zjavila sa Božia milosť na spásu všetkým ľuďom.“

Vo Svätom písme sú aj texty, ktoré vzbudzujú dojem obmedzenia spásnej Božej vôle.

Iz 6, 10: „Sprav bezcitným srdce tohto ľudu..., aby mu srdce nepochopilo a neobrátil sa a neuzdravil.“ Exegéza: Stalo sa iróniou, že Boží prorok nevyvolal u zlých ľudí posvätenie, ale zaťatosť.

Jn 6, 44: „Nik nemôže prísť ku mne ak ho nepritiahne Otec, ktorý ma poslal.“ Exegéza: Boh je prvým činiteľom pri spáse človeka.

Mt 22, 14: „Lebo mnoho je povolaných, ale málo vyvolených.“ Exegéza: Mnoho tu znamená všetkých. Málo znamená, že nie každý splní podmienky spásy. Por. obrazy svadobnej hostiny Mt 22, 1-14 a Lk 14, 15-24. Boh si isto zaplní svadobnú sieň hosťami: Keď odmietnu pozvaní, prídu nepozvaní.

Mk 16, 16: „Kto uverí a dá sa pokrstiť, bude spasený; ale kto neuverí, bude odsúdený.“ Exegéza: Verš obsahuje (in nucleo) štyri pravdy: - viera nie je čisto osobná vec, spásu prinášajúca viera privádza do Cirkvi; - bez viery Cirkvi niet spásy; - krst reprezentuje celý sakramentálny rozmer Cirkvi, všetky jej sviatosti; - viera Cirkvi však nie je obmedzená len na viditeľnú príslušnosť k nej (Česlav Stanislav Bartník).

Zjavenie predstavuje obe spásne hľadiská – objektívne i subjektívne. Zdôrazňuje však prioritu Božieho konania pri spáse. Hoci sa počiatočná spásna Božia vôľa vzťahuje na všetkých ľudí, spása sa nikomu nenanucuje a človek naďalej zostáva slobodný.

Tradícia

Presvedčenie o všeobecnosti Božej spásnej vôle sa vyvíjalo postupne. Teológovia hneď bránili univerzalitu Kristovho vykupiteľského diela, hoci väčšina veriacich uznávala čiastočnú Božiu spásnu vôľu.

Aristides Aténsky (+c.140): „(Boh) všetko stvoril pre človeka“ (*Apologia* 1).

Irenej (+202): „Slávou Boha je živý človek a životom človeka je videnie Boha“ (*Adversus haereses* IV, 20, 7). „Nie je možné spočítať všetky milosti, ktoré Cirkve na celom svete dostáva od Boha“ (*Adversus haereses* II, 32, 4).

Ján Zlatoústý (+407): „Ktože to má byť stvorený a zahrnutý toľkou úctou? Je to človek, veľká a obdivuhodná živá bytosť, vzácnejšia v Božích očiach ako celé stvorenie“ (*Sermones in Genesim* 2, 1).

Augustín (+430): „Boh neopustí spravodlivých svojou milosťou, ak ho najprv neopustia oni“ (*De natura et gratia* 26, 29). „Ani nad najväčším hriešnikom neslobodno zúfať, kým žije na zemi“ (*Retractatio* I, 19, 7).

Lev Veľký (+461) učil, že „spása je tvorivé stretnutie Božej vôle s ľudskou vôľou v osobe“, por. *Sermo* 27, 3.

Kolumbán (+615): „Všemohúci, neviditeľný, nepochopiteľný, nevýslovný, neociteľný Boh vytvoril z hliny človeka a poctil ho hodnotou svojho obrazu. Je veľké vyznačenie, že Boh vložil do človeka obraz svojej večnosti a podobu svojho života. V podobnosti s Bohom je veľká dôstojnosť človeka, ak si ju zachová“ (*Instructio* 11, 1). Írsky opát a misionár rozlíšil pri stvorení

človeka dar „obrazu“, čo znamená, že človek je „konajúci“ a dar „podobnosti“, čo znamená, že človek je „vzťahový“ (schopný utvoriť vzťah nadprirodzeného života predovšetkým s Bohom a potom aj s inými ľuďmi).

Augustín bol hlavný teológ milosti na Západe. Spor s pelagianizmom ho neskôr priviedol k názoru o čiastočnej spásnej Božej vôli (Boh predurčil jednu časť ľudstva na spásu). Bol to omyl pochádzajúci z kladenia veľkého dôrazu na milosť.

Rozumová úvaha

Aristotelovskú definíciu „človek je rozumný živočích“ cirkevní otcovia zmenili na „človek je bytosť schopná zbožštenia“, a tak poukázali aj na jeho cieľ.

Všeobecná spásna Božia vôľa bola už v staroveku rozdelená na vôľu predchádzajúcu a na vôľu následnú (podmienenú spoluprácou stvorenia). Delenie nespočíva v samej Božej vôli, v ňom totiž nič nie je skôr a neskôr, ale spočíva v stvoreniach. Slobodné stvorenie môže povolanie k spásu odmietnuť (por. *Theologická summa* I., 19, 6).

Všeobecná spásna Božia vôľa má korene v Božej láske, ktorá sa univerzálne prejavila:

- v stvorení sveta;
- ešte viac vo vykúpení sveta.

Boh prejavuje svoju lásku neobmedzene. Jednotlivec, osoba, nakoľko je slobodná, prijíma Božiu lásku podmienene.

Základný dar milosti stvorenia je „Boží obraz“ (eikon) a k tomu „podobnosť Bohu“ (homioiosis Theo). Po dedičnom hriechu obraz, daný raz navždy, zostal – ale bola zničená podoba. Základnou úlohou milosti je navracanie tejto podoby (Česlav Stanislav Bartnik).

Magistérium

Materiálna dogma: „Boh stvoril človeka, aby mu dal účasť na svojom blaženom živote.“

Por. *Sk* 17, 24-27; *KKC* 1, 27; *Gaudium et spes* 12, 19.

Človek je jediný tvor na zemi, ktorého Boh chcel kvôli sebe, por. *Gaudium et spes* 24. Človek môže byť v spolupráci s Božou milosťou (aj natrvalo) zbožštený.

Iba Ježiš Kristus a jeho jediná Cirkev prináša svetu spásu, por. *1Tim* 2, 5; *Lumen gentium* 8; *KKC* 618. Následná pravda, že „mimo Cirkvi niet spásy“ (por. Štvrtý lateránsky snem, r. 1215, *DH* 802), však neprotirečí všeobecnej spásnej Božej vôli, lebo príslušnosť k Cirkvi nie je obmedzená len na jej viditeľnú (matrikovú) zložku, por. *Lumen gentium* 8, 13. Boh udeľuje milosti aj mimo oficiálnej Cirkvi, por. Klement XI. (1700-1721), konštitúcia *Unigenitus Dei Filius*, r. 1713, *DH* 2429, proti jansenistovi Pascházovi Quesnelovi (+1719).

Dogma: „Boh chce naozaj a úprimne spasit' všetkých ľudí.“

Por. *1Tim* 2, 4; Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1567, túto pravdu slávnostne definoval; predtým to bola materiálna dogma. Por. Inocent X. (1644-1655), r. 1653, *DH* 2005, proti jansenistom.

Katolícka cirkev predstavuje riadnu cestu spásy, keď ponúka duchovnú cestu plnú, istú, neomylnú, priamu, potvrdenú i bohatú na svätosť. Existuje však aj mimoriadna cesta spásy, por. *Lumen gentium* 16.

Personalistický charakter Božej milosti

Boh je Najsvätejšia Trojica (*Mt* 28, 19), je spoločenstvo troch osôb (*KKC* 233). Preto je jeho láska (intra i extra) podstatne personalistická. Už v starozákonnom predstavení milosti sa silno vyskytoval personalistický aspekt: darca milosti je osobný Boh, ktorý dáva milosť osobám, por. *Ex* 34, 6-7. Boh sa javí personalisticky vo všetkých úkonoch.

Pri stvorení sveta: Boh z lásky k Synovi (medziosobný vzťah) stvoril svet, por. *Jn* 1, 3.

Pri vykúpení sveta: Boh z lásky (k Synovi a k ľuďom) vykúpil svet, por. *Jn* 3, 16.

Pri posväcovaní sveta: Boh z lásky udeľuje svojho Ducha svetu, por. *Jn* 14, 16 a *Jn* 16, 7.

Pretože milosť je „ovocím“ Božieho personalizmu – aj jej prijímateľ musí byť osoba. A tak, pre podstatný personalistický charakter Božej milosti, každá osoba je jej adresátom.

Predurčenie – predestinácia

Termín predurčenie (predestinácia) má v dogmatike kladný a trojaký význam:

1. V najširšom zmysle slova predurčenie je každý akt Božej vôle.
2. V užšom zmysle predurčenie je akt rozhodnutia Božej vôle s ohľadom na konečný cieľ rozumných stvorení, a to: - pozitívne (určenie pre nebo); - negatívne (reprobácia; určenie pre zatratenie).
3. V najužšom zmysle predurčenie je Božie rozhodnutie prijať bytosť do neba.

Sväté písmo

Božia múdrosť vyžaduje plánované konanie

- Iz 44, 24, 26:* „Toto hovorí Pán, ktorý ťa vykúpil a ktorý ťa formoval od materského lona: Ja som Pán, čo som všetko stvoril, nebesá som sám rozťahal, zem som rozprestrel vlastnou mocou... Uplatňujem slovo svojho sluhu a plán svojich poslov spĺňam.“ Por. *Jer 1, 5; 18, 11.*
- Am 3, 7:* „Ved' Pán, Jahve, neurobí nič, ak nezjaví svoj plán svojim sluhom, prorokom.“
- Ef 3, 9:* „Všetkým oznámiť, aký je plán tajomstva od vekov skrytého v Bohu, ktorý všetko stvoril.“
- Mt 25, 34:* „Potom kráľ povie tým, čo budú po jeho pravici: Poďte, požehnaní môjho Otca, zaujmite kráľovstvo, ktoré je pre vás pripravené od stvorenia sveta.“
- Mt 25, 41:* „Potom povie tým, čo budú zľava: Odíďte odo mňa zlorečení do večného ohňa, ktorý je pripravený diabľovi a jeho anjelom.“

Boh predurčil, keď do predurčenia zahrnul aj odpoveď človeka

- Ef 1, 5:* „On nás podľa dobrotivého rozhodnutia svojej vôle predurčil, aby sme sa skrze Ježiša Krista stali jeho adoptovanými synmi.“
- Rim 8, 29-30:* „Lebo ktorých predpoznal, tých aj predurčil, že sa stanú podobnými obrazu jeho Syna, aby on bol prvorodený medzi mnohými bratmi. A tých, ktorých predurčil, aj povolal, a ktorých povolal, tých aj ospravedlnil, a tých, čo ospravedlnil, aj oslávil.“

Exegéti opisujú Božie konanie ako päť postupných krokov spásy:

1. Boh predpoznal (konkrétne ľudskú spoluprácu).
2. Predurčil (rozhodol).
3. Povolal.
4. Ospravedlnil (posvätil).
5. Oslávil.

Na základe toho teológia rozlišuje podmienené predurčenie (z Bohom predpoznanej ľudskej spolupráce) a absolútne predurčenie (Boh rozhoduje sám), ktoré však nie je biblické.

Tradícia

- Cyriľ Jeruzalemský (+386): „A pretože nás Boh predurčil za adoptovaných synov, urobil nás podobnými oslávenému telu Krista“ (*Catecheses mystagogicae* 21, 1).
- Ján Zlatoústý (+407) vysvetľujúc voľbu Mateja apoštola (por. *Sk 1, 15-26*), napísal: „Ani nehovorili: Vyvol', ale ukáž vyvoleného, toho, ktorého si si vyvolil. Vedeli, že Boh všetko vopred určil“ (*Homilia in Acta Apostolos* 3, 3).
- Augustín (+430): „Vieru v predestináciu, ktorú teraz tak obhajujeme proti novým bludom (pelagianizmu) a s novou horlivosťou, Cirkev vlastnila vo všetkých časoch“ (*De dono perseverantiae* 23, 65). „Boh je dobrý, Boh je spravodlivý. On môže niekoho spasit' bez dostatočných zásluh, pretože je dobrý; nikoho však nemôže zatratit', iba ak pre zlé skutky, pretože je spravodlivý“ (*Contra Julianum* III, 18, 35).

Augustínova náuka o predurčení prechádzala dvoma protikladnými obdobiami. Okrem pravoverného obdobia, zastávala aj absolútne predurčenie (neskôr na ňom staval protestantizmus).

Rozumová úvaha

Tomáš Akvinský (+1274) správne učil, že sa patrí, aby Boh predurčoval, lebo to súvisí s Božou prozreteľnosťou, ktorá vedie všetko k cieľu (por. *Theologická summa* I., 13, 1). Mal však jednostranný pohľad na predpoznanie (por. *Theologická summa* I., 13, 2).

Predurčenie je dôsledkom Božej večnosti (Bohu sú všetky okamihy času prítomné vo svojej aktuálnosti) a Božej múdrosti (dokonalé určenie). Predurčenie súvisí s plánom spásy, por. *KKC* 257, 600. Večný Boh dáva spravodlivým spásu, a to sa uskutočňuje v čase. Človek nemôže vlastnými silami dosiahnuť nebo, lebo také vyvýšenie mu podľa prirodzenosti nepatrí.

V potridentskom období povstala otázka, či je medzi predestinovaným a jeho predestináciou príčinný vzťah. „Predestinácia je podmienená zásluhami a spoluprácou človeka“ (František Saleský, +1622).

Magistérium

Materiálna dogma: „Boh stanovil svoj večný plán predurčenia tak, že do neho zahrnul slobodnú odpoveď človeka na svoju milosť.“

Por. *Rim* 8, 29-30; Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1540; *KKC* 600.

Predurčenie je ovocím veľkej Božej priazne, ktorá človeku dá slobodu milosti, viery a lásky prevyšujúcu jeho vlastnú ohraničenosť (Gabriel Marcel, +1975). Predurčenie, čiže rozvinutie plánu spásy v čase, je na Božiu slávu (por. *KKC* 294) a ľudom na spásu (por. *KKC* 1703).

Materiálna dogma: „Boh svojim večným rozhodnutím istých ľudí predurčil k večnej blaženosti.“

Por. *Mt* 25, 34; Druhý oranžský snem, r. 530, *DH* 397; Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1567.

Večné určenie pre nebo, byť na obraz Božieho Syna, je predurčenie v najužšom zmysle slova. Najkrajšie predurčenie sa vzťahuje na Máriu Božiu Matku (por. *KKC* 488).

Materiálna dogma: „Boh svojim večným rozhodnutím predurčil tých ľudí, ktorí odmietnu povolanie k spásy k večnému zatrateniu.“

Por. *Mt* 25, 41; Druhý oranžský snem, r. 530, *DH* 397; Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1567.

Boh svojvoľne neurčil časť rozumných tvorov do zatratenia (ako učili Ján Wyclif, +1415; Ján Hus, +1415; Ján Kalvín, +1564), ani neurčil časť rozumných tvorov do zatratenia len pre dedičný hriech, ale len tých, ktorí zneužitím slobody ťažko zhrešia a umierajú v hriechu, por. *KKC* 1037. Negatívne predurčenie sa volá reprobácia.

Podstata predurčenia

Boží predestinačný akt – čiže Božie rozhodnutie – obsahuje dva základné prvky:

1. Poznanie – súvisí s Božou vševediacnosťou.
2. Určenie – súvisí s Božím plánovaním (u Boha to je od večnosti všetko naraz).

Boží predestinačný akt vysvetľujú dve biblické teórie – tomistická a molinistická.

Tomistickú teóriu, tzv. banezianizmus, predstavil španielsky teológ Dominik Banéz (+1604), dominikán. Teória učí, že Boh vôbec nie je závislý na poznaní stvorenstva pri určovaní jeho osudu. Teória, je sama o sebe neúplná, a preto je otázna (ako vysvetliť Božiu spravodlivosť). Molinistická teória rešpektuje, že Boh pri poznávaní je nezávislý na stvoreniach. Predsa však Boh nerozhodoval o osude rozumných bytí svojvoľne, ale predpoznať, či bytie bude alebo nebude spolupracovať s Bohom. Luis Molina (+1600) bol španielsky jezuita. Molinizmus je prijateľnejší, lebo berie do úvahy aj slobodu človeka.

Vlastnosti predurčenia

Predurčenie má štyri vlastnosti:

1. Predurčenie je nezaslúžiteľné prirodzenými zásluhami (pretože ide o nadprirodzenú odmenu), por. *Rim* 5, 10; *DH* 1529.
2. Predurčenie je nezmeniteľné (jeho nezmeniteľnosť je daná samotnou Božou podstatou, Boh nemení plány), por. *Bar* 4, 10. 14; *DH* 3001.
3. Predurčenie je neomylné (Boh sa nikdy nemýli), por. *Jób* 12, 13; *DH* 3001.

4. Predurčenie je nepoznatel'né ľuďom (so stopercentnou istou nevedno, kto je určený pre nebo; ide o tzv. morálnu istotu vlastnej spásy), por. *Flp* 2, 12; *DH* 1565, 1566.

Náboženská (cirkevná) predestinácia

Pravda, že človek nie je celkom „pánom“ svojho života, lebo sa bez osobného rozhodnutia narodí do určitej spoločnosti (národnej, rodinnej, sociálnej, politickej, ekonomickej, cirkevnej...), viedla k rozlíšeniu predestinácie na „všeobecnú“ (všetci sú povolani k spásy) a na „relatívnu“ (súvisí s danou spoločenskou situáciou).

Relatívna (vnútorná) predestinácia je konkrétna cesta človeka k spásy. Jednotlivec je povolaný, aby vedome a zodpovedne nasmeroval cestu svojho života do šťastnej večnosti. Významnou relatívnou predestináciou je náboženská, čiže cirkevná príslušnosť. Pritom platí, že kto viacej dostal, od toho sa bude viacej žiadať, por. *Dt* 10, 12-13; *Lk* 12, 48.

Determinizmus

Nesprávne chápané predurčenie býva často stotožňované s determinizmom. Determinizmus, z lat. *determinare* - určiť, je prastarý filozofický smer vychádzajúci z predpokladu, že všetko dianie vo svete je nutné. Determinizmus má rôzne podoby: filozofický, vedecký, fyzický, psychický, teologický...

Teologický determinizmus opisuje vzťah medzi Bohom a človekom. Zrodil sa v 5. stor., keď bola otvorená otázka „spôsobu“ spásy človeka, konkrétne otázka vzťahu Božej milosti a zásluhy človeka. Determinizmus oživil Gottschalk z Orbais (+c.866), v novoveku ho zastávali protestanti, najmä Ján Kalvín (+1564), a jansenisti. V 20. stor. sa prejavil v tvrdení, že nie je možné spojiť Božiu milosť s ľudskou slobodou, čo učili najmä Fridrich Nietzsche (+1900), Georg Santayana (+1952) a Jean Paul Sartre (+1980).

Teologický determinizmus zjednodušene učí, že ľudská vôľa je vopred predurčená vonkajšími a vnútornými pohnútkami. Človek teda nie je slobodný tvor.

Heretické predurčenie

Dvadsaťsedem ročný reformátor Ján Kalvín (1509-1564) publikoval svoje názory anonymne v Bazileji pod názvom *Náuka kresťanského náboženstva (Institutio religionis christianae)*. Centrálnou témou jeho náuky bolo predurčenie, o ktorom učil, že človek si nič nevyberá, je Bohom alebo spasený alebo odsúdený; ak bude spasený vďaka za spásu výlučne zásluhám Krista, a nie svojej činnosti. Takáto náuka o predurčení je heretická.

Prirodzenosť a nadprirodzenosť človeka

Prirodzenosť je to, čo je človeku podľa ľudskosti vlastné (telesné a duševné vlastnosti). Nadprirodzenosť je to, čo presahuje ľudskú prirodzenosť; ide o pozvanie do Božieho života. Deleenie prirodzeného od nadprirodzeného je teoretické a spresňuje teologické poznanie.

Sväté písmo

Konanie prirodzeného dobra

Dan 4, 24: „Preto kráľ, nech sa ti zapáči moja rada, odčini hriechy spravodlivosťou a svoje viny milosrdenstvom k bedárom.“ Exegéza: Daniel vysvetlil hrozný sen kráľovi Nabuchodonozorovi.

Ž 90, 14: „Hneď zrána nás naplní svojou milosťou a budeme jasat' a radowať sa po všetky dni života.“

Mt 3, 2: „Robte pokánie, lebo sa priblížilo Božie kráľovstvo.“ Popr. *Sk* 2, 38.

Rim 2, 14: „Keď pohanovia, ktorí nemajú zákon, od prírody robia, čo zákon požaduje, hoci taký zákon nemajú, sami sebe sú zákonom.“

Mt 7, 18: „Zlý strom nemôže rodiť dobré ovocie.“ Exegéza: Tento výrok nemožno absolutizovať; tak málo upiera hriešnikovi vykonať dobrý skutok, ako upiera spravodlivému možnosť zhešiť.

I Kor 4, 7: „Kto ti dáva vyniknúť?! Čo máš, čo si nedostal? A keď si dostal, čo sa chvasceš, akoby si nebol dostal?“ Exegéza: Človek je naozaj Božím dieťaťom z milosti. Avšak dary, ktoré súvisia s jeho prirodzenosťou, sú od Boha Stvoriteľa – a nie od Boha Spasiteľa. K ľudskej prirodzenosti patrí slobodné konanie, teda konanie prirodzeného dobra i zla.

Veľkosť povolania človeka

Jn 1, 12: Ale tým, ktorí ho prijali, dal moc stať sa Božimi deťmi: tým, čo uverili v jeho meno, čo sa nenarodili ani z krvi, ani z vôle tela, ani z vôle muža, ale z Boha.“

Flp 1, 21: „Veď pre mňa žiť je Kristus a zomrieť zisk.“

Tradícia

Katechumenátna i kajúcna prax Cirkvi od počiatku dosvedčuje, že človek aj v hriešnom stave môže vykonať prirodzene dobré skutky.

Justín (+165): „Tí, čo žili podľa Rozumu (Logos) sú kresťanmi, hoci boli pokladaní za bezbožných. Kto žil a žije podľa Rozumu, je kresťan a nemusí sa obávať a znepokojovať“ (*Apologia prima* 46).

Augustín (+430): „Je veľa ľudí, ktorých na základe istého správania v pozemskom živote možno právom nazvať dobrými mužmi a dobrými ženami, lebo zachovávajú všetko, čo predpisuje zákon“ (*In Johannis Evangelium tractatus* 45, 2).

Otcovia súhlasne učili, že stvorený človek je povolaný ku svätosti. Východná tradícia nazvala posvätenie ľudí zbožštením, napr. Atanáž (+373).

Gregor Naziánsky (+390): „Človek je živá bytosť schopná zbožštenia“ (*Sermo* 45, 7).

Augustín (430): „Veľký si, Pane, a veľkej chvály hoden... Ty spôsobuješ, že teba chváliť je potešením, lebo si nás stvoril pre seba a naše srdce je nespokojné, kým nespočinie v tebe“ (*Vyznania* 1, 1, 1).

Lev Veľký (+461): „Kresťan, poznaj svoju dôstojnosť, a keďže si dostal účasť na Božej prirodzenosti, nevracaj sa nízkymi skutkami k starému potupnému životu. Pamätaj, akej Hlavy a akého tela si údom. Spomeň si, že si bol vytrhnutý z moci temnôt a prenesený do Božieho svetla a kráľovstva“ (*Sermo* 21, 3).

Rozumová úvaha

Tomáš Akvinský (+1274) učil, že prirodzenosť sa odvodzuje „od rodu“; to čo je (má byť) „zo zrodzenia“ – je prirodzené. Božia milosť nie je človeku prirodzená, vlastná, lebo „žiadna vec nemôže pôsobiť nad svoj druh“, *Theologická summa* II-1., 112, 1. Avšak Božia milosť, hoci prevyšuje ľudskú prirodzenosť, prirodzenosti neškodí, ani ju neničí; milosť ju zdokonaľuje (por. *Theologická summa* I., 1, 8). Milosť nie je pre človeka parazitom (Karl Rahner, +1984).

Rozum osvietený vierou prijíma existenciu transcendentného Boha a jeho nadprirodzené povolanie k spásu, k účasti na Božej prirodzenosti (por. *Theologická summa* III., 2, 12; 2, 10, 1).

V jednom a tom istom človeku jestvujú dva rozmary – prirodzený i nadprirodzený, čiže stvoriteľský i spásny; tieto rozmary sú spojené mystickou jednotou tajomstva osoby, kde nejestvujú jeden bez druhého. Oba rozmary majú jeden cieľ (prirodzený i nadprirodzený), lebo sa stretávajú v Ježišovi Kristovi ako Stvoriteľovi i Spasiteľovi, a druhotne v mystériu ľudskej osoby, kde dejiny stvorenia sú aj pradejinami spásy. Spásna milosť je akoby nasledujúca po stvorení, hoci súčasne neopísateľne vyššia ako stvorenie a ešte viac darovaná zdarma, ukazujúca nekonečnú vznešenosť i slávu Svätej Trojice (por. *Lumen gentium* 48; *Gaudium et spes* 1-2, 22).

Magistérium

Dogma: „Aby človek mohol vykonať mravne dobrý skutok, nepotrebuje k tomu nadprirodzenú milosť.“

Por. *Dan* 4, 24; *Mt* 3, 2; Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1557, 1526; *KKC* 405.

Stratou prvotnej svätosti a spravodlivosti ľudská prirodzenosť nezanikla a nie je úplne skazená. Dobrý skutok je prirodzené dobro. A hriešnik môže, aj keď nevlastní nadprirodzenú milosť,

konať prirodzene dobré skutky. Platí teologická zásada: „Milosť predpokladá a zdokonaľuje prirodzenosť.“ Katolícka pravda stojí medzi dvoma extrémami:

1. Naturalizmus pelagianistov (Celestín, +c.431; Julián z Eklanu, +c.454): - človek sám dokáže všetko dobré.
2. Pesimizmus reformátorov (Martin Luther, +1546; Ján Kalvín, +1564) a jansenistov (Kornel Jansen, +1638): - človek po hriechu nedokáže nič dobré.

Materiálna dogma: „Božia milosť človeku neškodí; naopak nadprirodzenosť ľudskú prirodzenosť očisťuje, zošľachtuje a povznáša.“

Por. Ž 63, 4; 90, 14; *Gaudium et spes* 22, 58; *KKC* 1701, 1810, 2527.

Blahodarný vplyv (Božieho) nadprirodzena na (ľudské) prirodzeno vyplýva zo základného povolania človeka – prísť k Bohu, por. *KKC* 1700.

Prirodzené a neprirodzené pre človeka

To, čo nie je človeku prirodzené, môže byť dvojaké (por. Tomáš Akvinský, +1274; *Theologická summa* II-1., 71, 2, 2): - nadprirodzené (neprirodzené, ale zhodné s prirodzenosťou); - protiprirodzené (neprirodzené a nezgodné s prirodzenosťou). Božia milosť hoci nie je prirodzená, nie je protiprirodzená – je nadprirodzená (por. *Theologická summa* II-2-1., 104, 2, 2).

Medzi prirodzenosťou a nadprirodzenosťou je rozdiel spočívajúci v rozdielnosti stvorenia od Stvoriteľa.

Vzťah prirodzenosti a nadprirodzenosti

Vzťah milosti k ľudskému bytiu (k prirodzenosti) je v kresťanstve základný. V západnej teológii „prirodzenosť“ i „nadprirodzenosť“ tvoria akúsi dialektickú eliptickú diádu, v ktorej „ohniská“ sa k sebe približujú alebo vzdiaľujú (rôzne teórie), ale sa nestotožňujú ani nemiešajú, ani sa krajne nestavajú proti sebe, hoci vždy jestvuje napätie medzi nimi.

Začiatky diadického vysvetlenia siaha do 4. a 5. stor., keď sa začala rozlišovať „nadprirodzená milosť“ (gratia salutaris, gratia salutis) a „prirodzená milosť“ (gratia naturalis, gratia creatio-nis). Hugo od sv. Viktora (+1141) nazval spásnu milosť „nadprirodzenou“ (supernaturalis) vysvetľujúc termín hyperphyés (prekračujúci prirodzenosť, mimoriadny, zázračný) od Dionýza Pseudo-Areopagitu.

Tak povstala otázka, či kresťanstvo nehlása „dvojitú prirodzenosť“ človeka, dočasnú i spásnu. Či jestvujú „dvaja ľudia“, človek pozemský, „prirodzený“ ako aj človek „nebeský“, „nadprirodzený“. Či „nadprirodzenosť“ je doplnením alebo vyplnením „prirodzenosti“, či je nápravou, či čímsi druhotným alebo dodaným alebo i radikálne protikladným prirodzenosti? Či „nadprirodzenosť“ nepohlčuje úplne „prirodzenosť“? Čo je sama „prirodzenosť“ voči milosti?

Veľkí scholastici nachádzali istú odpoveď v chalcedonskej formule: „prirodzenosť“ i „nadprirodzenosť“ ani sa nestotožňujú, ani nemiešajú, ale sa vnútorne spájajú, ako dve prirodzenosti Ježiša Krista v jednej Osobe.

Od 16. stor. až do Druhého vatikánskeho koncilu (1962-1965) bola striktno oddeľovaná prirodzená a nadprirodzená oblasť v človeku (extrinzecizmus). Karl Rahner (+1984), nasledujúc dogmatika Matthiasa Josepha Scheebena (+1888) – priekopníka personalizmu, extrémne delenie v človeku odsúdil z nasledujúcich dôvodov:

1. Svätosť nie je parazit. Inak z náboženského hľadiska by sa Božie volanie človeka k svätosti vnímalo ako jeho „vyrušovanie“.

2. Spojenie skúseností. Ako možno vedieť, že existenciálna skúsenosť človeka (túžba po šťastí), patrí do oblasti prirodzenosti? A bolo by to tak aj vtedy, keby neexistovalo žiadne volanie k nadprirodzenému spoločenstvu s Bohom?

3. Ponuková determinácia. Ak Boh dáva stvoreniu, a predovšetkým človeku, nadprirodzený cieľ, tak človek je sám v sebe, vždy a všade vo svojej vnútornej štruktúre iný, ako by bol, keby nemal tento cieľ. Uspôsobenie na nadprirodzený cieľ je prítomné v každom človeku vo forme ponuky, ktorú možno prijať alebo odmietnuť. Ale táto ponuka už determinuje ľudské bytie. Nadprirodzenosť musí byť zachovaná, lebo jej nemožno uniknúť.

Nové personalistické systémy (Wincenty Granat, +1979; Anton Słomkowski, +1982; Georg Kraus, Česlav Stanislav Bartník) učia, že milosť je medziosobný vzťah „Boha a človeka“; a človek – ako osoba, so všetkým čo má – je schopný zbožštenia; milosť má dva nezmiešané vzťahy: Boží a ľudský – podľa vzoru inkarnácie v chalcedonskom chápaní.

„Celý“ človek, ako stvorený i vykúpený, má jeden a ten istý cieľ: osobnú, plnú komúniu so Svätou Trojicou (Česlav Stanislav Bartník).

Teoreticky čistá prirodzenosť – pura natura

V období striktného rozdeľovania prirodzeného a nadprirodzeného (17. a 18. stor.) sa viac začal používať termín pura natura – čistá prirodzenosť. Termín je pomôcka pre lepšie vysvetlenie teologických otázok. V skutočnosti ľudia nikdy neboli bez milosti, a teda oblasť len prirodzeného konania neexistuje (človek s milosťou môže, no nemusí slobodne spolupracovať).

Katolícka cirkev na základe Božieho zjavenia učí, že človek v teoreticky čistej ľudskej prirodzenosti má dve schopnosti:

- Prvá schopnosť sa dotýka poznania Boha: „Človek môže aj v upadnutom stave svojimi prirodzenými schopnosťami poznať Boha“, dogma; por. Prvý vatikánsky koncil, r. 1870, *DH* 3004.

- Druhá sa dotýka konania prirodzeného dobra: „Človek môže aj bez milosti konať prirodzené dobro“, dogma; por. Tridentický koncil, r. 1547, *DH* 1557, 1526; Klement XI. (1700-1721), konštitúcia *Unigenitus Dei Filius*, r. 1713, *DH* 2402, 2440; *KKC* 405.

Božia milosť a sloboda človeka

Sloboda patrí k základným atribútom človeka. V reflexii starovekých Grékov bola sloboda neprímerane obmedzovaná akousi ohraničenosťou – fatalizmom a slepým osudom. Až kresťanstvo, v súvislosti s vykúpením, začalo teoreticky i prakticky presadzovať hodnoty ľudskej slobody. Pravdaže, trvalo stáročia, pokiaľ sa sloboda ľudskej osoby etablovala aj v poriadku právnom a sociálnom.

Teológia (por. Tridentický koncil, r. 1546) rozoznáva dvojakú slobodu: - slobodu voľby a - eschatologickú slobodu. Sloboda voľby (por. *Rim* 6, 20) súvisí s prirodzenosťou a nazýva sa aj metafyzicko-psychologická sloboda.

Sloboda voľby:	- u človeka je trojaká:	- u Pána Boha je dvojaká:
	1. výkonu;	1. výkonu;
	2. výberu;	2. výberu.
	3. protikladu.	

Eschatologická sloboda je sloboda Božích detí (por. *Rim* 6, 11; 8, 2; *Gal* 5, 13; 2 *Pt* 2, 19) a súvisí s milosťou. *Písmo* ju nazýva pravou slobodou. 2 *Kor* 3, 17: „Kde je Pánov Duch, tam je sloboda.“

Sväté písmo

Ako nevyhnutné (pri posvätení osoby) zjavenie zdôrazňuje aj faktor Božej milosti aj faktor ľudskej slobody.

Vyzdvihnutie Božej milosti

Nár 5, 21: „Obráť nás k sebe, Pane, a obrátíme sa.“ Por. *Tob* 8, 17; *Jn* 6, 44; *Ef* 2, 8n.

Ž 40, 12: „Ale ty, Pane, neodnímaj mi svoje milosrdenstvo, tvoja milosť a tvoja pravda nech mi vždy pomáhajú.“ Por. *Ž* 42, 9; 57, 4; 84, 12.

I Kor 15, 10: „Z Božej milosti som tým, čím som. A jeho milosť nebola vo mne márna. Ved' som pracoval viac ako oni všetci; vlastne ani nie ja, ale Božia milosť so mnou.“ Por. *Rim* 9, 16.

Vyzdvihnutie ľudskej slobody

Dt 30, 19: „Za svedkov proti vám volám nebo i zem. Predložil som vám život i smrť. Požehnanie i kliatbu. Vyvoľ si život, aby si ostal nažive ty i tvoje deti.“

Tob 6, 18: „Proste nebeského Pána, aby ste dosiahli milosť a spásu.“

Zach 1, 3: „Obráťte sa ku mne a ja sa obrátim k vám.“ Por. *Jób* 8, 5.

Mt 23, 37: „Jeruzalem, Jeruzalem koľkokrát som chcel zhromaždiť tvoje deti, a nechceli ste.“ Por. *Prís* 1, 24-26.

Tradícia

Na Východe učili, že Boh predvída dobrovoľnú činnosť ľudí a zodpovedne ju zohľadňuje vo svojej ekonómii milosti. Na Západe viedla k takémuto presvedčeniu dlhšia cesta.

Irenej (+202): „Človek je rozumová bytosť a tým je podobný Bohu; bol stvorený slobodným v rozhodovaní a pánom svojich činov“ (*Adversus haereses* IV, 4, 3).

Cyril Jeruzalemský (+386): „(Pán) nehádza psom sväté veci, ale keď vidí dobrú vôľu, tam dáva spásnu a predivnú pečať, pred ktorou sa trasú satani, a ktorú poznajú anjeli. Prví hneď pred ňou utekajú, naproti tomu druhí ako čosi príbuzné vítajú. Kto túto spásnu pečať dostáva, nech pripojí horlivosť. Ako rydlo na písanie či zbraň potrebuje šikovnú ruku, tak i milosť potrebuje vieru“ (*Catecheses illuminandorum* 1, 3).

Augustín (+430): „Ten, ktorý ťa stvoril bez teba, neospravedlní ťa bez teba“ (*Sermo* 169, 11, 13). „Vo všetkom nás predchádza tvoje zmilovanie. Súhlasiť, alebo nesúhlasiť s Božím volaním je záležitosťou vlastnej vôle“ (*De spiritu et littera* 34, 60).

Augustín v spise *De gratia et libero arbitrio* z rokov 426-427 zastával aj Božiu milosť nutnú k spásu (proti pelagiánom) aj ľudskú slobodu (proti tým, čo zastávali osudovosť - fatalizmus). Hoci predtým (pred r. 400) zastával aj náuku o totálnom panovaní dedičného hriechu, zdedeného biologickým zrodením a skrze prírodu.

Ján Zlatoústý (+407): „Keď chýba naša spolupráca, ani Boh nemôže pomôcť“ (*Homilia in Mattheum* 50). Autor vyznáva, že Boh všetko môže, len pri spásu rešpektuje ľudskú slobodu.

Rozumová úvaha

Sloboda vôle patrí k prirodzenosti človeka (por. *KKC* 1704); keby ju stratil, prestal by byť človekom. Tomáš Akvinský (+1274) učil, že nakoľko je človek rozumný, natoľko sa vyžaduje, aby bol aj slobodný. Inak by boli zbytočné rady, napomínania a príkazy; odmeny alebo tresty, por. *Theologická summa* I., 83, 1.

Ani hriech ani milosť prirodzenú slobodu človeka neodstráňa. Hriech zraňuje prirodzenosť človeka (por. *KKC* 1849), avšak nezničí slobodu ľudskej voľby (hoci sa oslabí; por. *KKC* 405). Hriechom sa stráca tzv. eschatologická sloboda (sloboda Božích detí). Milosť posilňuje prirodzenosť človeka – dvíha ju (por. *KKC* 1949), lebo je „filantropická“.

Božia milosť má morálny i bytostný rozmer súčasne; posvätenie človeka zasahuje nielen jeho správanie, ale aj jeho bytostnú dimenziu – dáva novú existenciu; svätý je „novým stvorením“, por. *2 Kor* 5, 17.

Magistérium

Dogma: „Sloboda sa prvým hriechom nestratila, len sa oslabil a naklonila k zlému.“

Por. *Rim* 6, 19-20; *Jób* 8, 5; Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1555; 1521; *KKC* 407.

Človek má – dokonca aj po hriechu – istý rozmer slobody vôle, vďaka čomu nie je ani absolútne determinovaný Božou milosťou ani čisto pasívny voči nej. Duch Svätý pôsobením milosti vychováva ľudí k duchovnej slobode, aby z nich urobil slobodných spolupracovníkov na svojom diele v Cirkvi a vo svete, por. *KKC* 1742, 144.

Reformátor Ján Kalvín (+1564) učil bludne, že človek si nič nevyberá, lebo je Bohom alebo spasený alebo odsúdený; a spasený vďačí za spásu výlučne zásluhám Krista a nie svojej činnosti.

Dogma: „Ľudská vôľa zostáva pod vplyvom milosti slobodná a môže s milosťou spolupracovať.“

Por. *Nár* 5, 21; *Zach* 1, 3; Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1554, 1525; *Gaudium et spes* 19.

Koncil potvrdil učenie starovekých synod v Arlés (cca r. 475) a Orange (r. 530), keď rozlíšil slobodu voľby a eschatologickú slobodu. Ľudská slobodná vôľa pod vplyvom Božej milosti nie je

čosi bezduché a pasívne. Vôľa je aktívna, lebo spolupracuje s Božím povzbudením a pripravuje sa na prijatie milosti ospravedlnenia. Jednoducho Boh spôsobuje, že aj my konáme, nielen on sám.

Kristova milosť vôbec nie je súperom ľudskej slobody – ak je sloboda v súlade so zmyslom pre pravdu a dobro, ktoré Boh vložil do ľudskeho srdca. Naopak, čím je človek vnímavejší na podnety milosti, tým väčší rastie jeho vnútorná sloboda a istota v ťažkých skúškach, por. *KKC* 1742, 1705.

Dogma: „Existuje milosť, ktorá je skutočne dostatočná, a predsa zostáva neúčinnou.“

Por. *Prís* 1, 24n; *Rim* 7, 22-23; Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1554, 1525; *KKC* 2022.

Milosť, s ktorou človek spolupôsobí, sa volá účinná (*efficax*). Milosť, s ktorou človek odmieta spolupracovať, sa nazýva dostatočná (*sufficiens*). Ak by sa však k pojmu účinná milosť pridalo, že ona neomylnne tiahne človeka za sebou, vznikli by problémy.

Sloboda nie je na to, aby človek robil, čo sa mu páči. Iné používanie slobody sa síce neprotiví povahe slobody ako takej, ale sa protiví zmyslu jej prirodzenosti (Michael Schmaus, +1994).

Synergizmus

Spojenie Božej milosti a ľudskej slobody teológovia nazvali synergizmus (Georg Kraus, Ľeslav Stanislav Bartnik). Výraz pochádza z gréckych slov *syn-ergein*, spolu-pracovať. Hoci ide o dva naozaj nerovnaké subjekty (absolútny Stvoriteľ a ohraničené stvorenie), predsa výraz „spolupráca“ najlepšie zodpovedá tomu, čo sa v „uskutočnenej spásе“ deje. Pritom: - Pán Boh si celkom zachová svoju suverenitu a iniciatívu; - človek si zachová svoju opravdivú slobodu voľby. Uskutočnená spása je zároveň celkom Božím dielom a zároveň celkom ľudským dielom, a to tak, že pre Boha je vlastné aktívne dávanie a pre človeka je vlastné aktívne prijímanie.

Niektorí teológovia (napr. Emil Krapka) ponúkajú ako model riešenia „milosti a slobody“ tzv. energizmus, ktorý učí: - jediná je účinnosť Boha; - do nej je zaviazaná činnosť človeka. Personalisti však majú výhrady – pri spásе nejde o jedinú účinnosť Boha (odosobnenie človeka), ide o spoluprácu dvoch (hoci nerovnakých!) subjektov. Model monergizmu, ktorý učí o činnosti Boha a pasivite človeka, je dnes všeobecne neprijateľný.

Spojenie „milosť a sloboda“ ostáva tajomstvom, ktoré robí Boh vo svojej veľkodušnosti.

Dve teórie – banezianizmus a molinizmus

Dialektický charakter vzťahu medzi milosťou a slobodou človeka zobrazujú dve protikladné katolícké teórie – banezianizmus a molinizmus.

Domingo Báñez (1528-1604), dominikán a tomista, sledoval líniu Tomáša Akvinského (+1274) a učil o „fyzickej predestinácii“ (reálnej, príčinnej). Náuku o predurčení založil na predpoklade, že prameňom každého dobra, a aj činnosti – tak spásneho, ako i stvoreného – je iba Boh: „Nikto nie je dobrý, iba sám Boh“ (*Mk* 10, 18). Luis de Molina (1536-1600), jezuita, sa rozhodne postavil proti „fyzickej predestinácii“ a pomocou tzv. „stredného poznania“ (*scientia media*), cez ktoré Boh poznáva budúce eventuálne slobodné ľudské činnosti, bránil „veľkosť“ človeka.

Obe teórie mali „svoju“ pravdu. Baneziáni „bránili“ prvenstvo Boha v spásnej milosti, molinisti zas slobodnú vôľu i následky „autonómie“ ľudskej osoby, dokonca vo vzťahu k Bohu. Teórie odzrkadľovali dve tváre svojej doby: božského determinizmu a rodiaci sa humanizmus.

Dnes prišiel čas na personalistickú syntézu, v ktorej sú oba pohľady zhrmonizované: bezpodmienečný Boží dar zhora i slobodná vôľa prijímajúceho; trojosobný Boh dáva čosi v slobode i partnerstve ľudskej osoby, pričom ju nedegraduje v otázke spásy na úlohu veci či predmetu.

Svätenina (sväteniny) ako príprava na prijatie milosti

Synergizmus, čiže spolu-práca človeka s Bohom pri jeho vlastnom posväcovaní sa, sa začína tým, že človek sa otvorí Božej milosti. Na prijatie milostí pripravujú najmä sväteniny a vonkajšia milosť Vykupiteľa.

Vonkajšia milosť Vykupiteľa je to, čo prostredníctvom ľudských zmyslov vedie človeka k nadprirodzene (por. *KKC* 2581, 2702). Napr. osoby v kňazskom alebo rehoľnom odeve, kostol so svojimi charakteristickými znakmi, Pánov kríž, náboženský obraz, socha... Súčasťou vonkajšej mi-

losti Vykupiteľa je aj spoločenská milosť (gratia societativa, ecclesialis); je to Boží dar, že človek sa narodí a žije v dobrej veriacej rodine, v kresťanskom národe, v Katolíckej cirkvi – kde sa pestuje posvätná liturgia.

Cirkev, ako „správkyňa Božích tajomstiev“ (Jn 16, 12-13; Mt 13, 52), v 12. stor. rozdelila tradičné spásonosné znaky na sviatosti a sväteniny. Najväčší rozdiel medzi nimi spočíva v tom, že sviatosti sú ustanovené Kristom a sväteniny Cirkvou. „Sväteniny sú posvätné znaky (žehnanie, svätenia, exorcizmy), pri ktorých sa Cirkev modlí nad určitými osobami a vecami, aby požehnané osoby a tí, ktorí používajú požehnané veci, rástli vo viere a láske“ (por. KKC 1667- 1673). Svätenina je teda v prvom rade úkon, len v nepresnom zmysle slova je aj vec (svätená voda, kríž, ruženec, obraz, kostol, cintorín...). Počet svätenín je neohraničený.

Další rozdiel je v tom, že sväteniny neudelujú milosť Ducha Svätého ako sviatosti, ale pripravujú na prijatie milosti. Sväteniny pramenia v spoločnom kňazstve veriacich. Každý pokrstený je povolaný, aby bol „požehnaním“ a aby požehnával (por. 1 Pt 3, 9; Lk 6, 28; Rim 12, 14; Gn 12, 1-3). V Katolíckej cirkvi žehnajú aj laici aj klerici. Klerikom je vyhradené to žehnanie, ktoré má väčší ekleziálny a sviatostný rozmer (por. KKC 1669).

Sväteniny majú tri formy (KKC 1671-1673): - (po)žehnanie (benedictio); - (po)svätenia (osôb – „consecratio“; vecí a miest – „dedicatio“); - exorcizmy (jednoduchý a slávnostný čiže „veľký exorcizmus“).

Kódex kánonického práva (kán. 1171) nazýva posvätené a požehnané veci „posvätné (sväté) veci“ (res sacrae). Posvätné veci sú tie, ktoré sú posvätením alebo požehnaním určené na božský kult, a treba s nimi úctivo zaobchádzať. Sväté veci sa nesmú používať na profánne účely, hoci by boli vo vlastníctve súkromných osôb. O svätých veciach hovoríme pre ich vzťah ku viere.

Medzi požehnaním a posvätením je rozdiel. Požehnanie (benedictio) je najnižším stupňom posvätných vecí. Sloveso (po)žehnať, (benedicere) má ekvivalenty: dobrorečiť, velebiť, vzdávať vďaky. Z Božieho zjavenie sú známe dva typy požehnaní: - požehnanie v zmysle zostupnom (Pán Boh žehná svet a ľudí); - požehnanie v zmysle vzostupnom (človek žehná; tým oslavuje Boha a otvára seba i svet Božej milosti).

Posvätenie je vyšším stupňom požehnanie (robí sa zväčša s použitím oleja) a môže byť dvojaké. Ak ide o posvätenie vecí alebo miesta, kódex zväčša používa výraz posvätenie (dedicatio) – por. kán. 1171; 1205n; 1208; 1212; 1217; 1219; 1237; 1269 CIC. **okrem krizmy!** Ak ide o posvätenie osôb (nie o sviatosť vysviacky!), kódex používa výraz zasvätenie (consecratio), por. kán. 207 § 2; 666 CIC.

Posvätné veci pripravujú na prijatie milosti dvojako: - na prvom mieste vďaka príhovoru Cirkvi; - potom ako „vonkajšia milosť Vykupiteľa“. Znamená to, že posvätná vec účinnejšie pripraví na prijatie milosti, ako vec či miesto neposvätené či nepožehnané. Účinok sa zväčší ešte aj vtedy, ak človek k posvätným predmetom pristupuje (používa ich) s hlbšou vierou.

Treba však dodať, že žiadne posvätné predmety neúčinkujú automaticky, lebo nemajú tzv. duchovnú informáciu. Duchovnú informáciu (vnútornú silu, vlastné pôsobenie) môžu mať – sami v sebe – len duchovné bytosti: Boh, anjeli (dobrí i zlí) a ľudia. Prírodoveda aj teológia vylučujú, žeby nejaká hmota mala (a mohla mať) duchovnú informáciu (František Tondra, +2012).

Každá svätenina má trojaký význam: - soteriologický, - ekleziologický, - eschatologický.

Dva rozmery náuky o milosti

Tridentskému koncilu záležalo na dvoch veciach:

1. Obhájiť ľudskú dôstojnosť vyplývajúcu z ľudskej prirodzenosti, ktorá zostáva aj hriešnikovi.
2. Vyzdvihnúť absolútnu potrebu Božej iniciatívy pre spásu.

Milosť predchádza dobrú činnosť človeka, ale jeho vôľa je slobodná, a tým i zodpovedná za svoje slobodné rozhodnutia. Človek teda má možnosť získavať zásluhy (meritum) a môže v akomsi rozmere zadosťučiniť za hriechy (satisfactio). Milosť je akousi premenou predestinácie na slobodu i čin človeka. Ona nie je protikladom prirodzenosti, ale Božou mocou, ktorá napĺňa prirodzenosť, pretvára ju a dopĺňa. Koncil bránil náboženskú slobodu i schopnosť činnosti človeka, ktorý nestojí pred determináciou, ale pred mnohými možnosťami (Česlav Stanislav Bartník).

Potrebnosť Božej milosti

Písmo zjavuje, že bez Božej iniciatívy človek nenastúpi na cestu spásy: Boh hovorí – človek odpovedá. Podstatou kresťanstva je spojenie s Bohom, preto kresťanstvo nemožno zúžiť na:

- Súbor príkazov a vieroučných právd; teologická náuka, veda.
- Kult; liturgické úkony, ľudová zbožnosť.
- Číry humanizmus (robím druhému dobre); ľudomilnosť, sociálna práca.

Sväté písmo

Celé *Písmo* zjavuje, že Božia iniciatíva je nutne prvá a dobré konanie človeka je až druhé.

Zach 4, 6: „To je Pánovo slovo Zorobábelovi: Nie silou a nie mocou, ale mojím duchom! – hovorí Pán zástupcov.“

Ž 63, 4: „Veď tvoja milosť je lepšia než život; moje pery budú ťa oslavovať.“ Exegéza: Tak, ako si sám človek nemôže dať život, tak si nemôže dať ani milosť, ktorá je ešte väčší dar ako život.

Múd 9, 17: „Ktože poznal tvoju vôľu, ak si mu ty nedal múdrosť a keď si z výšav nezoslal svojho Ducha Svätého?“

2 Kor 3, 5: „Nie že by sme boli schopní niečo vymyslieť sami od seba, akoby to bolo z nás, ale naša schopnosť je z Boha.“ Por. *Ef* 2, 4-9; *1 Kor* 1, 4.

Mt 19, 25-26: „Kto potom môže byť spasený? Ježiš im povedal: Ľuďom je to nemožné, ale Bohu je všetko možné.“

Rim 5, 15-17: „Ale s darom to nie je tak ako s previnením. Lebo ak previnením jedného zomreli mnohí, tým väčšími sa milosťou jedného človeka, Ježiša Krista, v mnohých rozhojnila Božia milosť a dar... Súd pre jedno previnenie priniesol odsúdenie, milosť však prináša ospravedlnenie z mnohých previnení. Lebo ak previnením jedného skrze jedného zavládla smrť, tým skôr skrze jedného, Ježiša Krista, budú v živote kralovať tí, čo dostávajú hojnosť milosti a darovanej spravodlivosti.“ Por. *Rim* 5, 20-21.

Jn 15, 5: „Bezo mňa nemôžete nič urobiť.“ Por. *Jn* 3, 5; 6, 44; *Flp* 4, 13; *Tit* 3, 5-7.

Tradícia

Klement Rímsky (pápež v r. 92-101; list z r. 96): „Ani my, povolání podľa jeho vôle skrze Ježiša Krista, sa neospravedľujeme sami, ani svojou múdrosťou, ani svojím dôvtipom, ani zbožnými skutkami pochádzajúcimi zo zbožného srdca, ale vierou, ktorou všemohúci Boh všetkých od večnosti ospravedlnil“ (*List Korint'anom* 32, 4).

Epistole pros Diogneton (list – apológia od neznámeho gréckeho autora z 2.-3. stor.; v minulosti sa myslelo, že jeho autorom bol Justín /+165/; teraz sa niektorí nemeckí pisatelia domnievajú, že autorom listu je Quadratus /+ po r. 125/, apoštolský žiak, ktorý ho poslal cisárovi Hadriánovi /117-138/): „V tom čase (pred príchodom Krista) sme sa mali presvedčiť, že si vlastnými skutkami nezaslúžime život, a ak ho teraz máme, tak len z Božej dobroty. Mali sme presvedčivo skúsiť, že vlastnými silami sa nemôžeme dostať do Božieho kráľovstva, že takúto schopnosť nám dáva len Božia moc“ (IX, 1).

Irenej (+202): „Lebo ako Boh nepotrebuje nikoho, tak človek potrebuje spoločenstvo s Bohom“ (*Adversus haereses* IV, 13, 4). „(Boh) nepotrebuje nikoho, ale tým, čo jeho potrebujú, ponúkol svoje spoločenstvo“ (*Adversus haereses* IV, 14, 2). „Ako suchá zem bez vlhky neprinesie ovocie, tak ani my by sme neprinášali ovocie života bez nebeského dažďa“ (*Adversus haereses* III, 17, 1-3). Voda, nebeský dažď je milosť; tak ako voda dáva vzrast rastlinám, tak Božia milosť dáva vzrast duchovnému životu; Božia milosť oživí v človeku dobro, ktoré je v ňom.

Augustín (+430): „Volám po Kristovej milosti, bez ktorej nikto nemôže byť ospravedlnený“ (*De natura et gratia* 62, 73). „Tak ako telesné oko, aj keď je úplne zdravé, nemôže vidieť, ak mu v tom nepomáha svetlo, tak aj človek, ktorý je dokonale spravodlivý, nemôže žiť spravodlivo, ak mu v tom nebude pomáhať svetlo večnej spravodlivosti“ (*De natura et gratia* 26, 29).

Rozumová úvaha

V celom procese spásy si milosť uchováva absolútne prvenstvo a predchádza každú spásnu udalosť; lebo nič z toho, čo predchádza ospravedlnenie – či viera, či skutky – nezasluhujú samotnú milosť ospravedlnenia (por. *DH* 1532).

Tomáš Akvinský (+1274) učil: „Veriť je úkon rozumu, ktorý súhlasí s Božou pravdou na príkaz vôle, ktorú pohol Boh milosťou“ (por. *Theologická summa* II-2-1., 2, 9). Tomáš potom odôvodnil potrebu Božej milosti ontologicko-metafyzicky. Človek je len stvorením, preto nemôže mať účasť na blaženosti Stvoriteľa (por. *Theologická summa* II-1., 110, 3-4). Prostriedky musia patriť k tomu bytostnému poriadku, ku ktorému prislúcha cieľ. Cieľ človeka je nadprirodzený, a preto aj spásne skutky potrebné k dosiahnutiu cieľa musia byť nadprirodzené (por. *Theologická summa* III., 2, 12).

Prirodzená ľudská nábožnosť vedie človeka k budovaniu akejsi vysokej pyramídy (intelektuálnej alebo asketickej), na vrchole ktorej – dúfa – že dosiahne Boha. No *Písmo* zjavuje iné: Boh vtelením prevrátil túto pyramídu, zostúpil k nám a dáva nám svoju milosť. Spása je teda zadarmo – v uznaní a prijatí toho, čo Boh dáva. Cesta „nahor“ je teda v skutočnosti cestou „nadol“ – pokorou.

Magistérium

Dogma: „Ku každému spasiteľnému úkonu je absolútne potrebná vnútorná nadprirodzená Božia milosť.“

Por. *Jn* 6, 44; *Tít* 3, 5-7; Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1551 a 1552.

Táto pravda je najdôležitejšia z celej náuky o milosti (por. *Šesť hlavných právd*). Popieral ju Pelágius (+420) a jeho žiaci: Celestín (+c.431) a Julián z Eklanu (+c.454). Aj ospravedlnený človek potrebuje pomáhajúcu milosť, aby mohol konať spásny skutok, por. *Dei verbum* 5; *KKC* 155, 357; *DH* 3010.

Dogma: „Ospravedlnený človek nemôže bez zvláštnej Božej pomoci vytrvať až do konca života v prijatej spravodlivosti.“

Por. *Zach* 4, 6; *Rim* 5, 2; Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1566, 1572.

Dogma: „Ospravedlnený človek bez zvláštneho privilégia Božej milosti nie je schopný vyhnúť sa po celý život všetkým ľahkým hriechom.“

Por. *I Kor* 4, 4; Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1573.

Panna Mária, Matka Božia, toto privilégium mala.

Potrebnosť ľudskej otvorenosti pre milosť

Boh dáva milosť bez predchádzajúcich zásluh a ona uskutočňuje v spásе takmer všetko, ale človek môže tento nevýslovný dar prijať alebo zavrhnúť.

Komplexná náuka o Božej milosti má dve strany. Prvou stranou Božej milosti je Božia podstata – Boh je rozdávajúce sa Dobro. Avšak pohľad len na túto jednu stranu milosti (hoci prvú) môže vyvolať dojem bezhraničného odpúšťania, akýsi laxizmus („Ja rád hreším a Boh rád opúšťa. Budem si robiť čo chcem, kde je chyba?!“).

História kresťanstva pozná prípady nepochopenia veľkorysej Božej ponuky, ktorú predstavil Pavol apoštol, por. *Rim* 5, 20-21: „Kde sa rozmnožil hriech, tam sa ešte väčšmi rozhojnila milosť, aby tak, ako hriech vládol v smrti, aj milosť vládla spravodlivosťou pre večný život skrze Ježiša Krista, nášho Pána.“ Preto hneď nasledujúce Pavlove verše varovali: „Čo teda povieme? Budeme zotrvať v hriechu, aby sa rozhojnila milosť? Vonkoncom nie! Ved' sme zomreli hriechu! Ako by sme v ňom ešte mohli žiť?“ (*Rim* 6, 1-2). Nepochopenie nebolo len v 1. stor. (Philip Yancey). V Anglicku, počas vlády kráľov Olivera a Richarda Cromwellových (r. 1653-58, 1658-59), účinkovala sekta Ranters, ktorá učila o svätom hriechu a nabádala svojich členov hrešiť, aby „sa ešte väčšmi rozhojnila milosť“.

Druhou stranou milosti je jej slobodné prijatie, ktoré musí urobiť človek ako morálna bytosť, por. *Lk* 7, 47; *Mt* 7, 21. O tomto rozmere milosti pojednáva článok **Príprava na ospravedlnenie**.

Nezaslúžitelnosť Božej milosti

Sväté písmo

Gn 32, 10-11: „Jakub sa modlil... Nie som hoden všetkých tých milostí a všetkej vernosti, ktorú si svojmu služobníkovi preukázal.“

Jn 6, 44: „Nik nemôže prísť ku mne, ak ho nepritiahne Otec, ktorý ma poslal.“

Rim 3, 23-24: „Všetci zhrešili a chýba im Božia sláva, ale sú ospravedlnení zadarmo jeho milosťou vykúpenia v Kristovi Ježišovi.“

Rim 9, 16: „Nezávisí to teda od toho, kto chce, ani od toho, kto beží, ale od Boha, ktorý sa zmilúva.“ Por. *Tit* 3, 5-7.

Ef 2, 8-9: „Spasení ste milosťou skrze vieru a to nie je z vás, je to Boží dar, nie zo skutkov, aby sa nik nevyvyšoval.“ Por. *Ef* 1, 4-11; *2 Tim* 1, 9n; *Jn* 15, 5; *1 Kor* 4, 6; 15, 10.

Tradícia

Otcovia, najmä Augustín (+430), museli obhájiť nezaslúžitelnosť milosti pred pelagiánmi. Pelagianisti nesprávne tvrdili, že ľudia sami si konaním dobra zaslúžia milosť.

Konaním dobra sa ľudia len otvoria Božej milosti.

Klement Rímsky (+101): „Všetci (Jakubovi potomkovia) sa teda stali slávnymi a veľkými – nie však sami od seba, ani svojimi skutkami, ani spravodlivým konaním – tak, že to Boh chcel“ (*List Korint'anom* 32, 3).

Augustín (+430): „Prečo milosť? Pretože sa dáva zadarmo. Prečo sa dáva zadarmo? Pretože jej nepredchádzajú zásluhy“ (*Enarrationes in psalmos* 30). „To nie je milosť, ak ju predchádzajú zásluhy. Je však milosť, lebo ju nespôsobili zásluhy, ale ona spôsobila zásluhy“ (*In Johannis Evangelium tractatus* 86, 2).

Rozumová úvaha

Tomáš Akvinský (+1274) učil, že existujú dva dôvody, prečo si človek nemôže zaslúžiť Božiu milosť: - milosť patrí do vyššieho (Božieho) ontologického poriadku, ako žije človek; - zlý (hriešny) morálny stav človeka pred prijatím milosti (por. *Theologická summa* II-1., 114, 5).

Preto Božie zjavenie o nezaslúžitelnosti a nutnosti milosti človeka neponižuje. Naopak, Božie zjavenie mu dáva šancu: „Hoci si stvorený, predsa máš úžasnú možnosť zbožštit' sa (mať účasť na Božom živote).“ Človek nemôže disponovať s Bohom (sám si vziať jeho milosť), lebo je jeho stvorením (Michael Schmaus, +1994). Predsa však platí scholastická axióma: Tomu, kto urobí všetko, čo je v jeho silách, Boh neodoprie milosť.

Magistérium

Materiálna dogma: „Milosť prirodzenými skutkami nemožno zaslúžiť, ani vyprosiť, ani vzbudiť.“ Por. *Ef* 2, 8-9; Druhý oranžský snem, r. 530, *DH* 373; Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1521.

Milosť pred Bohom nemožno zasluhovať ani zo spravodlivosti ani zo slušnosti.

Nezaslúžitelnosť milosti sa absolútne vzťahuje na tzv. prvú milosť; na nasledujúce milosti sa vzťahuje relatívne (por. *KKC* 1998, 2010). Súčinnosť Božej milosti a ľudskej slobody je otázka, ktorá sa nikdy nedá bezo zvyšku vyriešiť.

Prvá milosť

Z časového hľadiska môže človek dostať prvú milosť v troch prípadoch:

1. Prvá milosť v absolútnom zmysle slova: - u dieťaťa to je posväcujúca milosť (svätosť pri krsťte); - u človeka, ktorý užíva rozum to je pomáhajúca milosť.
2. Prvá milosť po strate svätosti: - pomáhajúca milosť.
3. Prvá milosť po odmietnutí pomáhajúcej milosti: - nová pomáhajúca milosť.

Potom – po prijatí prvej milosti – mocou Ducha Svätého si človek môže zaslúžiť pre seba i pre druhých milosti, ktoré sú potrebné na spásu.

Zaslúžiť si môže – podľa Božej múdrosti – aj časné dobrá, ako je zdravie alebo priateľstvo. Tieto milosti a dobrá sú predmetom kresťanskej modlitby. Modlitba nám získava milosť potrebnú na záslužné skutky (KKC 2010), vid' ďalej **Zásluha pred Bohom**.

Duchovná prít'azlivosť

Človek je počas pozemskej skúšky pod vplyvom absolútneho dobra – Pána Boha i pod vplyvom zla – zlého ducha a jeho mocností. Tomáš Akvinský (+1274) učil, že čím je niečo bližšie k princípu, tým viac z účinkov princípu prijíma (por. *Theologická summa* III., 27, 5; II-1., 3, 8; III., 7, 2).

Boží vplyv na človeka sa biblicky volá povolanie (por. *Gn* 1, 27; *Gaudium et spes* 19; KKC 1720). Boh svojou milosťou pôsobí neustále, no jeho vplyv je najsilnejší vtedy, keď človek žije v posväcujúcej milosti. Vplyv zla sa biblicky volá pokušenie (*Mt* 26, 41; *Gal* 6, 1) či náchylnosť k zlému (lat. *concupiscentia* - žiadostivosť; por. KKC 405) a súvisí s prvotným hriechom (por. *Rim* 5, 19; KKC 403). Žiadostivosť sama o sebe však nie je hriech (ako si myslia niektorí protestanti) a nespôsobuje odsúdenie človeka (por. *Rim* 8, 1). Čím je človek hriešnejší, tým je pod väčším vplyvom zla.

Pomáhajúca milosť

Láska Boha sa prejavuje voči ľuďom vo viacerých formách. K hlavným formám Božej lásky patrí pomáhajúca a posväcujúca milosť. Božiu lásku ako „pomáhajúca milosť“ prvý krát nazval Augustín (+430). V stredoveku Tomáš Akvinský (+1274) nazval pomáhajúcu milosť „aktuálna“, „činná“, na rozdiel od posväcujúcej milosti, ktorá je „stav“, „habitus“.

Sociológia v základe rozlišuje lásku matky (nepodmienená) od lásky otca (podmienená). Z tohto pohľadu (por. KKC 370) je pomáhajúca milosť nepodmienená Božia láska a posväcujúca milosť je podmienená Božia láska, a to súhlasom človeka.

Sväté písmo

Písmo dokazuje existenciu pomáhajúcej milosti poukazujúc na jej účinky, por. *Ž* 18, 29; *Zjv* 3, 20.

Rim 8, 26: „Duch prichádza na pomoc našej slabosti, lebo nevieme ani to, za čo sa máme modliť, ako treba.“

Flp 2, 13: „Veď to Boh pôsobí vo vás, že aj chcete aj konáte, čo sa jemu páči.“

Jn 6, 44: „Nik nemôže prísť ku mne ak ho nepritiahne Otec, ktorý ma poslal.“

Ž 23, 26: „Dobrota a milosť budú ma sprevádzať po všetky dni môjho života.“

2 Kor 3, 5-6: „Nie že by sme boli schopní vymyslieť niečo sami od seba, akoby to bolo z nás, ale naša schopnosť je z Boha. On nás urobil súcich za služobníkov Novej zmluvy, a nie litery, ale Ducha, lebo litera zabíja, kým Duch oživuje.“

Tradícia

Augustín (+430): „Boh vykoná v človekovi mnoho takého dobra, čo človek nemôže vykonať; človek nevykoná dobro, že by ho nekonal Boh, keď ho koná človek“ (*Contra duas epistulas Pelagianorum* II, 9, 21). „Bez neho teda, ktorý spôsobuje, aby sme chceli a spolupôsobí, ak chceme, nič nedokážeme urobiť dobrého, čo by malo hodnotu zbožnosti“ (*De gratia et libero arbitrio* 17, 33). „Zaiste aj my konáme, ale konáme spolu s ním, keď koná, lebo jeho milosrdenstvo nás predchádza. Predchádza nás, aby sme boli uzdravení, a sprevádza nás, aby sme aj po uzdravení boli oživovaní“ (*De natura et gratia* 31, 35).

Rozumová úvaha

Ľudské skutky, aby boli ľudské, musia byť vedomé a dobrovoľné. Preto milosť, ktorá uschopňuje spasiteľné ľudské skutky – musí sa dotýkať najmä rozumu a vôle.

Tomáš Akvinský (+1274) učil, že Božie milosti sa vhodne delia na posväcujúcu milosť a pomáhajúce milosti (por. *Theologická summa* II-1., 111, 1), lebo Boh je Bohom poriadku, por. *Rim* 13, 2n. Hodnota každej milosti závisí od veľkosti dobra, ktoré spôsobuje. Pomáhajúca milosť privádza k posväteniu; posväcujúca milosť už posväcuje. Preto je pomáhajúca milosť menej ako posväcujúca milosť (por. *Theologická summa* II-1., 111, 5).

Magistérium

Dogma: „Existuje nadprirodzené pôsobenie Boha na duševné schopnosti človeka, ktoré predchádza slobodné rozhodnutie vôle a je časovo totožné s jeho činnosťou.“

Por. *Flp* 2, 13; Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1525 a 1554.

Veľkí scholastici, napr. Anzelm z Canterbury (+1109), Peter Lombardský (+1160), Tomáš Akvinský (+1274), Bonaventúra (+1274), detailnejšie rozdelili pomáhajúcu milosť.

Istá náuka: „Pomáhajúca milosť je prechodné, nadprirodzené pôsobenie Boha na človeka, aby človek mohol spasiteľne konať.“

Por. *2 Kor* 3, 5-6; *KKC* 2000.

Pomáhajúca milosť (*gratia actualis*) pripraví hriešnika osvietením rozumu a posilnením vôle, tak na začiatku obrátenia, ako aj v priebehu diela posväcovania. Pomáhajúca milosť má dva rozmery:

1. Božie pôsobenie na človeka.
2. Spôsobilosť v človeku spasiteľne konať.

Podstata pomáhajúcej milosti

V klasickej teológii dominovali dve definície. Molinistická (jezuiti): Pomáhajúca milosť je neuvedomelý akt duše, akési nadprirodzené vzrušenie ovplyvňujúce procesy rozumu a vôle. Tomistická (dominikáni): Pomáhajúca milosť je nadprirodzený Boží dar ako impulz, ktorý povzbudzuje myslenie a chcenie.

Pomáhajúca milosť je akosť, ktorá zdokonaľuje dušu v jej konaní (Juraj Šimalčík, +1961).

Delenie pomáhajúcej milosti

Klasické delenie pomáhajúcej milosti je štvoraké – podľa účinku, objektu, cieľa a času.

Podľa účinku je pomáhajúca milosť účinná (*gratia efficax*) a dostatočná (*gratia sufficiens*) – a to podľa toho, či osoba s milosťou spolupracuje (vtedy je účinná), alebo nespôlpracuje. Správne treba obe milosti pokladať za rovnaké (v ich podstate, ako vyšli od Boha) a rozdiel je naozaj len v spolupráci človeka (Česlav Stanislav Bartník).

Podľa objektu, ktorý milosť v človeku ovplyvňuje, je účinná pomáhajúca milosť osvecujúca (pôsobí na ľudský rozum) alebo posilňujúca (pôsobí na vôľu). Obe tieto pomáhajúce milosti sa – **podľa cieľa** – volajú buď liečivé, keď pomáhajú odstrániť dôsledky hriechu z mohutností rozumu a vôle; alebo povznášajúce, ktoré sú vždy spojené s posväcujúcou milosťou.

Podľa času, v ktorom účinná pomáhajúca milosť ovplyvňuje konanie (skutok) človeka, je milosť predchádzajúca, sprevádzajúca a následná.

Soteriologická terminológia

Soteriológia používa tri kľúčové termíny na opísanie nábožensko – duchovnej záchrany (gr. sotéria) človeka a sveta: **vykúpenie** (*redemptio*), **ospravedlnenie** (*iustificatio*) a **spasenie** (*salvatio*). Spasenie, ako najširší pojem, zahŕňa vykúpenie, ospravedlnenie i finálnu nadprirodzenú existenciu (Česlav Stanislav Bartník).

Vykúpenie

Vykúpenie (redemptio) je zbavenie viny, oslobodenie spod obvinenia (exkulpácia). Vo všeobecnosti vykúpiť znamená znovu získať niečo stratené zaplatením príslušnej ceny. Vykúpiť v náboženskom zmysle znamená zachrániť svet z biedy hriechu. Vykúpenie je jedinečné dielo bohočloveka Ježiša Krista: „Ved' viete, že zo svojho márneho spôsobu života, zdedeného po otcoch, boli ste vykúpení nie porušiteľným striebrom alebo zlatom, ale drahou krvou Krista, bezúhonného a nepoškvrneného Baránka“ (1 Pt 1, 18-19).

Vykúpenie, ktoré získal Kristus svojou smrťou a zmŕtvychvstaním, musí človek prijať – zo subjektívniť (por. Lk 13, 3; Sk 3, 19). Prijatie vykúpenia sa dosahuje cez ospravedlnenie, cez živé spojenie s Kristom pomocou krstu, pokánia a dokonalej ľútosti. Život veriaceho je akoby životom samého Krista, ktorý v údoch svojho tajomného tela žije a trpí k dobru celej Cirkvi: „Vo svojich utrpeniach na vlastnom tele dopĺňam, čo ešte chýba Kristovmu utrpeniu, k dobru jeho tela, Cirkvi“ (Kol 1, 24). Tak veriaci spoluúčinkuje na vlastnej spásе i na spásе blížnych. Spoluúčinkovanie má cenu zo zásluh Ježiša Krista (Jn 15, 5). Každý učeník Krista (svätý) je „spotrebiteľom“ i „distribútorom“ Božích milostí (Jn 7, 37-38).

Vykúpenie má dve neoddeliteľné stránky: negatívnu – oslobodenie od hriechu (Ef 2, 5-6); pozitívnu – znovuzískanie milosti (2 Pt 1, 4).

Univerzalita Kristovho vykúpiteľského diela sa vzťahuje na objektívne vykúpenie (Tim 2, 6). Subjektívne vykúpenie je závislé na splnení určitých podmienok zo strany jednotlivca, sú to najmä: viera (Mk 16, 16); poslušnosť Ježišovi Kristovi (Hebr 5, 9); stála snaha (2 Pt 1, 10).

O vykúpiteľskom diele Božieho Syna Ježiša Krista podrobnejšie pojednáva soteriológia.

Ospravedlnenie (ospravodlivenie)

Ospravedlnenie (iustificatio) je proces očistenia a posvätenia. Dospelý človek môže byť ospravedlnený v troch prípadoch, stavoch. **Prvý stav** je vtedy, keď sa hriešnik prvý raz stáva svätým. **Druhý stav** sa týka ospravedlneného, ktorý žije v posväcujúcej milosti. **Tretí stav** je vtedy, ak niekto po ospravedlnení ťažko zhršil a znovu sa pokáním posväčuje. Tridentský koncil učil, že popri zhode existujú v jednotlivých prípadoch ospravedlnenia početné rozdiely, najmä medzi prvým a tretím stavom ospravedlnenia (odpustky). Výraz „ospravodlivenie“ nevystihuje presne rozdiely týchto stavov (najviac sa zhoduje s prvým stavom, ktorý človek prežíva len raz za život).

Ospravedlnenie je počiatkom spásy jednotlivca, akoby jeho prvou fázou. Boh, iniciátor spásy, udeľuje človeku svoju spravodlivosť skrze Krista v Duchu Svätom (2 Kor 5, 19; Jn 3, 5) prostredníctvom krstu, pokánia a dokonalej ľútosti. Osobné posvätenie, ospravedlnenie, sa však plne zrealizuje až vtedy, keď ho osoba prijme (Zjv 3, 20). Prijatie ospravedlnenia u dospelého je podmienené jeho slobodnou spolupracou s pomáhajúcou milosťou (1 Kor 15, 10). Slobodná spolupráca vzbudzuje vieru, ktorá je nevyhnutná k posväteniu (Ef 1, 13-14). Ospravedlnenie je nielen odpustenie hriechov, ale aj posvätenie a vnútorné obnovenie človeka (Rim 7, 22; Ef 3, 16) podľa pôvodného Božieho plánu svätosti. Je to vytvorenie spravodlivosti (stvorenej svätosti) v ľudskej duši (Ef 1, 3-4). Ospravedlnenie však neodstraňuje všetky následky dedičného hriechu (por. Ef 2, 3; Jak 1, 14).

Z Božieho rozhodnutia sa ospravedlnenie realizuje v cirkevnom spoločenstve (Lk 10, 16; Mk 16, 16). *Gaudium et spes* (12) učí: „Človek je totiž vo svojej najhlbšej podstate spoločenským tvorom a bez stykov s inými nemôže žiť ani rozvíjať svoje vlohy.“

Spasenie

Spasenie (salvatio) je finálna nadprirodzená existencia, večný život. Spasenie, ako najkrajšie ovocie vzťahnej Božej lásky (Jn 3, 16), sa skladá z vykúpenia, z ospravedlnenia a z finálnej nadprirodzenej existencie tvora.

Spása pochádza z iniciatívy Božej lásky (1 Jn 4, 10). Boh v Ježišovi (Ježiš v hebr. znamená „Boh spasí“) zjednocuje ako v hlave celé dejiny spásy v prospech ľudí (Mt 1, 21; 1 Tim 2, 5).

V spásе človeka, čiže v osobnom privlastnení si Kristovho vykúpenia, sa obdivuhodne prejavuje aj Božie milosrdenstvo (schopnosť stať sa Božím dieťaťom, Jn 1, 12) aj Božia spravodlivosť (človek musí s Bohom slobodne spolupracovať, Zjv 3, 20).

Avšak preto, že život viery dostáva človek prostredníctvom Cirkvi (*Lk* 10, 16; *Mk* 16, 16), Cirkev je matkou a vychovávateľkou viery: „Veríme v Cirkev akoby v matku znovuzrodenia, a nie v Cirkev, akoby bola pôvodkyňou spásy“ (por. *KKC* 169). Všetka spása pochádza od Krista Hlavy prostredníctvom Cirkvi, ktorá je jeho telom, a v tomto zmysle platí, že „mimo Cirkvi niet spásy“. Toto tvrdenie sa nevzťahuje na tých, ktorí bez vlastnej viny nepoznajú Krista a jeho Cirkev (*KKC* 847; *Lumen gentium* 16).

O večnom živote, o dosiahnutí spásy, podrobnejšie pojednáva eschatológia.

Dve dimenzie spásy – časnosť a večnosť

Božia spása má dve úzko prepojené dimenzie: - večnú (nebeskú, „spása duše“); - dočasnú (pozemskú, „spása tela“). Obe dimenzie spásy spôsobujú transformáciu celého človeka počnúc jeho pozemským bytím až do večnosti (Franjo Kuharič).

V tradičnom judaizme neexistoval žiaden rozdiel medzi spásou pozemskou a nebeskou – pravá spása sa musela prejavíť aj v pozemskom živote človeka.

V helenizme prevládlo presvedčenie, že spása existuje len vo sfére nebeskej, duchovnej a nedotýka sa pozemského života človeka.

Kresťanstvo začalo učiť o spásy ako o „zbožštení“ človeka už tu na zemi: „Boh sa stal človekom, aby sa človek stal Bohom“ (por. Irenej, +202; Atanáž, +373).

Scholastickí teológovia učili dvojako. Jedni zdôrazňovali, že Boh sa vtelil pre spásu človeka; čiže „vtelenie je liekom“ proti hriechu (Tomáš Akvinský, +1274; Bonaventúra, +1274; Kajetán, +1547). Druhá (menšia) časť učencov tvrdila, že Boh by sa vtelil, aj keby človek nezhrešil, čiže vtelenie nie je len liekom proti hriechu, ale má aj (bytostne) doplniť stvorenie (Izák z Ninive, +7. stor.; Rupert, +718; Albert Veľký, +1280; Ján Duns Scot, +1308).

Súčasní teológovia (Česlav Stanislav Bartnik, Krištof Gózdź, Mirosław Kowalczyk) preferujú personalistické stanovisko. Učia, že medzi pozemskou spásou (telo) a nebeskou spásou (duša) „je“ a zároveň aj „nie je“ súvislosť (dvojohnisková elipsa). Ku spojeniu oboch dimenzií spásy dochádza v tajomstve osobného „ja“ človeka. Na zemi neexistuje jedna dimenzia bez druhej, hoci každá dimenzia je autonómna, por. *Gaudium et spes* 36, 41, 56, 76. Kresťanská spása nie je izolovaná od pozemských skutočností, ona ich zdokonaľuje k lepšiemu bytiu (ad melius esse).

Príprava a ospravedlnenie človeka

Spolu-práca človeka s Bohom pri jeho vlastnom posväcovaní (synergizmus) sa začína tým, že človek sa podávanej Božej milosti otvorí, čiže pripraví sa na jej prijatie.

Z vonkajšieho pohľadu pripravujú človeka (na prijatie Božích milostí) najmä sväteniny a potom vonkajšia milosť Vykupiteľa; z vnútorného pohľadu ide o základnú duchovnú dispozíciu človeka – o biblické „otvorenie dverí“ Bohu (por. *Zjv* 3, 20).

Sväté písmo

Sir 1, 14. 16. 20: „Najkrajšia múdrosť je milovať Boha... Počiatok múdrosti je bázeň pred Pánom...

Plnosť múdrosti je báť sa Boha.“

Ž 89, 15: „Spravodlivosť a právo sú základom tvojho trónu, milosť a pravda kráčajú pred tvou tvárou.“ Exegéza: Pokánie – pretavené do čnosti – predchádza posvätenie človeka.

Múd 3, 9: „Tí, čo mali v neho nádej, poznajú pravdu a čo boli verní, v láske zotrávajú pri ňom, lebo milosti a zľutovania sa dostane jeho vyvoleným.“

Mt 3, 2: „Robte pokánie, lebo sa priblížilo nebeské kráľovstvo.“ Por. *Prís* 3, 34; *Mk* 16, 15-16.

Mt 7, 21: „Nie každý, kto mi hovorí: Pane, Pane, vojde do nebeského kráľovstva, ale iba ten, kto plní vôľu môjho Otca, ktorý je na nebesiach.“

Zjv 3, 20: „Hľa, stojím pri dverách a klopem. Kto počúvne môj hlas a otvorí dvere, k tomu vojdem a budem s ním večerať a on so mnou.“ Por. *Rim* 3, 21n.

Hebr 11, 6: „Bez viery je totiž nemožné páčiť sa Bohu. Lebo kto prichádza k Bohu, musí veriť, že je a že odmieňa tých, čo ho hľadajú.“

Jak 2, 26: „Ako telo bez ducha je mŕtve, tak je mŕtva aj viera bez skutkov.“

Jak 4, 6: „Boh pyšným odporuje, ale pokorným dáva milosť.“

Písmo učí „ako“ a „čím“ sa slobodná bytosť otvára (*Zjv 3, 20*) Božiemu kráľovstvu:

- **Viera**, por. *Sir 25, 16; Hebr 11, 6; Mk 5, 34; Rim 3, 26; 4, 24; Mt 18, 14.*
- **Bázeň voči Bohu**, por. *Sir 1, 27-28; 25, 16; Prís 3, 34; Mt 6, 33.*
- **Nádej**, por. *Sir 2, 9; Jób 4, 6; 19, 23; Prís 23, 18; Sk 24, 15-16; Rim 5, 5.*
- **Láska**, por. *Dt 6, 5; Prís 3, 3-4; 12, 2; Mt 25, 34-36; Lk 7, 47.*
- **Pokánie**, por. *Lv 19, 10; 2 Sam 12, 13; Jn 21, 15-17; Mt 7, 21; Lk 18, 13; Jak 4, 8; 5, 16.*

Výroky Pavla apoštola sú dvojaké, lebo mali dvoch rozdielnych adresátov:

a/ židokresťanov – Pavol im musel viac zdôrazňovať vieru v Krista, lebo ovplyvnení výchovou si mysleli, že sa môžu skrze skutky zákona ospravedlniť sami.

b/ pohanokresťanov – Pavol im musel viac zdôrazňovať konanie dobra. Pohanský svet totiž poznal pekné filozofické idey, ale nekonal podľa nich.

Tradícia

V dobe otcov sa dôležitosť obrátenia človeka pred začlenením do Krista prejavila zavedením katechumenátu a disciplíny pokánia.

Atanáž (+373): „Skrze Ducha (Svätého) máme účasť na Bohu... Udelením Ducha dostávame účasť na Božej prirodzenosti... Len preto tí, v ktorých prebýva Duch, sú zbožštení“ (*Epistula ad Serapionem 1, 24*).

Cyryl Jeruzalemský (+386): „Bojuj pre dobro svojej duše, zvlášť v týchto posledných dňoch! Sýť ju Božím čítaním! Pán ti pripravil duchovný stôl. Povedz aj ty so Žalmistom: Pán je môj pastier, nič mi nechýba..., aby sa aj anjeli tešili i sám Kristus, veľký Veľkňaz, v uznaní vašej dobrej prípravy, keď vás predstaví Otcovi“ (*Catecheses illuminandorum 1, 6*).

Augustín (+430): „Ten, ktorý na začiatku pôsobí, aby sme chceli, pomáha tým, čo (už) chcú, pri dovŕšení“ (*De gratia et libero arbitrio 17, 33*). „Ten, kto ťa stvoril bez tvojho vedomia, ospravedlní ťa len s tvojím súhlasom“ (*Sermo 169, 11, 13*).

Gennadius z Marsilie (+c.500): „Začiatkom našej spásy je milosrdný Boh; prijatie jeho spásnej výzvy zostáva v našej moci. Aby sme dosiahli to, po čom túžime vďaka prijatiu pripomenutia, je darom Božím. Aby sme neupadli v dosiahnutom dare spásy, je vecou našej starosti a na úrovni pomoci nebies; aby sme upadli, je vecou našej moci a lenivosti“ (*De ecclesiasticis dogmatibus 21*).

Gregor Veľký (+604): „Stvoriteľ a Vykupiteľ ľudského pokolenia má moc darovať mne nehodnému aj výšku života aj účinnosť jazyka a ja z lásky k nemu hlásam jeho slovo a nešetím sa“ (*Homilia in Ezechielem I., 2, 6*).

Rozumová úvaha

Dospelý človek vďaka rozumu a vôli sa má pripraviť na ospravedlnenie. Spolu-prácu človeka s Bohom pri posvätení Tridentský koncil vysvetlil takto: „Keď sa Boh dotkne srdca človeka osvietením Ducha Svätého, človek nie je ani celkom nečinný, keď prijíma toto vnuknutie, lebo ho môže aj odmietnuť, ale bez Božej milosti ani nemôže svojou slobodnou vôľou smerovať k spravodlivosti pred Bohom“, *DH 1525*. Človek teda: vierou súhlasí s Božím slovom a láskou spolupracuje s vnuknutím Ducha, *KKC 1993*.

Tomáš Akvinský (+1274) učil, že (posväcujúca) milosť vyžaduje pripravenú dušu; pomáhajúca milosť nie, por. *Theologická summa II-1., 112, 2*. Príprava na ospravedlnenie je v prvom rade dielom Boha a v druhom rade dielom človeka, por. *Theologická summa II-1., 112, 4; 113, 7*.

Magistérium

Dogma: „Dospelý hriešnik sa musí pripraviť na prijatie milosti ospravedlnenia.“

Por. *Ž 89, 15; Jak 4, 6; Tridentský koncil, r. 1547, DH 1559; por. KKC 2001, 1098.*

Príprava srdca je spoločným dielom Ducha Svätého a jedinca v Cirkvi (najmä v liturgickom zhromaždení). Milosť Ducha sa usiluje vzbudiť v ľuďoch základné dispozície: - vieru, - obrátenie srdca, - súhlas s Božou vôľou.

Dogma: „Dospelý človek bez viery nemôže získať milosť ospravedlnenia.“

Por. *Hebr* 11, 6; *Rim* 3, 22; Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1559, 1532.

Osobná viera má tri dimenzie, prvky (Jozef Uhrin, +1983):

1. Intelektuálny rozmer; rozumový základ (človek musí vedieť „čomu“ a „prečo“ veriť).
2. Rozmer vôle, dôvery (človek chce a dôveruje, lebo Boh nikoho nikdy nepodvádza).
3. Praktický rozmer, poslušnosť (človek naozaj veriaci podľa viery aj koná – žije Božie slovo).

Dogma: „K viere sa musia pripojiť ďalšie dispozičné skutočnosti.“

Por. *Sk* 2, 38; Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1557, 1559, 1526.

Najlepšia príprava na posvätenie je dokonalá láska a dokonalá ľútosť. Prirodzená ľútosť na odpustenie hriechov nestačí, lebo má prirodzené pohnútky. Zo vzťahu k Bohu pochádza nadprirodzená ľútosť: - dokonalá z lásky; - nedokonalá zo strachu.

Ospravedlnenie „zadarmo“ a „skrze vieru“

Pavol apoštol učí, že „ľudia sú ospravedlnení zadarmo“ (*Rim* 3, 24) a „skrze vieru“ (*Rim* 3, 28). Tieto slová treba chápať takto (por. Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1532): preto ospravedlnení zadarmo, lebo nič ľudské nepredchádza ospravedlnenie (ani viera ani skutky), je to milosť; preto ospravedlnení skrze vieru, lebo viera je začiatkom ľudskej spásy, ona je základom i koreňom všetkého ospravedlnenia – „kto prichádza k Bohu, musí veriť“ (*Hebr* 11, 6).

Príčiny ospravedlnenia človeka

Príčiny vnútorného obnovenia človeka sú nasledujúce: **cieľovou príčinou** je Božia sláva a život večný; **vykonávajúcou príčinou** je milosrdný Boh skrze svoju predchádzajúcu i spolupracujúcu milosť; **zasluhujúcou príčinou** je Ježiš Kristus, ktorý umučeníím na kríži zaslúžil ospravedlnenie a zadosťučinil Bohu Otcovi; **nástrojovou príčinou** je sviatosť krstu a neskôr sviatosť pokánia; **prispôsobujúcou príčinou** je činnosť slobodnej vôle podporená Božím vnuknutím a spolupracou. Hlavnými činnosťami slobodnej vôle sú: veriť v pravdy viery, zriekať sa hriechov, ako aj byť pripravený zachovávať Božie prikázania, s nádejou v Kristovi.

Jedinou **formálnou príčinou** ospravedlnenia je Božia spravodlivosť, avšak nie tá, skrze ktorú Boh sám je spravodlivý, ale tá, ktorou on robí ľudí spravodlivými (por. *Ef* 4, 23). **Materiálnou príčinou** ospravedlnenia je, samozrejme, sám človek.

Úloha ľudského skutku

Katolíci a pravoslávni uznávajú, že ľudské skutky majú vplyv na ospravedlnenie: „Ale kto sa zahľadá do dokonalého zákona slobody a vytrvá, kto nie je zábudlivý poslucháč, ale uskutočňovateľ diela, ten bude blahoslavený pre svoje skutky“ (*Jak* 1, 25). Boh natoľko rešpektuje človeka, že v otázke spásy ho urobil „spolpracovníkom“, a to prinajmenšom tak, že človek môže Božiu spásu odmietnuť. Podľa náuky Tridentského koncilu (*DH* 1548) človek naozaj zasluhuje, por. *Zjv* 14, 13; 20, 12. Jeho slobodná vôľa je prispôsobujúcou príčinou (jeho osobného) posvätenia. Koncil tak uchránil človeka pred degradáciou na bezduchý receptor Božích darov.

Pred ospravedlnením dobré skutky (viera, zriekanie sa hriechov a silné rozhodnutie zachovávať prikázania) prispôsobujú človeka ospravedlneniu. Väčšina teológov sa vyslovila, že skutky pripravujúce na ospravedlnenie sú záslužné pre ospravedlnenie na zásade zhody. Iné skutky vykonané pred ospravedlnením neprispôsobujú ospravedlneniu, ale pomáhajú v zachovávaní a nadobúdaní dočasných dobier.

Po ospravedlnení skutky človeka, ak sú formované láskou a zásluhami Krista, zachovávajú i množia spravodlivosť a zasluhujú aj večný život. Skutky po ospravedlnení zasluhujú na zásade spoločnej hodnoty.

Protestanti učia (nasledujúc neskoršieho Augustína), že jediné, čo môže človek urobiť je veriť (vo forme dôvery), že Boh ho ospravedlní.

Úloha ľudskej prirodzenosti

Kresťanská axióma „Božia milosť stavia na ľudskej prirodzenosti“, nastoľuje otázku, kedy je človek najlepšie pripravený (prispôsobený, otvorený, zrelý) pre prijatie milosti.

Človek jej obdivuhodná jednota tela a duše (por. *Gn 2, 7; Gaudium et spes 14; KKC 362n*). Podmienky „otvorenosti človeka pre milosť“ sa teda dotýkajú aj jeho tela aj jeho duše. Duša neraz označuje celú ľudskú osobu; špecificky však označuje to, čo je v človeku najvnútornejšie – rozum, vôľa, pamäť... (por. *Mt 26, 38; Jn 17, 27*) a najcennejšie (por. *Mt 10, 28; 2 Mach 6, 30; KKC 363*). Osobná zrelosť človeka, čiže jeho „ľudskosť“, sa viaže predovšetkým na jeho vnútro.

Miera ľudskosti (jednotlivca i spoločnosti) je podstatne určovaná vzťahom k utrpeniu a k trpiacemu (*Spe salvi 38*). „Trpieť spolu s druhými a pre druhých, trpieť z lásky k pravde a spravodlivosti, trpieť pre lásku a preto, aby som sa stal opravdivo milujúcim človekom – to sú základné prvky ľudskosti, zanechanie ktorých by zničilo samotného človeka“ (*SS 39*). A hoci je „zrelosť človeka“ iná u dieťaťa, u dospievajúceho, u dospelého i pokročilého vekom – človeku ako človeku (stvorenému na Boží obraz; *Gn 1, 26-27*) – nesmie chýbať:

1. Ochota niesť zodpovednosť za seba i za druhého; ochota dôsledne milovať; „aktívne napomínanie“ aj „pasívne napomínanie“ (Raniero Cantalamessa).
2. Človek musí pozemsky žiť, mať telesný život (byť v stave skúšky); zosnulý človek sa už nemôže ospravedlniť, môže len dozrieť (v stave očisťovania).

Účinky ospravedlnenia

Príchod Boha do duše človeka vyvolá v ňom vnútornú kvalitatívnu zmenu, ktorá sa volá ospravedlnenie (ospravodlivenie) a reálne „ako jeden proces“ pozostáva z dvoch fáz (úkonov):

- odpustenie hriechov;
- posvätenie duše.

Odpustenie hriechov

Odpustenie je prvá fáza (reálne jediného) ospravedlnenia človeka.

Sväté písmo

Písmo viackrát zjavuje, že pri odpustení hriechov ide o vnútornú zmenu.

Ž 103, 3-4: „Veď on ti odpúšťa všetky neprávosti, on lieči všetky tvoje neduhy; on vykupuje tvoj život zo záhuby, on ťa venčí milosrdenstvom a milosťou.“

Lv 16, 6: „Áron bude obetovať býka na obetu za hriech a sprostredkuje odpustenie sebe a svojmu domu.“

Sir 38, 10: „Odvráť sa od hriechu a nech sú tvoje ruky priame; a očisti si srdce od každej neprávosti!“ Por. aj *Lv 16, 19; Iz 44, 22; Joel 2, 12-14; Ž 32, 5; 51, 3; 103, 12 a i*.

Mt 26, 28: „Toto je moja krv novej zmluvy, ktorá sa vylieva za všetkých na odpustenie hriechov.“

Jn 1, 29: „Hľa, Baránok Boží, ktorý sníma hriech sveta.“

Jn 20, 23: „Komu odpustíte hriechy, budú mu odpustené, komu ich zadržíte, budú zadržané.“

2 Tim 2, 21: „Kto sa od tohto očistí, bude nádobou na vznešené ciele, posvätenou, užitočnou Pánovi, pripravenou na každé dobré dielo.“

Tradícia

Už v apoštolskom vierovyznaní sa hovorí o odpustení hriechov.

Epistole Barnaba (grécky list od neznámeho židovského autora, po r. 135): „Preto sa Pán rozhodol vydať svoje telo na zničenie, aby sme odpustením hriechov, t.j. pokropením jeho krvou, boli očistení“ (V, 1).

Cyril Jeruzalemský (+386): „Ak tu je otrok hriechu, nech sa skrze vieru pripravuje na znovuzrodenie, aby bol adoptovaný. Nech zhodí prekliatie jarmo hriechov a prijme svätú službu Pánovu, aby sa stal hodným získania nebeského kráľovstva“ (*Catecheses illuminandorum* 1, 2).

Augustín (+430): „Ako nečistá láska rozpaľuje dušu a volá ju, aby túžila po svetských veciach..., tak svätá láska pozdvihuje k nebeským a rozpaľuje k večným hodnotám, povzbudzujúc dušu k tomu, čo nezanikne ani nezomrie, a z hĺbky podsvetia dvíha k nebu“ (*Enarrationes in psalmos* 121, 1). „Stvoril si nás pre seba a nespokojné je naše srdce, kým nespočinie v tebe Bože“ (*Vyznania* 1, 1, 1). Tak Augustín oslavoval Boha za odpustenie svojich hriechov.

Rozumová úvaha

Odpustením hriechu Boh sám prekonáva vinu hriechu. Nejde o odstránenie hriechu v zmysle psychologickom alebo historickom, ale v zmysle duchovnom – metafyzickom. Božia láska, ktorá je z Božej strany reálna a nemenná, zmierením začne opäť účinkovať v kajúcnikovi. Účinkovanie milosti možno totiž aj prerušiť (hriechom) aj znovu získať (zmierením s Bohom), por. *Theologická summa* II-I., 113, 2.

Každý hriech zanecháva v duši dve stopy:

1. Vinu (časnú alebo večnú).
2. Trest (časný alebo večný).

Ak ide o ťažký hriech vina aj trest sú večné. Spravidla, pri sviatostnom zmierení Boh odpúšťa celú vinu aj celý večný trest, ale z časných trestov niečo zostáva (predmet odpustkov).

Magistérium

Dogma: „Ospravedlnenie je skutočne odpustením hriechu, nielen zakrytím a nepripočítaním.“

Por. Ž 103, 3-4; *Tít* 3, 7; Tridentický koncil, r. 1547, *DH* 1561, 1528.

Odpustenie viny (a trestov) nie je nikdy osamotené; vždy je spojené s posvätením – s pridaním Božej svätosti (rôzneho stupňa).

Posvätenie duše

Posvätenie človeka je druhá fáza (reálne jediného) ospravedlnenia človeka. Človek dosahuje svätosť pomocou Božej milosti, ktorá sa volá posväcujúca milosť, por. *KKC* 824, 1987, 1266.

Posväcujúca milosť a svätosť človeka

Sväté písmo

Sväté písmo, najmä v *Novom zákone*, učí o vnútornom posvätení človeka.

Ž 5, 8: „No ja len z tvojej veľkej milosti smiem vstúpiť do tvojho domu a s bážňou padnúť na tvár pred tvojím svätým chrámom.“ Por. *Ex* 30, 30-32; *1 Sam* 10, 6.

Jn 1, 16-17: „Z jeho plnosti sme my všetci dostali milosť za milosťou. Lebo ak zákon bol daný skrze Mojžiša, milosť a pravda prišli skrze Ježiša Krista.“

Jn 4, 14: „Kto sa napije z vody, ktorú mu ja dám, nebude žízniť naveky. A voda, ktorú mu dám, stane sa v ňom prameňom vody prúdiacej do večného života.“ Exegéza: Milosť preniká všetky sily rozumu i ľudskej vôle – v tomto zmysle môže človek pred Bohom zasluhovať. Milosť totiž umožňuje duši žiť s Bohom aj konať mocou jeho lásky (Česlav Stanislav Bartník).

1 Kor 6, 11: „Ale obmyli ste sa, boli ste posvätení, boli ste ospravedlnení v mene Pána Ježiša Krista a v Duchu nášho Boha.“ Por. *1 Kor* 1, 4; *2 Kor* 3, 17-18; *Ef* 4, 7-8.

Jn 1, 12: „Tým, ktorí ho prijali, dal moc stať sa Božími deťmi.“ Por. *Jn* 15, 14; *Rim* 8, 15-17.

2 Kor 5, 17: „Kto je teda v Kristovi, je novým stvorením. Staré sa pominulo a nastalo nové.“ Por. *Gal* 6, 15. Exegéza: Milosť má nadprirodzený charakter a vnútorne zmení človeka; môže byť udeľovaná iba Bohom, skrze božské osoby, lebo iba ony môžu kohosi prijať do svojho vnútorného božského života (por. *1 Kor* 2, 7-9; *KKC* 1998).

Zjavenie hovorí o posvätení človeka v mnohých obrazoch.

1. Novosť, nová pieseň (podstatne vyššia oslava Boha). *Jer* 31, 31-40; *Ez* 36, 26; *Joel* 3, 1; *Gal* 6, 15; *Ef* 2, 10. Por. *2 Kor* 5, 17: „Kto je teda v Kristovi, je novým stvorením. Staré sa pomínulo a nastalo nové.“ *Zjv* 14, 3; *Dt* 31, 19-22; *Jdt* 16, 13. Por. *Zjv* 5, 9-10: „Spievali novú pieseň: Hoden si vziať knihu a otvoriť jej pečate, lebo si bol zabitý a svojou krvou si Bohu vykúpil ľudí z každého kmeňa, jazyka, ľudu a národa a urobil si ich kráľovstvom a kňazmi nášmu Bohu; a budú kralovať na zemi.“
2. Život, život v Kristovi. *1 Jn* 1, 2. Por. *Jn* 3, 5: „Ak sa niekto nenarodí z vody a z Ducha, nemôže vojsť do Božieho kráľovstva.“ *Rim* 11, 16n. Por. *Jn* 15, 5: „Ja som vinič, vy ste ratolesti. Kto ostáva vo mne a ja v ňom, prináša veľa ovocia; lebo bezo mňa nemôžete nič urobiť.“
3. Prebývanie v Bohu. *Jn* 14, 23; *Tít* 3, 4-7. Por. *Gal* 4, 6: „Boh poslal do našich srdiec Ducha svojho Syna.“
4. Boží chrám. *1 Kor* 3, 16. Por. *1 Kor* 6, 19: „Vaše telo je chrámom Ducha Svätého.“
5. Pečať Ducha Svätého. *Ez* 9, 4; *Zjv* 9, 4. Por. *Ef* 1, 13: „Označení pečaťou Ducha Svätého.“
6. Božie semeno v človeku. *Mt* 13, 38; *Gal* 4, 28. Por. *Rim* 9, 8: „Nie telesné deti sú Božími deťmi, ale deti prisľúbenia sa považujú za potomstvo.“ *Lk* 12, 32: „Neboj sa, maličké stádo, lebo vášmu Otcovi sa zapáčilo dať vám kráľovstvo.“
7. Účasť na Božej prirodzenosti. *Ez* 11, 19-20. Por. *2 Pt* 1, 4: „Daroval nám vzácne a veľmi veľké prisľúbenia, aby ste sa skrze ne stali účastní na Božej prirodzenosti.“

Tradícia

Irenej (+202) vychádzajúc z *Písma* (*Gn* 1, 26; 5, 1-2) zaviedol do graciológie termíny:

- a/ všeobecná podobnosť Bohu; to sú prirodené dary – najmä to, čo človeka robí človekom (rozum a vôľa – čiže schopnosť konať);
- b/ vyššia podobnosť Bohu; to sú nadprirodené dary – to, čo daroval Boh, aby stvorenie malo účasť na Božom živote (posväcujúca milosť, zbožšťujúca milosť).

Tertulián (+224) do náuky o milosti zaviedol rozlíšenie „prirodenosť“ a „milosť“. Viacerí východní otcovia, napr. Atanáž (+373), Gregor Naziánsky (+390) a Gregor Nysský (+394) rozvíjali náuku o zbožštení človeka.

Epistole Barnaba (grécky list od neznámeho židovského autora, po r. 135): „Keď nám odpustil hriechy, obnovil nás a dal nám inú podobu – akoby sme mali detskú dušu, akoby nás bol znovu stvoril“ (VI, 11).

Irenej (+202): „Keď Pán dával učeníkom moc znovuzrodiť ľudí pre Boha, povedal im: Chodte, učte všetky národy a krstite ich v mene Otca i Syna i Ducha Svätého“ (*Adversus haereses* III, 17, 1). „On sa stal človekom, aby sme my mohli byť zbožštení“ (*Adversus haereses* IV, 2, 59). „Pre svoju nekonečnú lásku stal sa tým, čím sme my, aby nám umožnil stať sa tým, čím je on“ (*Adversus haereses* V, 2, 1). „Syn a Duch sú ako dve ruky Otca, ktorými nás Otec utvára a dáva rásť. Slovo dáva svetu existenciu, Duch Svätý poriadok a krásu“ (*Adversus haereses* IV, 20, 2).

Atanáž (+373): „Logos sa stal človekom, aby sme sa my mohli stať Bohom (zbožštiť sa)“ (*Oratio de incarnatione Verbi* 54, 3). „Práve o to išlo, že si Slovo vzalo našu ľudskú prirodzenosť, prinieslo ju na obeť a celkom ju zničilo. Potom nás odialo svojou prirodzenosťou“ (*Epistula ad Epictetum* 5-9).

Cyril Jeruzalemský (+386): „Priprav teda nádobu svojej duše, aby si sa stal dieťaťom Božím – dieťaťom Boha, spoludedičom Krista“ (*Catecheses illuminandorum* 3, 15).

Ján Zlatoústý (+407): „On ťa našiel mŕtveho, strateného, zajatého, nepriateľa a urobil ťa priateľom, synom, spravodlivým, slobodným, spoludedičom“ (*Homilia in Epistulam ad Romanos* 14, 6).

Augustín (+430): „Ježiš Kristus... sľúbil totiž ľuďom božstvo, smrteľným nesmrteľnosť, hriešnikom ospravedlnenie, odhodeným oslávenie“ (*Enarrationes in Psalmos* 109, 1). „Či nám mohla svitnúť väčšia milosť, ako nám dal Boh, keď svojho jednorodeného Syna urobil Synom človeka a človeka zas urobil Božím synom?“ (*Sermo* 185). „To všetko patrí do nového kráľovstva: nový

človek, nová pieseň, nová zmluva. Iba nový človek bude spievať novú pieseň a bude patriť do novej zmluvy“ (*Sermo* 34, 1).

Maxim Vyznávač (+662): „Treba si dokonale obliecť nového človeka, ktorý je Duchom utvorený podľa Božieho obrazu“ (*Capitula theologica* II, 27).

Ján Damaský (+750): „Čím je Kristus od prirodzenosti (fysei), tým sú kresťania milosťou (chariti) danou v krste“ (*De fide orthodoxa* IV, 8).

Rozumová úvaha

Spravodlivosť (svätosť) možno chápať dvojako; ako spravodlivosť v Bohu (iustitia Dei) – a ako spravodlivosť v ľuďoch (iustitia nostra). Protestanti uznávajú len Božiu spravodlivosť a človekovi ju „pripísali“, ako tzv. vonkajšiu. Katolíci však uznávajú aj spravodlivosť v človeku, ktorú spôsobuje Boh, a nazvali ju vnútornou. Veď posvätenie človeka zasahuje nielen jeho morálnu dimenziu, ale aj jeho bytostnú dimenziu – svätý je „novým stvorením“, por. *2 Kor* 5, 17.

Ospravedlnenie človeka „ako jeden proces“ pozostáva z dvoch úkonov – z odpustenia hriechov a posvätenia. Tomáš Akvinský (+1274) učil, že odpustenie viny nie je mysliteľné bez vliatia milosti, *Theologická summa* II-1., 113, 2.

Posväcujúca milosť je nástroj posvätenia človeka; je to životodarná miazga pre duchovný život, por. *KKC* 1999. Tomáš vysvetlil, že posväcujúca milosť je nadprirodzená vlastnosť (por. *Theologická summa* II-1., 110, 2); posväcujúca milosť zdokonaľuje podstatu duše; láska zdokonaľuje vôľové schopnosti duše (por. *Theologická summa* II-1., 68, 1; 110, 3-4).

Posvätenie človeka, jeho svätosť, je stretnutie s Bohom Otcom, ktoré sa uskutočňuje skrze Ježiša Krista v Duchu Svätom. Človek sa dostáva do stavu svätosti dynamickou prítomnosťou Boha – Ducha Svätého vo svojej duši. Každé obrátenie sa k Bohu, a to tak v úkone, ako aj v trvajúcom stave oddania sa, je de facto účasť na spojení Krista – Syna s Bohom – Otcom. Na svätých sa ukazuje, že zjednotenie duše s Pánom je silnejšie a milšie („túžim zomrieť a byť s Kristom“, *Flp* 1, 23), ako zjednotenie duše a tela (Raniero Cantalamessa).

Magistérium

Istá náuka: „Posväcujúca milosť je trvalý dar a dispozícia žiť i konať podľa Božieho volania.“

Por. *Jn* 15, 5; Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1544; *KKC* 2000.

Posväcujúca milosť (gratia habitualis) je reálne odlišná od Boha. Posväcujúca milosť nie je Duch Svätý, ako učil Peter Lombardský, +1164; ani nie je viera, ako učili protestanti; ani nie je láska; ani nie je podstata (samostatne existujúca vec); posväcujúca milosť je opravdivá vlastnosť – akosť, ktorá zdokonaľuje dušu v jej podstate (Juraj Šimalčík, +1961). Katolíci použili obraz: Duch Svätý je oheň, milosť je teplo i svetlo ohňa a duša človeka je železom (Štefan Dubravec, +1984).

Tridentský koncil učil, že každý smrteľný hriech spôsobuje stratu posväcujúcej milosti, ale nie milosti viery; viera sa stráca predovšetkým hriechom nevery (por. *DH* 1544).

Dogma: „Posväcujúca milosť posväcuje dušu a robí ospravedlneného priateľom Božím.“

Por. *1 Sam* 10, 6; *Jn* 1, 12; Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1582, 1528.

Vo všeobecnosti je sväté to, čo je spojené s Bohom. Teológia učí o svätých veciach i osobách. Veci sú „sväté“ len odvodene, lebo nemôžu mať posväcujúcu milosť. Osoba je svätá, keď seba i svoje konanie spája s Bohom; svätosť sa v podstate neodlišuje od zbožnosti (por. Tomáš Akvinský, +1274, *Theologická summa* II-2-1., 81).

Hriešnik sa stal svätým nie v tom zmysle, že prestal byť pôvodcom svojho hriechu; nie v tom zmysle, že už nie je pokúšaný a viac nezhrší; ale tak, že jeho vnútorné bytie odzrkadľuje Božiu svätosť. Svätosť Boha a človeka nie je totožná, ale podobná. Ospravedlnenie dáva účasť na Božej prirodzenosti.

V 16. stor. bola otvorená otázka, do akej miery vyvolá posvätenie zmenu v človekovi. Protestanti tvrdili, že len navonok dôjde k zmene (tzv. náter hrdzavého plotu). Katolíci učia o zásadnej vnútornej zmene v človekovi, v oblasti bytia (Božie dieťa) i konania (záslužné skutky).

Dogma: „Posväcujúca milosť sa rozmnožuje zachovávaním prikázaní a dobrými skutkami.“

Por. *1 Jn* 5, 3; *Hebr* 11, 26; Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1570 a 1575; 1536 a 1539.

Služba viery i svedectvo o nej sú dušou kresťanskej, autentickej a hrdinskej osobnosti, por. „poslušnosti viery“ *Rim* 1, 5; 16, 26; *Mt* 10, 32-33; *KKC* 1816.

Dogma: „Ospravedlnený je Božím dieťaťom a má nárok na dedičstvo v nebi.“

Por. *I Pt* 1, 1n; *Rim* 8, 15-16; Tridentický koncil, r. 1547, *DH* 1552, 1524; *KKC* 1997.

Ospravedlnený svätý, ako „adoptovaný syn“, môže teraz v spojení s jednorodeným Synom nazývať Boha „Otec“.

Povolanie človeka k svätosti sa realizuje v dvoch rozmeroch – povolaním k panenstvu a povolaním k manželstvu (por. Pius XII., enc. *Sacra virginitas*, r. 1954; Kongregácia pre katolícku výchovu, *Smernice na formáciu seminaristov...*, č. 31, r. 1993).

Materiálna dogma: „Duch Svätý prebýva v duši svätého človeka.“

Por. *Rim* 8, 11; *Jak* 4, 5; *Lumen gentium* 9; *KKC* 782.

Skutočnosť, že človek má okrem duchovnej duše aj svätosť (posväcujúcu milosť – milosť Ducha Svätého), sa dá vyjadriť aj výrazom „zbožštenie“, „zduchovené telo“ alebo „zbožštené telo“ (Ján Pavol II., +2005). Svätosť spôsobuje, že človek je živým Božím obrazom prostredníctvom sebadarovania. Svätosť sa prejavuje aj v tele a cez telo (Ján Pavol II., +2005).

Pápež Pius V. (1565-1572) v r. 1567 odsúdil vyjadrenie Michala Baya (+1589), že svätý človek zasluhuje len vďaka „poslušnosti“, čím znížil význam nového života v človeku. M. Bayus r. 1580 svoj omyl uznal.

Svätci a mystici, ktorí dostali schopnosť „vycítiť“ prítomnosť Boha v človekovi, spoločne dosvedčujú, že ospravedlnenie udeľuje duši človeka nadprirodzenú krásu a vôňu. Dejiny spásy učia o trojakom narodení Božieho Syna:

- 1) Z Otca pred vekmi (por. *Hebr* 1, 2-3; *Jn* 1, 1)
- 2) Z Panny Márie v plnosti času (por. *Mt* 1, 16; *Gal* 4, 4).
- 3) V duši kresťana prostredníctvom viery a krstu (*I Pt* 1, 1-4; *Jn* 3, 5).

Znovuzrodenie človeka skrze milosť

Milosť je antropogenetická Božia láska (philanthropia). Táto láska je bytostná i morálna súčasne; bytostný (ontický) rozmer milosti je „božskosť v človeku“ (theiosis alebo dokonca theosis) a morálny rozmer je morálne zdokonalenie človeka (Česlav Stanislav Bartník).

Milosť posvätenia nie je len priznaním spravodlivosti v myšlienkovom, právnom či morálnom aspekte; milosť posvätenia je učinenie človeka reálne spravodlivým, čiže nastáva bytostná premena človeka i jeho navrátenie k duchovnej existencii v stave pred hriechom. Je to prenesenie zo stavu „prvého Adama“, do stavu milosti a „adopcie za synov Božích“ (por. *Rim* 8, 15), a to prostredníctvom druhého Adama – Ježiša Krista (*DH* 15, 24).

Milosť posvätenia nie je obyčajné „zabudnutie hriechov“ Bohom; ani anonymná „kvalita“ alebo „stav“ duše; milosť posvätenia robí človeka svätým a znovuzrodeným, premeneným Bohom – milosťou a láskou, ktoré Svätý Duch vlieva do srdca ospravedlnených (por. *Rim* 5, 5) a ktoré v nich zostávajú, pričom ich robia „novými ľuďmi“ (*DH* 1528, 1561). Nie je to iba obyčajné pripísanie spravodlivosti Krista človekovi, bez reálneho kontaktu Krista s daným človekom; Božia milosť robí človeka „novým stvorením“ (por. *2 Kor* 5, 17; *Gal* 6, 15) a zjednocuje ho s Bohom čoraz užšie a hlbšie, hoci sama o sebe nie je „predmetom“ medzi Bohom a ľudskou osobou (por. *DH* 1530; 1547; 1561).

Milosť – v podstate jediná – má dva nezmiešané vzťahy: Boží a ľudský – podľa vzoru inkarnácie v chalcedonskom chápaní (Česlav Stanislav Bartník).

Extrémne chápanie svätosti človeka

V náuke o ospravedlnení sa objavujú dva extrémny: Panteistický pohľad – „človek sa zbožštením vyrovná Bohu; akoby sa premenil na božstvo“. Zbožštením človeka sa neodstraňuje rozdiel medzi človekom a Bohom. Človek má naďalej charakter tvora; dostal sa však do vyššieho stavu, čo starí otcovia zobrazovali ako rozpálené železo. Etický pohľad – „človek a Boh tvoria jednomyselné spoločenstvo“. Posvätenie nie je len morálne spolupôsobenie s Bohom. Posvätenie je aj spoločenstvo metafyzického rázu, ktoré spočíva v zjednotení. Táto premena pozostáva v podobnosti

s Bohom, ktorú Boh vytvoril v človekovi. Posväcujúca milosť tak zjednotí tvora s Bohom, že zaujme všetky prirodzené schopnosti jeho duše.

Výsledkom Božej lásky a vykúpenia je spoločenstvo dvoch lások v jednej láske Ducha Svätého. Toto spoločenstvo začína na zemi a definitívne sa naplní až v nebi (Česlav Stanislav Bartník).

Obsah posväcujúcej milosti – svätosti

Posväcujúca milosť ako nadprirodzený stav obsahuje **aj svätosť**, t.j. láskavé spoločenstvo s Bohom – účasť na živote Trojice, čiže „duchovný život“ **aj sprievod duchovných dobier** (viď článok nižšie).

Svätosť robí z človeka Božieho syna a dcéru; brata a sestru Krista; chrám Ducha Svätého. Svätosť je najcennejší dar, ktorý si musí človek zveľaďovať (najviac sviatosťami, najmä svätým prijímaním a konaním dobrých skutkov) a chrániť, lebo ho ohrozuje hriech.

Všetky sviatosti udeľujú svätosť. Ide buď o **prvú svätosť**, ktorá nastupuje po prenesení kajúcnika zo stavu smrteľného (ťažkého) hriechu do stavu svätosti. Spravidla ju sprostredkujú tzv. sviatosti mŕtvych (krst, pokánie, niekedy aj pomazanie chorých). Alebo ide o **druhú svätosť**, ktorá nastupuje ako zveľadenie stavu svätosti u spravodlivého. Sprostredkujú ju tzv. sviatosti živých (birmovanie, Eucharistia, vysviacka, manželstvo, niekedy aj pomazanie chorých). Sviatosti mŕtvych, ak sú prijímané v stave posväcujúcej milosti, udeľujú druhú svätosť.

Osobná svätosť je trojaká (Josef Kubalík, +1993): - radikálna (po prijatí viery a krstu); - všeobecná (duša bez ťažkého hriechu); - hrdinská (heroický čnostný život potvrdený zázrakmi).

Katolícka cirkev za zázrak považuje iba takú nevysvetliteľnú udalosť, ktorá na základe okolností, za ktorých sa udiala (a ktoré sú prísne preskúmané), vykazuje znak Božieho znamenia – to znamená znak potvrdenia, ktorý bol daný človeku; alebo znak odpovede na jeho prosbu (Raniero Cantalamessa).

Vlastnosti stavu svätosti

Stav svätosti na zemi žijúceho človeka má tri základné vlastnosti.

1. Neistota

- je dogmou: „Bez zvláštneho Božieho zjavenia nikto nemôže mať istotu či sa nachádza v posväcujúcej milosti.“

Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1563 a 1566.

I Kor 4, 4: „Nie som si ničoho vedomý, ale to ma neospravedľňuje.“ *Flp* 2, 12: „S bázňou a chvením pracujte na svojej spáse.“

Milosť (svätosť) je nadprirodzená realita spoznávaná prostredníctvom intelektuálneho pásma viery. Priamo empiricky (vedecky) ju nemožno poznávať, merať, dokazovať. Nepriamo ju však možno spoznávať „z ovocia“, por. *Mt* 7, 20; *KKC* 2005. Hriechy nikdy neboli odpustené tomu, kto sa vystatuje svojou dôverou. Falošná istota je odsúdeniahodná. Pravá istota je skromná a odstupňovaná.

Prvý stupeň: **Istota viery**. Najvyššiu istotu má nadprirodzená viera (kvôli Bohu, ktorý je Istota). Por. *KKC* 157: „Viera je istá, istejšia než akékoľvek ľudské poznanie, lebo sa zakladá na samom slove Boha, ktorý nemôže klamať. Isteže, zjavené pravdy sa môžu zdať ľudskému rozumu a ľudskej skúsenosti nejasné, ale istota, ktorá pochádza z Božieho svetla, je väčšia ako tá, ktorá pochádza zo svetla prirodzeného rozumu.“ Por. aj *Cirkev žije z Eucharistie* 15.

Druhý stupeň: **Matematická (alebo vedecká) istota**. Druhé miesto majú zrejme pravdy prirodzeného poriadku, napr. matematika.

Tretí stupeň: **Morálna istota**. Táto istota patrí k medziludským vzťahom a vytvára ich. Morálnu istotu má aj jedinec o svojej individuálnej spáse.

2. Nerovnakosť

- je dogmou: „Miera prijatej posväcujúcej milosti nie je u všetkých ospravedlnených rovnaká.“

Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1561.

I Kor 12, 11: „Toto všetko pôsobí jeden a ten istý Duch, ktorý rozdeľuje každému ako chce.“ Por. *Mt 25, 14-30; Ef 4, 7*;

Podstata svätosti je v každom svätom človeku rovnaká, nerovnakosť je len v jej miere. Zo všetkých tvorov najvyššiu mieru svätosti dosiahla Matka Božia Panna Mária.

Takisto je dogmou: „Priятú milosť možno dobrými skutkami rozmnožovať.“ Tridentský koncil, r. 1547, *DH 1574*. *Zjv 22, 11*: „Spravodlivý nech ďalej koná spravodlivo a svätý nech sa ďalej posväcuje.“ Por. *Jn 15, 1-2; Ef 4, 5*;

3. Stratiteľnosť

- je dogmou: „Posväcujúca milosť je stratiteľná. Stráca sa každým ťažkým hriechom.“ Tridentský koncil, r. 1547, *DH 1573 a 1577*.

I Kor 6, 9-10: „Nemýľte sa: ani smilníci ani modloslužobníci ani cudzoložníci ani chlipníci ani súložníci mužov, ani zlodeji ani chamtivci ani opilci ani utŕhači ani lupiči nebudú dedičmi Božieho kráľovstva.“ Por. *Rim 16, 18; Kol 3, 5-6*.

Strata božských čností: - Viera sa stráca iba ťažkým hriechom proti viere. - Nádej sa stráca iba ťažkým hriechom proti nádeji. - Láska sa stráca každým ťažkým hriechom.

Kresťanská sloboda – ovocie Kristovej obety

Ospravedlnenie vovádza človeka do kráľovskej kresťanskej slobody (por. *KKC 908, 1250, 1828*), čo znamená najmä:

- 1) Oslobodenie od hriechu a zlého (*Rim 6, 18n; Jn 8, 31n; Mk 3, 15*).
- 2) Oslobodenie od strachu a samoty (*Gal 3, 28; 5, 1; Mt 17, 7*).
- 3) Oslobodenie od smrti (*Jn 6, 39; Hebr 2, 14-15*).
- 4) Oslobodenie od jarma zákona (*Jak 1, 25; Kol 1, 12n; 2 Kor 3, 17*).

Sloboda dosahuje svoju dokonalosť, keď je zameraná na Boha (*KKC 1731*). Pravá sloboda je v človekovi vynikajúcim znakom Božieho obrazu, por. *Gaudium et spes 17*.

Vytrvalosť v dobrom

Tridentský koncil (16. stor.) učil, že vytrvalosť v dobrom je predovšetkým dar (*DH 1572*), a potom i dielo človeka (*DH 1576*). Vytrvalosť v dobrom pochádza od Boha, a nie je to samostatný výkon človeka.

Vytrvalosť v dobrom je nutná k spásu – *Mt 10, 22*: „Kto vytrvá do konca, bude spasený.“ *Hebr 10, 35-36*: „Preto netraťte dôveru, lebo ju čaká veľká odmena. Potrebujete vytrvalosť, aby ste plnením Božej vôle získali prislúbenie.“

Koncil dogmatizoval, že ospravedlnený človek (podporený Božou pomocou, por. *Flp 4, 13; 2 Pt 3, 17-18*), aby vytrval v dobrom: - nesmie hrešiť; - musí prosiť o Božiu milosť; - musí konať dobré skutky (por. *2 Kor 9, 8; Hebr 12, 15*), za ktoré patrí odmena. Ide o „pavlovské“ – „milosť neprijímať nadarmo“, por. *2 Kor 6, 1*. Vytrvalosť v dobrom je spojená aj s osobnou ľudskou zodpovednosťou. Pán Boh dáva človeku milosť, aby vytrval a plnil jeho prikázania (dogma; *DH 1568*).

Pohľad protestantov

Martin Luther (+1546) učil, že dedičný hriech spočíva v tom, že všetko potomstvo dedí skazenú prirodzenosť. A všetko, čo človek v tejto skazenej prirodzenosti robí, je hriech. Preto človek nič neurobí pre svoje ospravedlnenie. Musí len dôverovať, že Boh ho vyhlási za ospravedlneného (človek je vraj úplne hriešny, ale jeho hriechy sú zakryté plášťom Ježiša Krista). Toto ospravedlnenie nie je vnútorné obnovenie človeka (súčasne spravodlivý aj hriešnik - simul iustus et peccator).

S vetou „spravodlivý aj hriešnik“ možno súhlasiť len v praktickom živote, ale v teoretickej rovine nie. V praktickom živote je človek spravodlivý aj hriešny. V metafyzickom zmysle je buď svätý alebo hriešny.

Ján Kalvín (+1564) hovorí ešte o bezpodmienečnom predurčení. Niektorí sú bez ohľadu na ich život určení do neba, niektorí do pekla. Človek na tom nič nezmení.

Súčasný protestantský pohľad na ospravedlnenie: Ospravedlnenie je pocit spojenia s Bohom. Ospravedlnenie je vážna snaha stať sa dobrým.

Sprievod posväcujúcej milosti

Prebývanie Ducha Svätého v duši spôsobuje posvätenie, ktoré tkvie v najhlbšom metafyzickom základe človeka a odtiaľ preniká celé jeho konanie. Prebývanie Ducha v duši má tzv. sprievod, ktorý tvoria **vliate (teologálne, božské) čnosti** (pod pojmom „čnosť“ sa rozumie pomoc pre sväté konanie), **dary a ovocie** Ducha Svätého.

Sväté písmo

Iz 11, 2-3: „A spočinie na ňom duch Pánov: duch múdrosti a rozumu, duch rady a sily, duch poznania a bohabojnosti; a naplní ho bázeň pred Pánom.“ Exegéza: Prorok hovorí o siedmych daroch, ktoré prinesie Mesiáš.

Múd 8, 7: „A keď niekto spravodlivosť miluje: Ona spôsobuje čnosti, lebo ona vyučuje miernosti a opatrnosti, spravodlivosti a pevnej odvahe, od ktorých nič užitočnejšieho nieto v ľudskom živote.“ Exegéza: Tieto štyri základné čnosti sa volajú „kardinálne“.

Múd 9, 17: „Ktože poznal tvoju vôľu (Bože), ak si mu ty nedal múdrosť a keď si z výšav nezoslal svojho Ducha Svätého?“ Por. *Sir 24, 25*.

Rim 5, 1-5: „A tak ospravedlnení z viery, žijeme v pokoji s Bohom skrze nášho Pána Ježiša Krista. Skrze neho máme vierou prístup k tej milosti, v ktorej zotrývame, aj sa chválime nádejou na Božiu slávu. A nielen to: chválime sa aj súženiami, veď vieme, že súženie prináša trpezlivosť, trpezlivosť osvedčenú čnosť a osvedčená čnosť zasa nádej. A nádej nezahanbuje, lebo Božia láska je rozliata v našich srdciach skrze Ducha Svätého...“ Por. *Rim 8, 29. 31-32; Ef 5, 17*.

Gal 5, 22-23: „Ovocie Ducha je láska, radosť, pokoj, zhovievavosť, láskavosť, dobrota, vernosť, miernosť, zdržanlivosť. Proti tomuto zákona niet.“ Por. *Rim 12, 6; 1 Kor 12, 4; 1 Pt 4, 10*.

1 Kor 13, 13: „A tak teraz zostáva viera, nádej a láska, tieto tri, no najväčšia z nich je láska.“ Exegéza: Pavol predstavuje božské čnosti ako „vyššie dary milosti“.

1 Pt 2, 15: „To je Božia vôľa, aby ste robili dobre.“ Por. *Hebr 10, 10; Jak 1, 18; Hebr 2, 4*.

Zjv 22, 11: „Spravodlivý nech ďalej koná spravodlivo a svätý nech sa ďalej posväčuje.“ Por. *2 Pt 1, 3-4; 1 Sol 4, 3*.

Tradícia

Irenej (+202): „Presbyteri, žiaci apoštolov hovoria, že toto je poriadok a pohyb u tých, ktorí sa spasia: postupujú po stupňoch skrze Ducha vystupujú k Synovi a skrze Syna k Otcovi“ (*Adversus haereses* V, 36, 2). „Pán sľúbil ústami prorokov, že v posledných časoch vyleje na svojich služobníkov a služobnice Ducha... (Duch) vykonával v nich Otcovu vôľu a obnovoval ich: pretváral starého človeka na nového v Kristovi“ (*Adversus haereses* III, 17, 1).

Bazil Veľký (+379): „Skrze Ducha Svätého sa dáva navrátenie do raja, vstup do nebeského kráľovstva a návrat do stavu adoptovaných synov: dáva sa odvaha volať Boha svojím Otcom, umožňuje sa mať účasť na Kristovej milosti, volať sa synom svetla a mať podiel na večnej sláve“ (*De Spiritu Sancto* 15, 36).

Cyril Jeruzalemský (+386): „Kýmisi veľkým, všemohúcim vo svojich daroch a divným je Duch Svätý. Uváž, koľko vás tu teraz sedí, koľko duší je tu spolu! A v každom z nás pôsobí On zodpovedným spôsobom“ (*Catecheses illuminandorum* 16, 22).

Ambróz (+397): „Tieto dary (Ducha Svätého) vlastnia všetci ospravedlnení, pomocou ktorých sa pretvárajú v podobnosť obrazu Ježiša Krista“ (*De sacramentis* III, 2, 8; *De mysteriis* 7, 2).

Ján Zlatoústý (+407): „Máš vieru, nádej a lásku, ktoré ostávajú, tieto hľadaj, pretože sú väčšie ako zázraky. Láске sa nič nevyrovná“ (*Homilia in Acta Apostolos* 40, 2).

Augustín (+430) písal o štyroch kardinálnych čnostiach: „Tieto čnosti dostávame v tomto slzavom údolí spolu s Božou milosťou“ (*Enarrationes in psalmos* 83, 11). „Pýtaj sa svojho vnútra: ak je plné lásky, máš Božieho Ducha“ (*In Epistulam Joannis VIII*, 12). „Len v láske je cena. Niektorí i prorokovali, i vyhánali diabolstva. Ale, keďže nemali lásku, Kristus povedal: Nepoznám vás“ (*Sermo* 138, 3, 3). „Ani mučeníctvo by bez lásky neosožilo, no keď je láska, osoží všetko“ (*Sermo* 133, 2, 2).

Rozumová úvaha

Čnosť je vo všeobecnosti dobrý zvyk; je to trvalá a stála dispozícia konať dobro (*KKC* 1803). Čnosti sa delia na **ľudské (morálne)** a na **božské (teologálne)**. Ľudské čnosti vzrastajú výchovou a dobrovoľnými činmi, čiže ľudským úsilím (por. *KKC* 1804). Štyri z nich sú základné (kardinálne) – opatrnosť, spravodlivosť, miernosť a odvaha. Hoci sa ľudské čnosti neviažu na svätosť v duši jedinca, predsa Božia milosť ich očisťuje a povznáša (por. *KKC* 1811).

Božské čnosti (viera, nádej a láska) vlieva do duše človeka Boh, aby človek bol schopný konať ako Božie dieťa a zaslúžil si večný život (por. *KKC* 1813). Božské čnosti majú za svoj materiálny i formálny predmet Boha: - veriť v Boha pre Boha, pre jeho autoritu; - dúfať v Boha pre Boha, pre jeho charakter; - milovať Boha pre Boha, lebo je Láska. Tak ako prirodzený život dáva človeku schopnosti, tak aj nadprirodzený život dáva človeku isté schopnosti. Vliate čnosti sú duchovné schopnosti z nadprirodzeného života. Viazu sa na svätosť v duši.

Dary Ducha Svätého sú dispozície, trvalé vlastnosti (habitus), ktoré otvárajú človeka Božej inšpirácii (por. Tomáš Akvinský, +1274, *Theologická summa* II-1., 68, 1). Dary vytvárajú príbuzenstvo človeka s Bohom.

Ovocie Ducha Svätého sú duchovné dokonalosti – akoby preddavok nebeských dokonalostí.

Magistérium

Dogma: „Spolu s posväcujúcou milosťou Boh vlieva do duše človeka tri božské čnosti – vieru, nádej a lásku.“

Por. *Rim* 5, 5; Tridentický koncil, r. 1547, *DH* 1561, 1530; *KKC* 1813.

Božské čnosti sú čnosťami len v prenesenom zmysle slova, lebo sa nenadobúdajú cvičením, ony sú vliate; ony sú viac darovanou schopnosťou nadprirodzene konať. Božské čnosti sú základom a charakteristikou morálneho konania kresťana. Boh je formálny predmet morálnych čností.

Istá náuka: „S posväcujúcou milosťou sa vlievajú do duše človeka aj dary Ducha Svätého.“

Por. *Sk* 2, 33; *Jn* 20, 22; *1 Kor* 13, 13; *KKC* 733-736, 1082, 2003.

Najväčší Boží Dar je Duch Svätý v duši. Základné stvorené dary Ducha sú klasické a špecifické (tieto sa viažu na sviatosti).

Pôsobenie Ducha je jediné, len má – podľa okolností – rôzne účinky. Pre človeka, ktorý má dary Ducha, Božie požiadavky už nie sú cudzie a hrozivé, ale dôverné a dobré. Rozdiel medzi darmi Ducha Svätého a vliatymi čnosťami je v účinnom princípe. Dar je od Ducha a čnosť je zo schopnosti duše, ktorá je posvätená (por. *Theologická summa* II-1., 68, 1).

Istá náuka: „Duch Svätý v posvätej duši tvorí ovocie (dokonalosti).“

Por. *Jn* 7, 37-39; *KKC* 1832.

Ovocie Ducha je preddavok večnej slávy. Tradícia na základe *Písma* (por. *Gal* 5, 22-23) vyratúva dvanásť dokonalostí – ovocí Ducha: láska, radosť, pokoj, trpezlivosť, zhovievavosť, dobrota, láskavosť, vlídnosť, vernosť, skromnosť, zdržanlivosť a čistota (por. *KKC* 1832). Ovocie Ducha – na rozdiel od chariziem – majú všetci, ktorí úprimne hľadajú Boha. Ježiš učil, že dobré ovocie prináša ten, kto je spojený s ním (por. *Jn* 15, 5, 16; *Mt* 13, 8-9).

Duch Svätý ako „Dar darov“ a ako „Radosť“

Zoslanie (príchod) Ducha Svätého na zem je najväčší Dar všetkých duchovných darov (por. *KKC* 733-736, 1082, 2003). „Dar darov“ (Duch) vychádza od Otca (*Sk* 2, 33) a Syna (*Jn* 20, 22) – je teda nestvoreným večným Darom pre svet.

Ježiš zjavil svetu, že Duch je Radosťou Otca i Syna (por. *Lk* 10, 21-22). On je aj radosťou evanjelia a dušou kresťanstva. Duch pripodobňuje veriacich Ježišovi, lebo je jeho Duchom. Duch vo veriacich vyvoláva tie myšlienky, aké vyvolával v Ježišovi, por. *I Kor* 2, 16; *Flp* 2, 1-4. Bez pôsobenia Ducha by nebolo možné pochopiť šťastie Ježišových blahoslavenstiev. Radosť z Ducha symbolizuje oheň – horlivosť za dobro, za Božiu slávu. To Duch uchováva v srdci kresťana silné nadšenie a radostnú ochotu konať dobro pri každej mozgnej príležitosti.

Opakom radosti z Ducha je smútok, ktorý v človeku spôsobuje hriech a ktorý nepriamo svedčí, že Duch má byť zaangażovaný do ľudského života.

Podľa katolíckej náuky Duch Svätý vystupuje ako milý nebeský hosť, ktorý je v podstate šľachetný a štedrý (dary Ducha, vliate čnosti, ovocie Ducha). On v slobode buduje s každým človekom vzájomné zalúbenie. Bez unáhlených skokov konštituuje v ňom vnútorný poriadok, formuje svedomie a vystupuje v mene jeho „lepšieho ja“. Prítomnosť Ducha je dynamický proces.

Stvorená radosť je aj ovocie Ducha ako preddavok večnej slávy (vid' článok nižšie).

Božské (teologálne, vliate) čnosti – viera, nádej, láska

Viera, nádej a láska (por. *I Kor* 13, 13) sa preto volajú božské alebo teologálne čnosti (a odlišujú sa od bežnej viery, nádeje a lásky), lebo sa bezprostredne vzťahujú na Boha (nie teologické čnosti, lebo sa neviažu na náuku – teológiu). Pôvodcom, dôvodom a predmetom teologálnych čností je jeden Boh v troch osobách (*KKC* 1812). Tieto božské čnosti následne stvárajú a oživujú všetky morálne čnosti človeka (por. *KKC* 1813). Morálne čnosti sú „sily“, ktoré učia vyhovieť duchu kresťanskej lásky v konkrétnom živote; je ich veľa.

Vliatie božských čností pri ospravedlnení človeka nie je jednorazový impulz, je to stála schopnosť posvätenej duše.

Viera je základom ospravedlnenia, základom nádeje a lásky, por. *Hebr* 11, 1. Viera je odpoveď človeka zjavujúcemu Bohu, ktorý sa človeku dáva a súčasne mu prináša prehojné svetlo pri hľadaní posledného zmyslu jeho života (por. *KKC* 26). Viera je nadprirodzená milosť. Veriť možno iba vďaka milosti a vnútornej pomoci Ducha Svätého. Je však takisto pravda, že veriť je pravý ľudský úkon (por. *KKC* 154). Viera sa rozvíja a posilňuje modlitbou (*Lk* 17, 5), náboženským vzdelávaním (*Christus Dominus* 14), ohlasovaním (*Presbyterorum ordinis* 4) a konaním podľa viery (*Unitatis redintegratio* 23), čiže vytváraním tzv. atmosféry viery (por. *Cirkev žije z Eucharistie* 36). Viera v Boha má nielen osobný charakter, ale aj spoločenský a historický, por. *Mk* 16, 16.

Dar viery ostáva v tom, kto proti viere nezhršil, por. *DH* 1544. Prehrešenia proti viere sú: - dobrovoľné pochybovanie o viere; - nevera (nedbanlivosť o zjavenú pravdu alebo dobrovoľné nesúhlasenie s ňou); - heréza; - apostáza (úplné odvrhnutie kresťanskej viery); - schizma (odmietnutie podriaďiť sa rímskemu pápežovi alebo odmietnutie spoločenstva s členmi Cirkvi, ktorí sú mu podriadení), por. *KKC* 2088, 2089. Keďže viera bez skutkov je mŕtva (*Jak* 2, 26), viera bez nádeje a lásky nezjednocuje veriaceho naplno s Kristom a nerobí ho živým údom jeho tela (*KKC* 1815).

Osobná viera má tri dimenzie (Jozef Uhrin, +1983): - intelektuálnu, ktorá spoznáva zjavenie; - vôľovú, ktorá prijíma zjavenie; - praktickú, ktorá zjavenie žije.

Nádej je formou viery a lásky. Teologálna nádej je zameraná: - na najvyššie Dobro (Boha); - na blažené spoločenstvo s ním (hoci tento cieľ je ľudskou slabosťou ohrozený); - na možnosť (s pomocou Božou) dosiahnuť večný cieľ.

Keď Boh volá človeka, človek musí dúfať, že Boh mu dá schopnosť opätovať jeho lásku. Nádej je aj obava uraziť Boha a privolať na seba trest (*KKC* 2090); nádejou človek vkladá svoju dôveru do Kristových prisľúbení a nespolieha sa na svoje sily, ale na pomoc Ducha Svätého, por. *Hebr* 10, 23; *Tít* 3, 6-7. Čnosť nádeje zodpovedá túžbe po šťastí, ktorú Boh vložil do srdca každého človeka; osvojuje si očakávania, ktoré podnecujú činnosť ľudí; očisťuje tieto očakávania, aby ich zamerala na nebeské kráľovstvo; ochraňuje pred malomyselnosťou; je oporou vo chvíľach opustenosti; rozširuje srdce v očakávaní večnej blaženosti. Nadšenie, zdravý optimizmus, vzbudený nádejou chráni pred egoizmom a vedie k radosti z kresťanskej lásky (por. *KKC* 1817, 1819). Nádej je

veľmi úzko spojená s vierou (por. *Hebr* 11, 1), a preto všetko, čo prehlbuje teologálnu vieru, pozitívne rozvíja aj teologálnu nádej.

Prehrešenia proti nádeji sú: - zúfalstvo (strata nádeje v Božiu dobrotu a spravodlivosť); - opovážlivosť, por. *KKC* 2091. Sú dva druhy opovážlivosti: - preceňovanie svojich schopností (dúfa, že sa spasí bez pomoci zhora); - opovážlivé spoliehanie sa na Božie milosrdenstvo (dúfa, že dostane Božie odpustenie bez obrátenia a večnú slávu bez zásluhy).

Nádej sa prejavuje najmä v dvoch čnostiach: - v trpezlivosti, ktorá neprestáva konať dobro ani zoči-voči zjavným neúspechom; - v čnosti pokory, ktorá prijíma Božie tajomstvo a dôveruje mu aj v temnotách (*Deus caritas est* 39).

Z personálneho hľadiska je nádej veľkým osobným umením človeka. Vďaka nádeji človek neupadne do jednostrannosti a „vyváži“ veľké životné extrémny – prítomnosť a budúcnosť, dobro a zlo, silu a bezmocnosť.

Láska (k Bohu) je cieľ viery i celého života. V ľudských náboženstvách hrozili láske medzi Bohom a človekom dve krajnosti. Odstup, keď sa Boh kľádol príliš vysoko, a potom profanácia, keď sa Bohu pripisovali všetky ľudské vlastnosti, dobré i zlé.

Teologálna láska je božská čnosť, ktorou človek miluje Boha nadovšetko (kvôli nemu samému) a svojho bližneho ako seba samého, a to z lásky k Bohu (por. *KKC* 1822). Teologálna láska je však v podstate vzťahová – hneď prechádza na Božie stvorenia. Pán Ježiš urobil z lásky „svoje“ nové prikázanie: „Toto je moje prikázanie: Aby ste sa milovali navzájom, ako som ja miloval vás“ (*Jn* 15, 12). Pritom „ako“, gr. *kathos*, má nielen prirovnávací význam, ale najmä zdôvodňujúci význam (Emil Krapka). Pán žiadal, aby jeho nasledovníci milovali (tak, ako aj on) svojich nepriateľov (por. *Mt* 5, 44), deti (por. *Mk* 9, 37), chudobných (*Mt* 25, 40. 45) a aby sa stali bližnými aj tých najvzdialenejších (por. *Lk* 10, 27-37).

Vrcholom zjavenia je novozákonná pravda – Boh je Láska (*I Jn* 4, 7). Človek potrebuje dar Ducha (*Rim* 8, 15), aby si zamiloval Boha, čo ho podnecuje (*2 Kor* 5, 14) a pripravuje na stretnutie s Bohom (*I Kor* 13, 12). Pravá láska pramení v Bohu (por. *I Jn* 4, 7-11), prevyšuje všetky čnosti (*I Kor* 13, 13) a podnecuje praktizovanie ďalších čností. Láska je „zväzkom dokonalosti“ (*Kol* 3, 14) a formou (mierou) ostatných čností (*KKC* 1827). Ovocím lásky je radosť, pokoj a milosrdenstvo. Láska však vyžaduje nielen dobročinnosť, ale aj bratské napomínanie, por. *KKC* 1829.

Proti teologickej láske sa možno prehrešiť rozličnými spôsobmi: - ľahostajnosť (neberie do úvahy Božiu lásku a popiera jej silu); - nevďačnosť (Božiu lásku neodpláca láskou); - vlažnosť (váha milovať Boha i bližneho); - znechutenosť alebo duchovná lenivosť (odmieta radosť, ktoré pochádzajú z Boha a jeho darov); - nenávisť voči Bohu (pyšné protivenie sa a zlorečenie Bohu, ktorý zakazuje hriechy a ukladá tresty, por. *KKC* 2094); - nenávisť voči človeku a svetu. Pretože anti-láska vystupuje proti stvoreniu (por. *KKC* 2303), ničí osobu (subjekt i objekt antilásky).

Zo stvorených duchovných darov je najväčšia láska, por. *I Kor* 13, 13; *Rim* 12, 9-10. Charizmatická láska, hoci bezbranná, je nezničiteľná. V nej je človek rozhodnutý „byť dobrý“, aj keď všetci okolo neho budú zlí, lebo on je ukotvený v Bohu. František Saleský (+1622) učil, že všetky dary Ducha sú len vlastnosti a dokonalosti pravej lásky.

Augustín (+430) napísal: „Završením všetkých našich činov je láska. Tam je cieľ: kvôli nemu bežime; k nemu bežíme; keď ho dosiahneme, nájdeme odpočinok“ (*Tractatus in Epistulam Joannis ad Parthos* 10, 4).

Dary Ducha Svätého – klasické a špecifické

Rôzne účinky konania Ducha Svätého sa volajú dary. Sú to stále dispozície (habitus), ktoré robia človeka ochotným riadiť sa Božími vnuknutiami. Možno ich rozdeliť na klasické a špecifické (špeciálne) dary.

Klasických biblických darov (por. *Iz* 11, 1-2) je sedem: múdrosť, rozum, rada, sila, poznanie, nábožnosť a bázeň voči Bohu, por. *KKC* 1831, 2003. Po prvý raz boli vypočítané v *Damasovom dekréte* v r. 382 (*DH* 178); ich počet „sedem“ má aj symbolickú hodnotu, ktorá zna-

mená plnosť. Pôsobenie Ducha má totiž mnohoraké, nielen tieto sedmoraké, prejavy. Všetky dary Ducha dokonale vlastní vtelený Boží Syn – Ježiš Kristus.

Múdrost' je – podľa slovníka slovenského jazyka – súhrn vedomostí. Múdrost' umožňuje človeku, aby správne používal prostriedky, ktoré ho privedú k cieľu.

V biblickom kontexte podobu múdrosti (*Múd 7, 7*) prebralo Božie zjavenie. Ale nie tak, žeby sa zmenilo na humanizmus (čiro ľudský pokrok). Inšpirovaná múdrost' – aj vtedy, keď prijíma výkvet ľudskej múdrosti – má inú povahu. Počiatkom i cieľom biblickej múdrosti je bázeň voči Bohu (*Prís 9, 10; Sir 1, 14-18*). Boží Syn je múdroťou Otca, tak ako je aj jeho Slovom (por. *Jn 1, 1n*). Múdrost' sveta sa stala hlúposťou, keď Syna neuznala (*Rim 1, 21n*). Tá múdrost', ktorá uznáva Ježiša Krista, je pravou – kresťanskou múdroťou. Kresťanská múdrost' má základ v zjavení a Duch ju dáva tým, ktorí sa nechávajú poučiť (*I Kor 2, 10-16; Ef 1, 17*). Ľudská múdrost', keď sa vylieči z pýchy (por. *Gn 3, 5n*), sa zmysluplne rozvíja (*Múd 9, 6*) v inšpirovanej múdrosti.

V duchovnom živote dar múdrosti uschopňuje človeka, aby rád spoznával Boha ako zmysel a šťastný cieľ svojho života.

Rozum je ľudská schopnosť premýšľať.

V biblickom význame rozum nie je schopnosť abstraktne myslieť, ale je to praktická schopnosť správne a úspešne konať (por. *Neh 8, 2-3; Ž 32, 9*). Preto je v *Písme* rozum a rozumnosť úzko spojená s človekom – s jeho charakterom a vzťahom k Bohu. Zlý, zvrátený človek má zvrátený a zatemnený aj rozum (*Iz 44, 19; Ef 4, 18*). V tomto zmysle je rozum spájaný so srdcom (*Prís 15, 32*) a poslúchanie Božích prikázaní zvyšuje rozumnosť (por. *Ž 111, 10; 119, 104*).

V duchovnom živote dar rozumu umožňuje človeku hlbšie spoznávať Božie pravdy a rozoznať morálne dobro od zla.

Rada je návod – metóda – na konanie, na poučenie.

V zjavení sa rada spája s Božím zámerom, s tým, čo Boh zamýšľa so svetom i s jednotlivcom. Boh láskavo chce spásu sveta v Kristovi (por. *Jn 3, 16; Ef 1, 9n*). Ježiš sa vtelil aj preto, aby ľudstvu ukázal správny spôsob života (por. *Jn 1, 4; Iz 9, 5*). Kristove rady sú cez Evanjelium dostupné všetkým ľuďom (*Sk 2, 36-39*).

V duchovnom živote dar rady pomáha človeku nájsť riešenie vlastných i cudzích problémov.

Sila je schopnosť podávať výkon. Je to zdroj energie, prameň účinnosti.

Sväté písmo často oslavuje Božiu silu, ktorá zachraňuje veriacich (*Rim 1, 16*) a zahanbuje silných sveta (*I Sam 17, 45; I Kor 1, 27*). Kto sa nespolieha len na seba (*Ž 22, 16n*), ale predovšetkým na Pána Boha (*2 Kor 4, 7*), dokáže veľa – i zachrániť si dušu (*Flp 4, 13*).

V duchovnom živote dar sily uschopňuje človeka žiť podľa viery aj napriek ťažkostiam.

Poznanie je nadobúdanie vedomostí alebo súhrn vedomostí.

Podľa *Písma* je poznanie viac ako obyčajné „vedenie“, je to existenčný vzťah, konkrétna skúsenosť. V náboženskom poznaní všetko začína Božou iniciatívou – zjavením, povolaním človeka. Človek má otvoriť oči, no najmä srdce, a „spoznať“ zjavujúceho sa Boha (*Oz 4, 1; Iz 1, 17; Mt 7, 22n*). Najkrajšie sa Boh zjavil v Ježišovi Kristovi (por. *Hebr 1, 1-2*). On je najpovolanejší predstaviť Boha (por. *Lk 10, 22*). Biblické poznanie teda znamená vstúpiť do živého prúdu, ktorý tryská z Božieho srdca a prúdi späť do neho (*Kol 2, 2n; I Kor 13, 12*).

V duchovnom živote dar poznania umožňuje človeku prijať pravdu. Niektorí autori nazývajú tento dar aj umenie. Je naozaj veľkým „umením“ žiť tak dobre, aby život smeroval k Bohu.

Nábožnosť alebo zbožnosť je dodržiavanie náboženských zásad.

Kresťanská zbožnosť pramení z Božieho daru vnútorného života (*2 Pt 1, 3*), ktorý človek dostáva s vierou a je odpoveďou na spasiteľné Božie povolanie (*I Tim 3, 16*). Pravej zbožnosti učí

evanjelium (*1 Tim 6, 3; Tit 1, 1*). Zbožnosť neničí pozitívne pozemské povolanie, zušľachtuje ho. Pretože je veľa „povolání a zamestnaní“, veľa je aj podôb zbožnosti. Platí, že pravá vnútorná zbožnosť má aj pravé (vhodné a prítlačivé) vonkajšie prejavy, vid' liturgia a ľudová zbožnosť.

V duchovnom živote dar zbožnosti pomáha žiť v priateľstve s Bohom. Obsahuje klaňanie, ako prejav najvyššej úcty a lásku, ako prejav najdokonalejšieho vzťahu.

Bázeň voči Bohu – podľa slovníka slovenského jazyka – znamená úctu a lásku k Bohu, hoci bázeň vo všeobecnosti znamená istý strach.

Povrchné poznanie *Svätého písma* charakterizuje *Starý zákon* ako zákon bázne a *Nový zákon* ako zákon lásky. V oboch častiach *Písma* bázeň a láska koexistujú, hoci rozdielnym spôsobom. Náboženská bázeň nie je strach – je to úctivá adorácia pred Bohom a jeho dielami (por. *Iz 6, 5; Lk 5, 9n; Sk 2, 43*) a istý spôsob, ako sa človek otvára spásy (por. *Flp 2, 12*) i pozemskému požehnaniu (*Sir 1, 11-13*). Bázeň voči Bohu oslobodzuje od strachu (*Mt 10, 26n*), lebo posilňuje dôveru v Boha a zabraňuje človeku hrešiť – urážať Boha (por. *Ž 36, 2-3*).

V duchovnom živote dar bázne vedie človeka, aby neurazil Boha, ktorému sa klania a ktorého miluje a aby pokorne a s úctou prijímal Božiu vôľu.

Špecifické dary

Každá jedna zo siedmich Kristových sviatostí udeľuje okrem posvätenia aj špecifický sviatostný dar, ktorý predstavuje určitú božskú pomoc k dosiahnutiu konkrétneho účelu sviatosti (por. *Theologická summa III, 62, 2*). Špecifický dar sa však vecne nelíši od posväcujúcej milosti.

Ovocie Ducha Svätého

Mocou Ducha Svätého môžu Božie deti (živé nadprirodzeným životom) prinášať ovocie (*KKC 736*); hovorí sa tiež, že Duch to ovocie utvára. Ovocie Ducha je akoby preddavok nebeských dokonalostí. Týchto ovocí je dvanásť (por. *Gal 5, 22n; KKC 1832*).

Láska

Láska ako morálna čnosť je u veriaceho oživovaná a stváraná teologálnou láskou. Bežná láska je kladný citový vzťah, náklonnosť. Predmetom (bežnej) lásky sú Božie stvorenia, najmä človek.

V Božom zjavení slovo láska vyjadruje veľa vecí – telesných i duchovných, vášnivých i premyslených, budujúcich i ničiacich. Boh je iniciatívny v láske (je jej pôvod a dôvod) a vyžaduje od ľudí slobodnú odpoveď. Božia láska sa dá vytušiť zo stvorenia, z milosrdenstva voči hriešnikom a najmä zo záchrany v Kristovi (por. *Jn 3, 16*) – v jeho utrpení kríža (*Lk 9, 22; Hebr 2, 17*).

V *Novom zákone* je láska k Bohu spätá s láskou k blížnemu (por. *Mk 12, 28-33; Gal 5, 14; Kol 3, 14*). Kresťanská láska, ktorá je náročná a konkrétna, je vlastne zjednotením sa s Bohom (por. *1 Jn 4, 7-5, 4*) a s blížnymi (*Jn 13, 35*).

Láska, ktorú v dušiach ľudí utvára Duch, „je trpezlivá, dobrotivá; nezávidí, nevypína sa, nevystatuje sa, nie je nehanbná, nie je sebecká, nerozčuluje sa, nemyslí na zlé, neteší sa z nepravosti, ale raduje sa z pravdy; všetko znáša, všetko verí, všetko dúfa, všetko vydrží“ (por. *1 Kor 13, 4-7*).

Radosť

Radosť je príjemný duševný stav, potešenie. K ovociu Ducha patrí čistá radosť (por. *Gal 5, 22; KKC 1832*).

Boh dáva ľuďom malé i veľké radosti zo života (napr. *Sdc 9, 13; Ž 126, 5*), tzv. prirodzené radosti; tie môžu byť aj telesné aj duchovné. Zrelý človek čerpá z prameňa telesných radostí vždy tak, aby neporušil duchovný poriadok. Nadprirodzené radosti pochádzajú z právd zjavenia, že Boh je Stvoriteľ (*Sir 24, 12; Mt 19, 4*) a Spasiteľ (*Iz 43, 3; 2 Pt 3, 2*) a vrcholia v pozvaní do Božej radosti (*Mt 25, 21*). Definitívnemu blaženému spojeniu s Bohom predchádza na zemi nádej nového života (*Rim 12, 12; 15, 13*).

Radosť, ktorú v dušiach ľudí utvára Duch, pochádza „z prameňa spásy“ (por. *Iz 12, 3*). Kto

počúva Božie slovo (*Jer* 15, 16) a zachováva ho (por. *Mt* 13, 19-23), prekypuje radosťou (*Lk* 10, 17), lebo žije v Božej milosti (*Jn* 16, 23-24).

Pokoj

Pokoj je stav odpočívania, stav rozvážnosti.

Podľa *Písma* je pokoj súhrn dobier, ktoré dáva spravodlivosť (*Ž* 38, 4; 85, 9-14; *Rim* 5, 1). Pokoj je plnosť šťastia (*Lv* 26, 12), nielen neprítomnosť vojny (*Kaz* 3, 8; *Zjv* 6, 4). Ježiš získal svetu tento pravý pokoj (*Jn* 16, 33; 14, 27).

Pokoj, ktorý v srdciach ľudí utvára Duch (*Ef* 2, 14-17; *I Kr* 5, 18; *Jn* 14, 27), môže byť len v srdci, v ktorom nevládne hriech (*Jer* 8, 10-12; *Iz* 57, 2), roztržitosť a ktoré nie je nedôverčivé, čiže je „hodné“ pokoja (por. *Mt* 10, 13; *Rim* 14, 17).

Trpezlivosť

Trpezlivosť je znášanie nepríjemností bez odporu. Je to schopnosť čakať a „umenie trpieť“.

Biblia učí, že trpezlivosť je prejavom lásky v utrpení (por. *Lk* 24, 26). Boh má trpezlivosť s hriešnikmi (por. *Joel* 2, 13; *Iz* 55, 6), lebo ich miluje a chce ich spasiť (*Ž* 103, 8n; *Sir* 18, 8n; *Lk* 15). Božia trpezlivosť nikdy nie je slabosť, ale výzva na obrátenie (napr. *Jer* 13, 27; *2 Mach* 6, 14; *Hebr* 10, 13). Ľudia musia nasledovať Božiu a Ježišovu trpezlivosť (*Sk* 8, 32; *Hebr* 12, 2n), aby dosiahli požehnanie a večnú blaženosť (*Mt* 10, 22; *Jak* 1, 12).

Trpezlivosť, ktorú v dušiach utvára Duch (*I Pt* 3, 20), pochádza z dôvery v Boha (por. *Sir* 2, 3-4; *Zjv* 13, 10). Prekonáva ťažkosti (por. *Rim* 5, 3) a vzbudzuje nádej (*Rim* 15, 4).

Zhovievavosť

Zhovievavosť je benevolentnosť, povolnosť. Je blízka trpezlivosti.

Rozdiel medzi trpezlivosťou a zhovievavosťou je vo vnútornom zameraní. Trpezlivosť môže byť zameraná „na niečo“ aj „na niekoho“. Zhovievavosť je však zameraná len „na niekoho“ (por. *Mt* 18, 26). *Písmo* zjavuje, že zhovievavý je Boh (*Neh* 9, 17; *Ž* 86, 15; 145, 8; por. *Nah* 1, 3) voči hriešnikom. Tí, čo nasledujú Ježiša, by mali byť zhovievaví (por. *Kol* 3, 12).

Zhovievavosť, ktorú utvára Duch (*Ž* 86, 15), umožňuje tolerantnejšie pozeráť na bližneho.

Dobrota

Dobrota je láskavosť. Je vlastnosťou dobrého človeka.

Všetko, čo je, pochádza od dobrého Boha, a je v podstate dobré (*Gn* 1, 31). Slobodné bytosti však majú voľbu, ktorá ich mravne kvalifikuje (*Dt* 11, 26n). Spasiteľ zvíťazil nad hriechom človeka, a tak ukázal najkrajšiu dobrotivosť (por. *I Kor* 11, 24; *Mk* 14, 24; *Lk* 22, 20). Ak človek bude nasledovať Ježiša, bude mať podiel na jeho dobrote (*Lk* 12, 33n; *Hebr* 9, 11-12; *Zjv* 21, 1n).

Dobrota od Ducha (*Ž* 86, 5; *I Sam* 10, 9-11) je praktická snaha byť dobrý ku každému (*Rim* 12, 20-21). Nepopiera pravdu (*Mt* 25, 41-43), ani neschvaľuje neporiadok (*Jn* 2, 14-16), to by bola slabosť.

Láskavosť

Láskavosť je vľúdne správanie, je to dobrota.

Podľa Božieho zjavenia je láskavosť dcérou – prejavom – lásky, pretože láska musí byť konkrétna (por. *Mt* 25, 1-12; *Am* 5, 23-24; *Lk* 19, 8-10). Existujú dve krajnosti. Láskavosť bez lásky, vtedy je láskavosť dotieravá a odpudzujúca. Láska bez láskavosti, vtedy je láska okyptená, bez potrebného vonkajšieho prejavu (človek má nielen ducha ale aj telo).

Láskavosť, ktorú v dušiach ľudí utvára Duch, je vítaným a milým vonkajším prejavom pravej lásky (por. *I Kor* 13, 4-7). Láskavosť je láska oblečená do skutkov.

Vľúdnosť

Vľúdnosť je privetivosť, priateľskosť, priazeň.

V *Písme* Boh vystupuje ako vzor vľúdnosti (*Zach* 11, 4-11). Boh preukázal vľúdnosť voči

všetkým ľuďom (por. *Jn* 3, 16; *Lk* 22, 19-20) a žela si, aby ho ľudia napodobňovali (por. *Iz* 66, 2). Pavol apoštol predstavuje vlúdnosť ako spoločenskú čnosť, ako opak hašterivosti a nemiernosti vo vzťahu k blíznym (por. *Tít* 3, 1-2). Vlúdnosť je plodom lásky (jej vonkajší prejav) a trpezlivosti.

Vlúdnosť, ktorú v dušiach ľudí utvára Duch, je láskavá a umiernená trpezlivosť.

Vernosť

Vernosť je úprimná oddanosť, je to dodržiavanie záväzkov.

Vernosť je charakteristickou vlastnosťou Boha (*Mal* 3, 6; *Oz* 2, 22; *Ž* 36, 6). Človek je neverný (*Iz* 42, 18-22), pokiaľ mu Kristus – verný svedok pravdy (por. *Jn* 18, 37; *Zjv* 3, 14) – neudeľí svoju milosť (*Jn* 1, 14-16), aby dokázal byť verný a zaslúžil si korunu života (*Zjv* 2, 10). Vernosť v malom je základom väčšej vernosti, por. *Lk* 16, 10; *Mt* 25, 21-23.

Vernosť, ktorú v dušiach ľudí utvára Duch, je skonkrétneňá dobrota voči druhej osobe – v prvom rade voči Ježišovi. Vernosť je aktívna čnosť.

Skromnosť

Skromnosť je striedmosť a zdržanlivosť, je prejavom miernosti.

Podľa *Biblie* patrí skromnosť k základným čnosťami, ale nie v zmysle gréckeho humanizmu. Humanisti hovoria o čnosťami z hľadiska človeka, aby bol jedinec dokonalý. *Písmo* predstavuje čnosti z hľadiska Boha a jeho zámerov s človekom. Pán chce ľudí zjednotiť so sebou (por. *Gn* 5, 22; *Ž* 1, 2; *Ef* 6, 10) a to je opravdivá dokonalosť i cieľ ľudí (*1 Pt* 1, 9; *Prís* 16, 4). Skromnosť súvisí s bedlivosťou, ktorá sa stará o dosiahnutie vytýčeného cieľa (*Prís* 8, 34). Skromnosť má sprevádzať celý kresťanský život v boji proti pokušeniam (por. *1 Pt* 5, 8). Zanedbávanie skromnosti a miernosti je znakom „nečakania“ na Pána (*Mt* 24, 45n).

Skromnosť (miernosť), ktorú v dušiach ľudí utvára Duch, je ideálnou mierou všetkých pozemských dobie. Je to vlastnosť osoby, ktorá má správnu mieru v každej oblasti života. Nejde teda o nejakú pasivitu alebo o trestuhodné nevyužívanie dobrých možností.

Zdržanlivosť

Zdržanlivosť je rezervovanosť a umiernenosť.

Písmo učí o zdržanlivosti ako o potrebnom odriekaní istých príjemností (aj dovolených). Zdržanlivosť je spolu s modlitbou a almužnou podstatným znakom ponížnosti, nádeje a lásky človeka pred Bohom. Zdržanlivosť ako náboženské gesto je veľmi užitočná, lebo otvára človeka Božiemu svetlu (*Dan* 10, 12) a pripravuje ho na stretnutie s Bohom (*Ex* 34, 28; *Dan* 9, 3). Pred parúziou má zdržanlivosť nenahraditeľné miesto v Cirkvi (*Sk* 14, 23; *2 Kor* 6, 5; *Mk* 2, 19n).

Zdržanlivosť, ktorú v dušiach ľudí utvára Duch, je sestrou skromnosti. Skromnosť je viacmenej zameraná na osobnú sebadisciplínu (vyváženosť osoby) a zdržanlivosť je orientovaná aj navonok – na druhého.

Čistota

Čistota je počestnosť, mravnosť, bezúhonnosť.

Písmo dôrazne pripomína, že čistota je dispozícia človeka, ktorá mu umožňuje, aby sa mohol priblížiť k posvätným veciam a k Bohu (por. *Mt* 5, 8; *Ex* 3, 4-5), t.j. aby nemal hriechy (*Ez* 36, 25n; *Iz* 35, 8). Pojem čistoty postupne smeruje k vnútornej mravnosti a počestnosti (*Jób* 11, 4. 14n; *Mk* 7, 14n), ktorú udeľuje Boh (*Ž* 51, 4. 9-12; *Jn* 15, 3). Obrady očisťovania predobrazovali vnútorné očistenie. Ježiš ich nahradil najdokonalejšou obetou (*Hebr* 9; 10; *Zjv* 7, 14).

Čistota, ktorú v dušiach ľudí utvára Duch, znamená v širšom zmysle slova absenciu každého hriechu. V špecifickom zmysle čistota znamená absenciu hriechu proti 6. a 9. Božiemu prikázaniu. Takáto čistota, ak je dokonalá, sa u neporušeného dospelého subjektu (muž, žena) volá panenstvo.

Čistota je pozitívna integrácia sexuality do ľudskej osobnosti, a tým aj vnútorná jednota človeka v jeho telesnom a duchovnom bytí; preto je veľkým a vzácnym pokladom pre človeka. Čnosť čistoty má základ v miernosti a cieľ v rozumnom zvládnutí ľudskej zmyselnosti.

Posvätenie dospelých

Najdôležitejším dielom Tridentského koncilu bol *Dekrét o ospravedlnení*. Dekrét z r. 1546 (zo 6. sesie) v 16 kapitolách a 33 kánonoch obsahuje katolícku náuku o ospravedlnení, o posväcujúcej milosti a o zásluhách.

Ospravedlnenie je vytvorenie spravodlivosti (stvorenej svätosti) v ľudskej duši. Je to súhlas s Božou spravodlivosťou; prenesenie z nespravodlivosti do spravodlivosti; vytvorenie spravodlivého; udelenie Božej spravodlivosti skrze Krista; odpustenie hriechov a doplnenie dobrých skutkov. Ospravedlnenie je nielen odpustenie hriechov, ale je aj posvätenie a vnútorné obnovenie človeka, por. *Rim 7, 22; Ef 3, 16*. Ospravedlnenie, chápané aktívne, je vliatie milosti spôsobujúcej omilostenie; brané pasívne je oslobodenie od hriechov a dosiahnutie milosti.

Dospelý človek môže byť ospravedlnený (posvätený) v troch prípadoch (stavoch, možnostiach). **Prvý prípad** je vtedy, keď sa hriešnik prvý raz stáva ospravedlneným, svätým. **Druhý prípad** sa týka už ospravedlneného, ktorý žije v posväcujúcej milosti. **Tretí prípad** je vtedy, ak niekto po ospravedlnení zhršil a znovu sa pokánim posväcuje.

Prvý prípad posvätenia (ospravedlnenia) – prvý stav

Poriadok prvého ospravedlnenia človeka je nasledujúci: Najprv Boh svojou milosťou predchádza človeka, pričom ho osvecuje a pohýna jeho myseľ, nielen zvnútra, ale aj zvonku skrze hlásané slovo (por. *Rim 10, 14-15*). Ak človek súhlasí s týmto hnutím, s milosťou predchádzajúcou, za týmto súhlasom ide viera, zošklivenie hriechov a vlastné znovuzrodenie v krste.

Pri prvom ospravedlnení hriešneho človeka, cez ktoré sa človek stáva novým stvorením (por. *2 Kor 5, 17; Gal 6, 15*), jeho predchádzajúce skutky nič nespôsobujú, iba akúsi prípravu a dispozíciu na vieru a milosť, ktorá vyplýva z viery. V tomto zmysle treba chápať všetky svedectvá, ktoré hovoria, že ospravedlnenie je z viery bez skutkov (por. *Rim 3, 28; 4, 6*). K ospravedlneniu sa totiž vyžadujú ešte aj iné veci. Kristus hovorí bezbožným (*Lk 13, 3*): „Ak sa neobráтите, všetci podobne zahyniete.“ Pretože viera je daná ako prvá, vďaka nej sa dosahujú ostatné veci.

Druhý prípad posvätenia – druhý stav

Druhý stav sa týka ospravedlneného, ktorý žije prijaté ospravedlnenie a zdokonaľuje ho „zo dňa na deň“, por. *Ž 60, 9; Sir 5, 8; Iz 58, 2; 2 Kor 4, 16; 9, 8*.

Ten, kto sa cvičí v dobrých skutkoch a v zachovávaní prikázaní (Božích i cirkevných), každodenne sa stáva spravodlivejším, por. *Zjv 22, 11*: „Spravodlivý nech ďalej koná spravodlivo.“ Skutky spravodlivého kvôli spoločnej hodnosti zasluhujú večný život, por. *Mt 19, 17*. Spravodlivý, čiže svätý človek, sa ďalej posväcuje:

1. Skrze Božiu milosť spolupracujúcu i podporujúcu; por. *Flp 4, 13*.
2. Skrze dobré skutky, ktoré zväčšujú aj zachovávajú spravodlivosť; por. *Sir 15, 16; Mt 5, 16*.
3. Skrze iné sviatosti, ako napr. birmovanie, Eucharistiu; por. *Rim 2, 13*.
4. Skrze modlitby vlastné alebo iných svätých; por. *2 Tim 4, 7-8*.

Ospravedlnený človek nutne potrebuje Božiu milosť (špeciálnu milosť, ktorá sa líši od lásky), aby vytrval vo svätosti. Aj u ospravedlneného totiž, kvôli prvotnému hriechu, zostáva zatemnenie mysle i slabosť tela.

Tretí prípad posvätenia – tretí stav

Tretí stav je vtedy, ak niekto po ospravedlnení ťažko zhršil (stratil posväcujúcu milosť), a potom sa znovu pokánim posväcuje. Aj skutočne ospravedlnený človek môže vážne zhršit' a stratiť posväcujúcu milosť (por. *1 Kor 9, 24; 2 Pt 1, 10; DH 1573*).

Nevera (strata viery) nie je jediným smrteľným hriechom ospravedlneného, lebo aj svätec môže zhršit' všetkými inými ťažkými hriechmi. Ak zhrší iným ťažkým hriechom (ako neverou), zostáva mu pravá viera a on zostáva naďalej kresťanom, hoci hriešnym. Padlý po krste môže skrze

Božiu milosť opäť vstať (por. Ž 51, 19; *DH* 1579) a skutočne môže opäť získať stratenú spravodlivosť. Deje sa to cez sviatosť pokánia.

Po opätovnom získaní milosti ospravedlnenia každý kajúci hriešnik podlieha ešte nejakému dočasnému trestu, za ktorý musí robiť pokánie na tomto svete alebo v budúcom, v očistci (por. *Mt* 3, 8; *Lk* 3, 8; *Zjv* 2, 5; *DH* 1580).

Porovnanie prvého posvätenia (1. stav) a opätovného posvätenia (3. stav)

Medzi prvým posvätením a druhým (opätovným) posvätením je, podľa náuky Tridentského koncilu, viacero teologických zhôd i rozdielov.

Zhody medzi prvým posvätením a opätovným posvätením.

- a) Obidve ospravedlnenia sa zhodujú v tom, že vyžadujú hnutie a pomoc Božej milosti.
- b) Obe vyžadujú ľudský súhlas.
- c) Pri oboch sú udeľované zásluhy Krista, vďaka ktorým sa prijímateľ stáva spravodlivým a Božím synom, por. *I Jn* 3, 1-2; *Rim* 8, 16.
- d) V oboch prípadoch sa ospravedlnenie uskutočňuje zo zmluvy a cestou sviatostí.
- e) Obe ospravedlnenia vyžadujú lásku, rozhodnutie pre dobré skutky a nenávisť k hriechu.

Rozdiely medzi prvým posvätením a opätovným posvätením sú početnejšie.

- a) Opätovné ospravedlnenie sa líši od prvého, pretože prvé sa získava krstom a druhé sviatosťou pokánia.
- b) Pri prvom ospravedlnení je odpustená nielen celá vina, ale aj celý dočasný a večný trest. Pri druhom je síce odpustená celá vina a večný trest, ale nie celý časný trest, za ktorý treba robiť pokánie na tomto svete alebo v očistci.
- c) Pri prvom ospravedlnení sa nevyžaduje pokánie, ale iba akási bolesť kvôli hriechu. Pri druhom sa vyžaduje veľký smútok, bolesť i muky. Pretože oveľa väčším trestom sú trestaní tí, ktorí po prijatí Božej milosti zarmútili Ducha Svätého, por. *Ef* 4, 30; *I Kor* 3, 17.
- d) Pri prvom ospravedlnení ide o zrodzenie (Božieho dieťaťa), pri ktorom sa vlieva viera nádej a láska. Pri druhom sa uskutočňuje znovuzrodzenie a nie je vliata viera a nádej, ako v prvom.
- e) Pri prvom ospravedlnení sa duchovne mŕtvy vracia k životu, pri druhom je ťažko chorý uzdravený.
- f) Prvé ospravedlnenie si vždy nevyžaduje užívanie rozumu (krsty detí; krsty nesvojprávnych), druhé ospravedlnenie však predpokladá užívanie rozumu.
- g) Nástroj prvého ospravedlnenia, krst, sa nikdy neopakuje. Nástroj druhého ospravedlnenia, sviatosť pokánia, sa opakuje.
- h) Pred prvým posvätením bezbožní neznesvätili Božiu svätyniu a nezarmútili Ducha Svätého. Pred druhým to hriešnici urobili.
- i) Pri prvom ospravedlnení ľudské skutky prispôsobujú na vieru a milosť, pri druhom už zasluhujú. Časť teológov myslí, že skutky pripravujúce na ospravedlnenie, sú záslužné pre ospravedlnenie na zásade zhody.

Božie kráľovstvo

S Kristovým spásnym dielom začalo rásť, „realizovať sa“, Božie kráľovstvo na zemi, por.: „Neboj sa, maličké stádo, lebo vášmu Otcovi sa zapáčilo dať vám kráľovstvo“ (*Lk* 12, 32).

Božie kráľovstvo ostáva prvým a základným predmetom hlásania Ježiša Krista i jeho Cirkvi, por. *Mt* 4, 17. S jeho príchodom sa skončila vláda Satana, smrti a hriechu, por. *Mt* 12, 28.

Výraz Božie kráľovstvo abstraktne (logicky, myšlienkovy) ohraničuje Božiu moc, lebo reálne sa ohraničiť nedá. Teológia učí o troch aspektoch Božieho kráľovstva: posväcujúca milosť (stvorená svätosť), Cirkev, nebo.

Neviditeľné Božie kráľovstvo – posväcujúca milosť, svätosť

Božie kráľovstvo je aj neviditeľná posväcujúca milosť. Posväcujúca milosť je vnútorná sila v srdci človeka; je to pozitívna danosť, stav – nový život; je to stvorená svätosť. Posväcujúca milosť – svätosť je bytostná i morálna súčasne; bytostný (ontický) rozmer milosti je „božskosť v človeku“ a morálny rozmer je morálne zdokonalenie človeka.

Mt 13, 44: „Nebeské kráľovstvo sa podobá pokladu ukrytému v poli.“ Por. *Mt 13, 45-46* – podobá sa aj vzácnej perle.

Mt 13, 33: „Nebeské kráľovstvo sa podobá kvasu, ktorý žena vezme a vmiesi do troch mier múky až sa všetko prekvasí.“ Exegéza: Obraz poukazuje na veľkú expanznú silu kráľovstva (milosti):

a) jedna miera múky bola 36 litrov; tri miery predstavovali až 108 litrov múky;

b) milosť môže ovplyvniť celého človeka – jeho rozum, vôľu a cit.

2 Kor 5, 17: „Kto je teda v Kristovi, je novým stvorením. Staré sa pominulo a nastalo nové.“

Jn 4, 14: „Kto sa napije z vody, ktorú mu ja dám, stane sa v ňom prameňom vody prúdiacej do večného života.“ Exegéza: Kráľovstvo ako milosť bude zdrojom večného života.

Boh nemohol stvoriť iné bytosti takými, aby im božská blaženosť bola prirodzená (Boh nemôže stvoriť Boha). Aby stvorenia mali účasť na božskej blaženosti, Boh im dáva svoju milosť, ktorá ich zbožšťuje (ale nerobí Bohmi). Život v posväcujúcej milosti je podstatou kresťanstva, je to pozemské prebývanie v spoločenstve osôb Najsvätejšej Trojice.

Viditeľné Božie kráľovstvo – Cirkev

Božie kráľovstvo je aj viditeľné spoločenstvo veriacich – Cirkev. „Cirkev je v Kristovi ako by sviatosťou, čiže znakom a prostriedkom dôverného priateľstva s Bohom a jednoty celého ľudského pokolenia“, *Lumen gentium 1*.

Mk 4, 26-29: „S Božím kráľovstvom je to tak, ako keď človek hodí semeno do zeme; semeno kľíči a rastie a on ani o tom nevie.“ *Mt 13, 24-30* – pšenica a kúkoľ na poli. Oboje rastie do žatvy.

Mt 13, 31-32: „Nebeské kráľovstvo sa podobá horčičnému zrnku. Ono je síce najmenšie zo všetkých semien, ale keď vyrastie, je väčšie ako ostatné byliny a je z neho strom.“

Mt 16, 18: „Ty si Peter – Skala a na tejto skale postavím svoju Cirkev a brány pekelné ju nepremôžu.“

Božie kráľovstvo je viditeľné spoločenstvo, ktoré sa vzmáha (kvantitatívne, ale najmä kvalitatívne). Tento aspekt Božieho kráľovstva sa volá Cirkev, por. *Jn 18, 36; Sk 20, 28*. Viacej o Cirkvi pojednáva eklezialógia.

Eschatologické Božie kráľovstvo – nebeská blaženosť, nebo

Božieho kráľovstva je aj nebo. Nebo je posledným cieľom a uskutočnením najhlbších túžob človeka; nebo je stav najvyššieho a večného šťastia; nebo je večný život, por. *KKC 1023*.

Trinitárny personalizmus, teória aktívneho osobného spoločenstva (Boh a človek), zdôrazňuje, aby sa milosť nezužovala len na milosť Vykupiteľa-Spasiteľa, ale aby sa predstavovala ako ozajstná „Plnosť prítomnosti Trojice“ (Česlav Stanislav Bartník). K tejto plnosti milosti patrí: - milosť Stvoriteľa, čiže milosť Prvého Adama – milosť existencie; - milosť Vykupiteľa, čiže milosť druhého Adama – milosť „novej“, „duchovnej“ existencie; - milosť večného života, čiže milosť tretieho (eschatologického) Adama – milosť trvalého prebývania v Najsvätejšej Trojici.

Ježiš dal najavo, že medzi založením Božieho kráľovstva a jeho úplnou realizáciou uplynie nejaký čas – čas čakania a rastu. Plnú realizáciu predstavil Ježiš ako radostnú svadbu.

Mt 11, 12: „Od dní Jána Krstiteľa podnes trpí nebeské kráľovstvo násilie a násilníci sa ho zmocňujú.“ Exegéza: Násilníci sú tí, ktorí sa vedia zaprieť. Čas rastu vo vernosti býva bolestný (*Jn 15, 10*), ale Boh dáva k nemu silu (*Sk 1, 8*).

Na konci času rastu príde Ježiš (parúzia; *Sk 1, 11*) ako sudca (*Zjv 1, 13-18*), a tak začne Božie kráľovstvo v plnosti. Bude to Kristom predpovedaná eschatologická radostná svadba.

Lk 22, 17: „Lebo hovorím vám. Už ho nebudem jesť, kým sa nenaplní v Božom kráľovstve.“

Mt 25, 34: „Potom kráľ povie tým, čo budú po jeho pravici: Poďte požeňaní môjho Otca. Zaujmite kráľovstvo, ktoré je pre vás pripravené od stvorenia sveta.“

Kto neodvrhne posväčujúcu milosť, v ňom milosť dozreje eschatologickú Plnosť. Ježiš na viacerých miestach hovorí, že jeho kráľovstvo je najvyššia hodnota, ktorá má prednosť pred všetkým. Viacej o nebi pojednáva eschatológia.

Potrebnosť Kristových sviatostí

Sviatosti sú riadnymi prostriedkami – „božskými nástrojmi“ posväčovania ľudí. Úlohou sviatostí je komunikovať Božiu milosť a vieru. Vo sviatostiach dochádza k obdivuhodnému spojeniu Božej iniciatívy a slobodnej odpovede človeka (vysluhovateľa a prijímateľa).

Božia iniciatíva – prvotná účinnosť

Boh je prvotná príčina (causa principalis) každej milosti (por. *Jn* 3, 16; 1, 16). Sviatosti sú nástrojová príčina (causa instrumentalis) milosti (por. *Theologická summa* III., 62, 1).

Jn 3, 5: „Ježiš odpovedal: Veru, veru, hovorím ti: Ak sa niekto nenarodí z vody a z Ducha, nemôže vojsť do Božieho kráľovstva.“

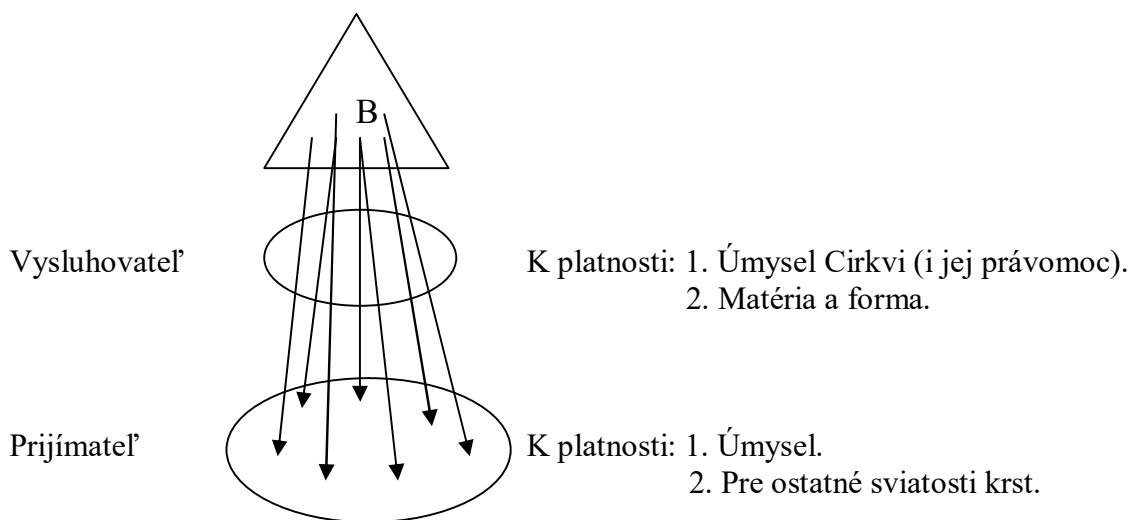
Gal 3, 27: „Lebo všetci, čo ste pokrstení v Kristovi, Krista ste si obliekli.“ Por. *Mk* 16, 16.

1 Tim 4, 14: „Nezanedbávaj dar, ktorý je v tebe a ktorý si dostal skrze proroctvo, vkladáním rúk starších.“

Významní scholastici (napr. Hugo od sv. Viktora, +1141; Peter Lombardský, +1164) učili: „Sviatosť je nielen znakom milosti, ale je aj príčinou milosti.“ Sviatosť posväčuje človeka samotným vykonaným úkonom (ex opere operato). Platná sviatosť (opus operatum) je zárukou, že Boh posväčuje (veď iniciatíva vychádza od neho), por. *1 Jn* 4, 10.

Výrazy „ex opere operato“ a „opus operatum“ vyjadrujú:

- pozitívne – sviatostná milosť pôsobí cez platný sviatostný obrad;
- negatívne – sviatostná milosť nezávisí od morálnej dispozície vysluhovateľa a prijímateľa.

Magistérium

Dogma: „Účinnosť sviatostí závisí od Boha.“

Por. *Jn* 3, 16; Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1607.

Platne vyslúžená sviatosť prináša milosť, ktorú naznačuje (tzv. objektívna účinnosť sviatosti). Účinnosť sviatosti nie je účinnosťou prírodných procesov. Účinnosť sviatosti je primeraná absolútnej slobode Božieho zmilovania. Pôvodcom milosti je Boh.

Konanie vysluhovateľa a prijímateľa – druhotná účinnosť

Boh veľkodušne zapojil ľudí (por. *Lk* 6, 13) ako prostriedok na reálne sprítomnenie Ježiša Krista a jeho spasiteľnej milosti. Sprítomnenie milosti nie je „z ľudí“, ani nie je „bez ľudí“. Konajúci Boží Duch, ktorý nerobí z ľudí bábky, posväcuje vedomú ľudskú činnosť. Preto druhotne účinnosť sviatostí závisí aj od vysluhovateľa a prijímateľa (tzv. subjektívna účinnosť sviatosti). Boh dôsledne rešpektuje slobodu tvorov. Subjektívna dispozícia sa volá „ex opere operantis“, „opus operans“, „opus operatis“. Táto dispozícia však nie je zdrojom milosti (zrno vzklíči rovnako, či bolo zasiate čistou alebo špinavou rukou), je len podmienkou jej vyslúženia a podmienkou jej prijatia.

Vysluhovateľ musí mať k platnosti sviatosti úmysel Cirkvi (i jej právomoc) a musí aplikovať platnú matériu a formu sviatosti. K dovolenosti musí zachovať cirkevné (kánonické a liturgické) predpisy. Vysluhovateľ má byť len jeden človek, čo najlepšie zodpovedá skutočnosti, že je služobníkom Krista – Posvätiťeľa, por. *Theologická summa* III., 67, 3.

Prijímateľ musí mať k platnosti sviatosti úmysel prijať sviatosť. K dovolenosti musí mať zodpovedajúcu prípravu (dogma; *DH* 1559), ktorá je vedomostná a duchovná. Tí, ktorí neužívajú rozum (nemlúvňatá, psychicky postihnutí, dospelí v bezvedomí), majú tzv. minimálnu dispozíciu, alebo negatívnu dispozíciu, t.j. nekladú milosti prekážku.

Dogma: „Sviatosti udeľujú milosť tým, ktorí nekladú prekážku.“

Por. *Zjv* 3, 20; Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1606.

Všetky sviatosti udeľujú posväcujúcu milosť, ktorá ospravedlňuje. Ide buď o prvú svätosť (prenesenie zo stavu ťažkého hriechu do stavu svätosti), alebo o druhú svätosť (zveladenie stavu svätosti). Všetky sviatosti udeľujú aj špecifickú milosť (*Lumen gentium* 11), ktorá predstavuje určitú božskú pomoc k dosiahnutiu konkrétneho účelu sviatosti (por. *Theologická summa* III., 62, 2). Špecifická sviatostná milosť sa však vecne nelíši od posväcujúcej milosti.

Prijímateľ nekladie milosti prekážku, ak je správne disponovaný. Prekážka u prijímateľa (nedisponovanosť) môže byť dvojaká:

- prekážka sviatosti – sviatosť je neplatná (napr. prijímateľ rozhodne nechce sviatosť prijať);
- prekážka milosti – sviatosť je platná (napr. prijímateľ má smrteľný hriech a prijíma birmovanie), ale milosť je zablokovaná, nemôže sa dostať.

Vyžaduje sa, aby prijímateľ nielen nekládol prekážku, ale aby bol duchovne zaangažovaný (*Jn* 1, 11). Veď sviatosť má byť symbolom (syn-ballein) – tým, čo spája, zjednocuje človeka s Bohom; pre ľudskú nedokonalosť je niekedy, žiaľ, aj (dia-ballein) – tým, čo rozdeľuje.

Úmysel vysluhovateľa a prijímateľa

Teologickú náuku o úmysle pri sviatostiach vypracoval Hugo od sv. Viktora (+1141). Úmysel zohráva dôležitú úlohu aj u vysluhovateľa aj u prijímateľa.

Úmysel je vnútorná zaangažovanosť, je to konkrétny vnútorný zámer, slobodný **úkon vôle** smerujúci k cieľu. Vyžadovaná zaangažovanosť vysluhovateľa a prijímateľa (actus humanus) chráni vysluhovanie sviatostí pred mágiou. Úmysel nie je pozornosť, lebo **pozornosť je úkon rozumu**. Avšak podľa pozornosti pri činnosti sa klasifikuje úmysel trojako:

- a) **Aktuálny úmysel** – je daný a aktuálne sa naň myslí.
- b) **Virtuálny úmysel** – je daný, ale aktuálne sa naň nemyslí; koná sa však pod jeho vplyvom.
- c) **Habitualný úmysel** – je daný a neodvolaný.

Úmysel vysluhovateľa

Prvým vysluhovateľom každej sviatosti je Kristus Pán. Od druhotného vysluhovateľa – človeka, ktorý užíva rozum a vôľu, sa k platnosti sviatosti vyžaduje úmysel robiť to, čo robí Cirkev (dogma; *DH* 1611). Intenzita úmyslu má byť pri vysluhovaní aspoň virtuálna (k platnosti sviatosti).

Úmysel prijímateľa

Pretože Pán Boh rešpektuje slobodu človeka, dospelý prijímateľ sviatosti má mať k platnosti aspoň habitualný úmysel. Avšak pri pokání a manželstve sa od neho vyžaduje virtuálny úmysel. Pri manželstve preto, lebo snúbenci sú zároveň vysluhovateľmi; pri pokání preto, lebo tri úkony kajúcnika sú matériou sviatosti.

Potrebnosť viditeľných znakov

Viera v Krista a viera vo sviatosti sú nerozlučne spojené. Toto spojenie – neviditeľná vnútorná viera a viditeľné vonkajšie znaky – bolo samotným Bohom utvorené kvôli sústave človeka, ktorý je obdivuhodnou jednotou dvoch dimenzií: tela a duše. Pravá, plnohodnotná ľudská viera sa musí dotýkať oboch dimenzií človeka. Sviatosti vieru nielen predpokladajú, ale ju slovami a vecami (matéria a forma) aj živia.

Augustín (+430) poukázal na nevyhnutnosť viditeľného znamenia v náboženstve: „Ľudia sa nemôžu zjednotiť v žiadnom náboženstve, pravom či nepravom, ak ich nespájajú nejaké rovnaké viditeľné znamenia alebo sviatosti“ (*Contra Faustum Manichaeum*, 19. kniha).

Tomáš Akvinský učil o vhodnosti sviatostí odvolávajúc sa na prirodzenosť človeka a na Božiu pedagogickú múdrosť (por. *Theologická summa* III., 61, 1).

Doplnenie nedostatku právomoci vysluhovateľa

Pri vysluhovaní sviatostí existuje aj krajný prípad, tzv. doplnenie (nahradenie) právnej moci u vysluhovateľa. Pri spoločnom právnom omyle (*error communis*) alebo pri právnej či skutkovej pochybnosti (*in dubio positivo et probabilis sive iuris sive facti*) sám zákon – resp. Cirkev podľa zákona – dopĺňa nedostatok právomoci u vysluhovateľa. Účinkom doplnenia moci je platnosť úkonu, ktorý je konaný už s doplnenou mocou. Nejde o uzdravenie neplatného úkonu, ale o aktuálne delegovanie moci. Praktický dôvod doplnenia moci je: - zaistenie duchovného dobra, - právna istota a - všeobecné dobro.

Doplnenie právomoci zo strany Cirkvi (*supplet Ecclesia*) sa vzťahuje na tri sviatosti:

- birmovanie (splnomocnenie kňazovi, kán. 144 § 2, 883 *CIC*);

- pokánie (jurisdikcia spovedníkovi pre sviatostné rozhrešenie, kán. 144 § 2, 966 *CIC*);

- manželstvo (delegácia klerikovi pre asistovanie pri sobáši, kán. 144 § 2, 1111 § 1 *CIC*).

Cirkev dopĺňa len chýbajúci nedostatok splnomocnenia, nie nedostatok schopnosti prijať splnomocnenie (napr. dopĺňa jurisdikciu pre rozhrešenie, ale nedopĺňa nedostatok kňazského svätenia, ktoré je podmienkou pre takúto jurisdikciu).

Cirkev nahrádza splnomocnenie pre asistovanie pri sobáši len kňazom a diakonom (nie laikom). Nahradené splnomocnenie je zákonom delegované v jednotlivom prípade.

Zásluha pred Bohom

Podľa katolíckej náuky existuje dvojaké zasluhovanie – **zasluhovanie v prirodzenej rovine** (z milosti Stvoriteľa) a **zasluhovanie v nadprirodzenej rovine** (z milosti Spasiteľa). Graciológia pojednáva predovšetkým o spásnej zásluhe – zásluhe v nadprirodzenej rovine.

Sväté písmo

V *Starom zákone* sa, najmä u farizejov, prejavila ľudská slabosť, keď hovorili „o nároku“ na odmenu pred Bohom. Keď Ježiš učil o zásluhe, odmietol farizejské „mám nárok“. Človek si totiž nikdy nemôže namýšľať, že on sám „si zaslúži“ posvätenie.

Pán Boh je spravodlivý sudca

Nár 3, 64: „Odplatiť im, Pane, podľa zásluh, podľa ich činov!“ Por. aj *Ž* 62, 13; 92, 16.

Sir 16, 12-13: „Lebo milosrdenstvo a hnev je u neho. Mocne však pôsobí odprosenie, aj keď uplatňuje svoj hnev: ako vie byť milosrdný, tak vie aj trestať, každému nasúdi podľa zásluhy.“ Por. *Ez* 18, 30-32,

Rim 2, 6: „(Boh) odplatí každému podľa jeho skutkov.“ Por. aj *1 Jn* 3, 7.

Hebr 6, 10: „Ved' Boh nie je nespravodlivý, že by zabudol na vaše skutky a na lásku, ktorú ste prejavili jeho menu, keď ste posluhovali – a ešte posluhujete – svätým.“

Pán Boh na základe svojho prísľubu nadprirodzene odmieňa

Sir 40, 17: „Dobročinnosť je akoby požehnaný raj, lebo (zásluha) milosrdenstva pretrvá naveky.“
Por. *Iz* 49, 8.
Mt 10, 32: „Každého, kto mňa vyzná pred ľuďmi, aj ja vyznám pred svojim Otcem, ktorý je na nebesiach“ Por. *I Tim* 4, 8; *Tít* 1, 1-2; *I Kor* 15, 10.
Hebr 10, 35-36: „Preto netraťte dôveru, lebo ju čaká veľká odmena. Potrebujete vytrvalosť, aby ste plnením Božej vôle získali prisľúbenie.“ Por. *Hebr* 11, 26; 12, 28.
Jak 2, 26: „Ako telo bez ducha je mŕtve, tak je mŕtva aj viera bez skutkov.“ Por. aj *Mt* 25, 31-46.
Zjv 19, 7-8: „Nadišla Baránkova svadba a jeho nevesta sa pripravila. A smela sa obliecť do čistého, skvúceho kmentu; ten kment sú spravodlivé skutky svätých.“ Exegéza: Kment bola vzácna jemná látka.

Človek môže zasluhovať len počas pozemského života, „v stave skúšky“

Kaz 9, 10: „Všetko, čo vykonať je schopná tvoja ruka, konaj svojou silou! Lebo ti nebude možné konať a počítať, poznávať a múdro si počínať v podsvetí, kam sa máš odobrať.“
Jn 4, 14: „Kto sa napije z vody, ktorú mu ja dám, nebude žízniť naveky. A voda, ktorú mu dám, stane sa v ňom prameňom vody prúdiacej do večného života.“ Exegéza: Pán Ježiš obrazom vody hovorí o Duchu Svätom a o prítomnosti tohto Ducha v človeku – vo forme milosti (por. *Jn* 7, 37-39). Ježišova „voda“ sa stáva v ľuďoch „prameňom vody prúdiacej do večného života“; ide o zásluhy, ktoré môže človek pod vplyvom milosti dosiahnuť. Pretože milosť umožňuje duši žiť s Bohom aj konať mocou jeho lásky (Česlav Stanislav Bartník).
2 Kor 5, 10: „Veď sa všetci musíme ukázať pred Kristovou súdnou stolicou, aby každý dostal odplatu za to, čo konal, kým bol v tele, či už dobré a či zlé.“
Gal 6, 9-10: „Neúnavne konajme dobro, lebo ak nechabneme, budeme v pravom čase žať. Kým teda máme čas, robme dobre všetkým, ale najmä členom rodiny veriacich.“
Ježiš Kristus ako „hlava“ a „vínnny koreň“ (por. *I Kor* 12, 12n; *Jn* 15, 1n), neustále udeľuje ospravedlneným silu, ktorá aktuálne predchádza, sprevádza i nasleduje ich dobré skutky. Bez tej sily by skutky v žiadnom prípade nemohli byť milé Bohu a záslužné (por. *Tít* 3, 6n).

Tradícia

Konať dobro bolo vždy pre kresťanov výzvou. Teologický termín „zásluha“ zaviedol do teológie Tertulián (+224) a Cyprián (+258).
Klement Rímsky (+101): „Sám Pán sa zaskvel dobrými skutkami (v diele stvorenia) a mal z toho radosť. Keď máme takýto príklad, bez váhania plňme Božiu vôľu a čo najusilovnejšie konajme dielo spravodlivosti“ (*List Korint'anom* 33, 7-8). „Hľa, všetci spravodliví sa skveli dobrými skutkami“ (*List Korint'anom* 32, 7).
Ignác Antiochijský (+117): „Čím väčšia námaha, tým väčšia odmena“ (*Epistula ad Polycarpum* 1, 3).
Tertulián (+224): „Načo sú u Otca rôzne príbytky (*Jn* 14, 2), ak nie kvôli rôznosti zásluh“ (*Scorpice* 6).
Cyril Jeruzalemský (+386): „Získajte si skrze vieru závdavok Ducha Svätého, aby ste boli prijatí do večných príbytkov!“ (*Catecheses illuminandorum* 1, 2). „Očisť svoj nástroj, aby si dostal ešte viac milosti! Odpustenie hriechov dosahujú všetci rovnako, Duch Svätý je však dávaný každému podľa viery. Kto málo pracuje, málo dostáva; kto mnoho pracuje, má veľkú odmenu! Pre seba bežiš, pamätaj na svoj úžitok!“ (*Catecheses illuminandorum* 1, 4). „Ten, ktorý Jozefa z otroctva a z väzenia pozdvihol k panovaniu, i teba vyvedie z utrpenia do nebeského kráľovstva. Iba dúfaj, pracuj, bojuj statočne! Nič sa ti nestratí. Zapísané sú všetky tvoje modlitby a žalmy. Zapísaná je každá almužna. Zapísaný je každý pôst. Zapísané je aj každé čisté manželstvo. Zapísané je pre Boha znášané vdovstvo. Najkrajší veniec je priznaný panenskej čistote. Budeš žiarit' ako anjel“ (*Catecheses illuminandorum* 15, 23).
Hieronym (+420): „Kde je nutnosť, tam nie je žiadna odmena“ (*Adversus Jovinianum* II, 3).
Augustín (+430): „Milosť si nemožno zaslužiť. Za dobré skutky prináleží odmena. Ale milosť, ktorú si nemožno zaslužiť, ich predchádza, aby boli vykonané“ (*Contra Julianum* 1, 133). „Boh

urobil seba samého dlžníkom, ale nie preto, že prijal, ale preto, že prisľúbil. Nemožno mu povedať: vráť, čo si prijal, ale iba: daj, čo si prisľúbil“ (*Enarrationes in psalmos* 83, 16).

Gregor Veľký (+603): „Dobro, ktoré vykonáme, je dobrom Božím i naším“ (*Moralia* 33, 40).

Maxim Vyznávač (+662): „Svätý Jeremiáš hovorí: Nehovorte – sme Pánov chrám. Ani ty nepovedz – iba sama viera v nášho Pána Ježiša Krista mi môže zaistiť spásu. Lebo to sa nemôže stať, kým si nezískaš aj lásku k nemu skutkami. Ved' ak ide o samu vieru: Aj zlí duchovia veria, a trasú sa“ (*Centuria* I, 1, 30-40).

Rozumová úvaha

Zásluha je ovocím čnosti spravodlivosti (*KKC* 2006). Človek, morálna bytosť, si svojimi skutkami zasluguje buď pozitívnu odmenu (za dobrý skutok), ktorá sa v užšom zmysle slova volá aj zásluha, alebo negatívnu odmenu (za zlý skutok), čiže trest. Vo všeobecnosti sa zásluha (meritum) delí dvojako:

- zásluha zo spravodlivosti, z hodnosti; úplná (de condigno);
- zásluha zo slušnosti; neúplná (de congruo).

Medzi seberovnými možno hovoriť o striktnnej spravodlivosti i zásluhe. Medzi Bohom a človekom (Stvoriteľ a stvorenie) však nemožno hovoriť ani o striktnnej spravodlivosti ani o striktnnej zásluhe (*KKC* 2007). A tak zásluha pred Bohom existuje len preto (a práve preto), že dobrotivý Boh je **prvotný činiteľ „zásluhy“**:

1. Boh dal človeku prisľúbenia;
2. Boh dal človeku slobodu.

Ak teda človek – adoptovaný Boží syn, **druhotný činiteľ zásluhy** – urobí, čo má, nutne získa Božiu milosť (por. *DH* 1576; *KKC* 2008, 2009); táto nutnosť však nie je taká, že by prinútila Boha; táto nutnosť spočíva v Božej nezmeniteľnosti – v nutnosti Božieho bytia a v nutnosti vzťahovej Božej dobroty (por. Tomáš Akvinský, *Theologická summa* II-1., 112, 3).

Pritom platí, že ľudská sloboda je a priori stvoriteľským Božím darom, darom tkvejúcim v prirodzenosti človeka, a nie vykupiteľským Božím darom, čiže nadprirodzenou milosťou.

Magistérium

Dogma: „Spravodlivý si dobrými skutkami nadobúda opravdivý nárok na nadprirodzenú odmenu.“
Por. *Ž* 62, 13; *Rim* 6, 2; Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1582; *KKC* 2019.

Oranžský snem, r. 529, *DH* 388, kán. 18: „Patrí odplata za dobré skutky, ak sú vykonané; ale milosť, ktorá človeku nepatrí, predchádza ich, aby boli vykonané.“

Milosť predchádza i sprevádza konanie jedinca, aby ten mohol záslužne konať, teda: Božia milosť + dobrý skutok človeka = zásluha pred Bohom (por. *I Kor* 15, 10). Bez Božej milosti nikto zo stvorení nemôže robiť nadprirodzené zásluhy. Nadprirodzená zásluha (anjela či človeka) neobsahuje len „Kristovu zásluhu“ (*KKC* 2011), ale má čosi aj zo slobodného otvorenia sa (anjelského či ľudského) „spoločenstva svätých“ a individuálneho „ja“ (Česlav Stanislav Bartník).

Dogma: „Zásluhami človek získava rozmnoženie posväcujúcej milosti, večný život a zväčšenie nebeskej slávy.“

Por. *Hebr* 10, 35-36; *Zjv* 19, 7-8; Tridentský koncil, r. 1547, *DH* 1576, 1581 a 1582;

Človek žijúci v posväcujúcej milosti konaním dobra zasluguje, získava odmenu. Preto, že omilostený človek je až druhým činiteľom zásluhy, prvú milosť si nijako nemôže zaslúžiť; zaslúžiť si môže nasledujúce milosti a dobrá (por. *KKC* 2010).

Zásluha (meritum) je istou realitou v človeku, a nielen šekom na realizovanie v budúcnosti a nielen „sama milosť“.

Predmet zásluh – duchovné hodnoty a časné dobrá

V prvom rade sú predmetom zásluh (de condigno) tri duchovné hodnoty (por. *DH* 1582):

1. Rozmnoženie posväcujúcej milosti; k rozmnoženiu milosti môže dôjsť hneď po vykonaní dobrého skutku, alebo následne, keď je človek na to disponovaný.
2. Večný život; striktnne ide o nárok na večný život.

3. Zväčšenie nebeskej slávy; miera nebeskej blaženosti je totiž odstupňovaná (por. *DH* 1305).

V druhom rade sú predmetom nadprirodzených zásluh (de congruo) aj časné dobrá, ale to len vtedy, ak tie dobrá slúžia k dosiahnutiu večnej spásy (por. *Theologická summa* II-1., 114, 10). Tieto duchovné hodnoty a časné dobrá sú predmetom kresťanskej modlitby. Modlitba získava človeku milosť potrebnú na záslužné skutky (por. *KKC* 2010). Veriaci môže zasluhovať aj pre iných (por. *2 Kor* 1, 11; *Hebr* 13, 7n).

Podmienky nadprirodzených zásluh

Človek úplne zasluhuje (de condigno) – pre seba (por. *Hebr* 2, 10) – za týchto podmienok:

a) zo strany Boha

1. Boh prisľúbil odmenu (napr. *Mt* 5, 3n – blaženosť; *Mt* 19, 29 – odmena; *Tít* 1, 2 – život).

b) zo strany človeka

1. Človek musí prirodzene žiť, teda byť v stave skúšky (*Kaz* 9, 10; *Jn* 9, 4; *2 Kor* 5, 10).

2. Musí byť v stave svätosti – posväcujúcej milosti (*Jn* 15, 4; *Sk* 13, 43).

c) zo strany skutku

1. Skutok musí byť mravne dobrý (*Ef* 6, 8).

2. Musí byť vykonaný slobodne (*Sir* 31, 10; *Mt* 19, 17; *1 Kor* 9, 17).

3. Musí byť z nadprirodzeného úmyslu, teda kvôli Bohu (*Mk* 9, 40); najzaslužnejší skutok je z aktuálnej lásky k Bohu (*1 Kor* 13, 2-3).

Človek neúplne zasluhuje (de congruo) za tých istých podmienok, okrem podmienky Božieho prisľubú a podmienky stavu svätosti (Ludwig Otto, +1937).

Je pravdepodobné, že na základe spoločenstva svätých môže ospravedlnený človek de congruo zaslúžiť niečo aj pre druhého. Avšak účinnejšia je za druhého modlitba, por. *Jak* 5, 16; *1 Tim* 2, 1-4. Ospravedlnený človek môže získať a venovať odpustky aj zosnulým, a to na spôsob prosebnej modlitby (por. kán. 994 *CIC*).

Viera a skutky – vzájomný vzťah

Pavol apoštol výrokmi – *Rim* 3, 20; 3, 28; *Gal* 2, 16 a pod. – neodsúdil záslužnosť dobrých skutkov, ale starozákonné obety a tie „skutky Zákona“, ktoré konali farizeji bez opravdivého ducha zbožnosti. Zovšeobecnené tvrdenie „viera alebo skutky“ je extrémne a nie je biblické.

Mechanizmus ospravedlnenia človeka a následného získavania zásluh možno jednoducho vidieť takto: Boh sa slobodne rozhodol spasť človeka, a to nie pre jeho dobré skutky. Keď však človek Boha prijme (uverí v neho), je to už z jeho strany konanie, skutok. Dôsledkom viery sú potom záslužné skutky. Ani viera bez skutkov, ani skutky bez viery nie sú správnou cestou (Karel Komárek).

Náuka o zásluhách úzko súvisí s mylným predurčením, lebo predstavuje smutný extrém popretia ľudských zásluh. Predurčenie bolo centrálnou náukou reformátora Jána Kalvína (1509-1564). V anonymnom diele *Náuka kresťanského náboženstva (Institutio religionis christianae)* v r. 1536 Kalvín učil bludne, že človek vďačí za spásu výlučne zásluhám Krista, a tak poprel akúkoľvek záslužnosť človeka. Všetky ľudské skutky sú, vraj, pred Bohom nečistotou a špinou (por. *Institutio religionis christianae* III, 12, 4).

Soteriologický význam ľudskej práce

Vďaka vteleniu Božieho Syna možno hovoriť aj o spásnom význame práce (Miroslaw Kowaczyk). Ježiš vyzdvihol ľudské konanie, por. *Jn* 15, 1-8. Hoci v prvom rade ide o skutky „pre Božie kráľovstvo“, v druhom rade ide aj o všetky diela vylepšujúce svet: „A počul som hlas z neba; hovoril: Napíš: Blahoslavení sú mŕtvi, ktorí umierajú v Pánovi, už odteraz. Áno, hovorí Duch, nech si odpočinú od svojich námah; veď ich skutky idú s nimi“ (*Zjv* 14, 13). Por. *Jak* 1, 25; *Zjv* 20, 12.

Z teologického hľadiska nemajú všetky ľudské práce rovnakú spásnu hodnotu, ani ich spásna hodnota nezávisí od pozemských ocenení, por. *1 Kor* 3, 10-15. Najhodnotnejšie sú morálne dobré skutky v spolupráci s Božím Synom – z lásky a v láske k Bohu Otcovi (por. *Mt* 7, 21; *Jn* 5, 19; 8, 39-42).

Záslužná – soteriologická prax

Pre to, aby človek zasluhoval čo najviac, je dôležité žiť v posväcujúcej milosti a konať dobro z lásky k Bohu (Štefan Dubravec, +1984). Milosť totiž – v podstate jediná – má vždy dva nezmiešané vzťahy: Boží a ľudský – podľa vzoru inkarnácie v chalcedonskom chápaní. Lebo milosť nie je akousi Božou realitou bez vzťahu k človeku (Česlav Stanislav Bartník).

Oživenie zásluh

Ťažký hriech v oblasti zásluhy má za následok nielen to, že neumožňuje aktuálne zasluhovať (de condigno), ale aj zablokovanie (umŕtvenie) predchádzajúcich zásluh, ktoré sa nemôžu na človeku uplatniť. Ospravedlnenie človeka odblokuje (oživí) predtým získané zásluhy (por. *Theologická summa* III., 89, 5; Pius XI., *DH* 3670).

Sväté písmo o oživení zásluh hovorí nepriamo, por. *Hebr* 6, 10: „Veď Boh nie je nespravodlivý, že by zabudol na vaše skutky a na lásku, ktorú ste prejavili jeho menu...“ Otcovia a teológovia vo všeobecnosti učili o oživení zásluh. Hieronym (+420): „Kto sa pre vieru v Krista snažil, a potom upadol do hriechu, o tom sa hovorí, že to predchádzajúce nadarmo vytrpel, pokiaľ hreší; avšak on to nestratí, ak sa vráti k pôvodnej viere a k pôvodnej horlivosti“ (*Commentarius in Epistulam ad Galatas* 3, 4).

Ožijú iba spásne zásluhy, čiže tie, ktoré boli získané v stave svätosti. Prirodzené dobro vykonané v stave hriechu nebolo pred Bohom spásne záslužné, a zaslúži si len prirodzenú odmenu (Jozef Uhrin, +1983).

ÚVOD.....	1
ROZVOJ GRACIOLÓGIE	1
KRESŤANSKÝ STAROVEK.....	1
STREDOVEK.....	2
NOVOVEK.....	3
SYSTEMATICKÉ GRACIOLOGICKÉ TEÓRIE.....	4
DELENIE VIEROUČNÝCH A MRAVOUČNÝCH PRÁVD – STUPNE ISTOTY.....	5
BOH JE DOBRO – BOH JE DOBRÝ	5
TEOLOGICKÉ DELENIE – PODSTATA A VLASTNOSTI BOHA	5
BOŽIA DOBROTA V DOBROTE MATKY A OTCA	7
BOŽIA STAROSTLIVOSŤ	8
DEJINY SPÁSY – HISTÓRIA SPÁSY	8
MILOSŤ ČASU	9
ZLO VO SVETE A BOH.....	9
PREDMET BOŽIEHO CHCENIA.....	10
ROZDELENIE MILOSTI	10
PODSTATA STVORENEJ MILOSTI – DEFINÍCIA MILOSTI.....	10
DELENIE STVORENEJ MILOSTI	11
VONKAJŠIA MILOSŤ VYKUPITEĽA	11
VNÚTORNÁ MILOSŤ VYKUPITEĽA	11
ASPEKTY (ŠTRUKTURÁLNE KATEGÓRIE) MILOSTI.....	12
NOVÉ PRVKY POKONCILOVEJ GRACIOLÓGIE	12
VŠEOBECNOSŤ BOŽEJ MILOSTI – POVOLANIE KU SPÁSE.....	12
PERSONALISTICKÝ CHARAKTER BOŽEJ MILOSTI	14
PREDURČENIE – PREDESTINÁCIA	15
PODSTATA PREDURČENIA	16

VLASTNOSTI PREDURČENIA	16
NÁBOŽENSKÁ (CIRKEVNÁ) PREDESTINÁCIA.....	17
DETERMINIZMUS.....	17
HERETICKÉ PREDURČENIE	17
PRIRODZENOSŤ A NADPRIRODZENOSŤ ČLOVEKA.....	17
PRIRODZENÉ A NEPRIRODZENÉ PRE ČLOVEKA.....	19
VZŤAH PRIRODZENOSTI A NADPRIRODZENOSTI.....	19
TEORETICKY ČISTÁ PRIRODZENOSŤ – PURA NATURA	20
BOŽIA MILOŠŤ A SLOBODA ČLOVEKA.....	20
SYNERGIZMUS	22
DVE TEÓRIE – BANEZIANIZMUS A MOLINIZMUS	22
SVÄTENINA (SVÄTENINY) AKO PRÍPRAVA NA PRIJATIE MILOSTI	22
DVA ROZMERY NÁUKY O MILOSTI.....	23
POTREBNOSŤ BOŽEJ MILOSTI.....	24
POTREBNOSŤ ĽUDSKEJ OTVORENOSTI PRE MILOŠŤ	25
NEZASLÚŽITEĽNOSŤ BOŽEJ MILOSTI	26
PRVÁ MILOŠŤ.....	26
DUCHOVNÁ PRÍŤAŽLIVOSŤ	27
POMÁHAJÚCA MILOŠŤ.....	27
PODSTATA POMÁHAJUCEJ MILOSTI.....	28
DELENIE POMÁHAJUCEJ MILOSTI	28
SOTERIOLOGICKÁ TERMINOLÓGIA	28
VYKÚPENIE	29
OSPRAVEDĽNENIE (OSPRAVODĽIVENIE)	29
SPASENIE.....	29
DVE DIMENZIE SPÁSY – ČASNOSŤ A VEČNOSŤ.....	30
PRÍPRAVA A OSPRAVEDĽNENIE ČLOVEKA	30
OSPRAVEDĽNENIE „ZADARMO“ A „SKRZE VIERU“	32
PRÍČINY OSPRAVEDĽNENIA ČLOVEKA	32
ÚLOHA ĽUDSKÉHO SKUTKU	32
ÚLOHA ĽUDSKEJ PRIRODZENOSTI.....	33
ÚČINKY OSPRAVEDĽNENIA	33
ODPUSTENIE HRIECHOV.....	33
POSVÄTENIE DUŠE	34
POSVÄCUJÚCA MILOŠŤ A SVÄTOSŤ ČLOVEKA	34
ZNOVUZRODENIE ČLOVEKA SKRZE MILOŠŤ	37
EXTRÉMNE CHÁPANIE SVÄTOSTI ČLOVEKA.....	37
OBSAH POSVÄCUJUCEJ MILOSTI – SVÄTOSTI.....	38
VLASTNOSTI STAVU SVÄTOSTI.....	38
KRESŤANSKÁ SLOBODA – OVOCIE KRISTOVEJ OBETY	39
VYTRVALOSŤ V DOBROM	39
POHĽAD PROTESTANTOV	39
SPRIEVOD POSVÄCUJUCEJ MILOSTI.....	40
DUCH SVÄTÝ AKO „DAR DAROV“ A AKO „RADOŠŤ“.....	41
BOŽSKÉ (TEOLOGÁLNE, VLIATE) ČNOSTI – VIERA, NÁDEJ, LÁSKA	42
DARY DUCHA SVÄTÉHO – KLASICKÉ A ŠPECIFICKÉ	43
OVOCIE DUCHA SVÄTÉHO	45
POSVÄTENIE DOSPELÝCH.....	48
PRVÝ PRÍPAD POSVÄTENIA (OSPRAVEDĽNENIA) – PRVÝ STAV.....	48
DRUHÝ PRÍPAD POSVÄTENIA – DRUHÝ STAV.....	48
TRETÍ PRÍPAD POSVÄTENIA – TRETÍ STAV	48

POROVNANIE PRVÉHO POSVÄTENIA (1. STAV) A OPÄTOVNÉHO POSVÄTENIA (3. STAV)	49
BOŽIE KRÁĽOVSTVO	49
NEVIDITELNÉ BOŽIE KRÁĽOVSTVO – POSVÄCUJÚCA MILOŠŤ, SVÄTOSŤ	50
VIDITELNÉ BOŽIE KRÁĽOVSTVO – CIRKEV	50
ESCHATOLOGICKÉ BOŽIE KRÁĽOVSTVO – NEBESKÁ BLAŽENOSŤ, NEBO	50
POTREBNOSŤ KRISTOVÝCH SVIATOSTÍ.....	51
BOŽIA INICIATÍVA – PRVOTNÁ ÚČINNOSŤ	51
KONANIE VYSLUHOVATEĽA A PRIJÍMATEĽA – DRUHOTNÁ ÚČINNOSŤ.....	52
ÚMYSEL VYSLUHOVATEĽA A PRIJÍMATEĽA.....	52
POTREBNOSŤ VIDITEĽNÝCH ZNAKOV	53
DOPLNENIE NEDOSTATKU PRÁVOMOCI VYSLUHOVATEĽA	53
ZÁSLUHA PRED BOHOM.....	53
PREDMET ZÁSLUH – DUCHOVNÉ HODNOTY A ČASNÉ DOBRÁ.....	55
PODMIENKY NADPRIRODZENÝCH ZÁSLUH	56
VIERA A SKUTKY – VZÁJOMNÝ VZŤAH	56
SOTERIOLOGICKÝ VÝZNAM ĽUDSKEJ PRÁCE	56
ZÁSLUŽNÁ – SOTERIOLOGICKÁ PRAX	57
OŽIVENIE ZÁSLUH.....	57

© Kňazský seminár sv. Františka Xaverského, Badín

© ThDr. Marián Chovanec

November 2017